

NISMA E NATOS PËR
MBROJTJE AJRORE

LUFTA E DYTË BOTËRORE
RRETHIMI I LENINGRADIT

"DOUGLAS A-20
HAVOC"

100 VJET AEROKLUB
NË SHKUP

MBUROJA

Numri 167
Shtator 2023

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

**Armata fesoti
ditëlindjen
e 31.**

Armata festoi

Solemnisht u shënua 18 së Republikës së M

Me rastin e 18 Gushtit – Ditës së Armatës së Republikës së Maqedonësië së Veriut, në Stadiumin Ushtarak në Shkup, u mbajt manifestim qëndror në të cilin morën pjesë presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe njëherit komandanti suprem i forcave të armatosura, Stevo Pendarovski, kryetari i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Dimitar Kovaçevski, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, shefi i Shtabit të Pergjishëm të ARMV-së, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjorçinovski, ministra të Qeverisë, përfaqësues të Kuvendit, mysafirë të lartë nga MM dhe Armata, përfaqësues tjerë të institucioneve shtetërore si dhe përfaqësues të korit diplomatiko-ushtarak në vendin tonë.

Në këtë solemnitet, para të pranishmëve, fjalë rasti mbajtën presidenti dhe komandanti suprem Stevo Pendarovski, kryetari i

Qeverisë Dimitar Kovaçevski dhe ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska.

Ministrja e mbrojtjes në fjalën e saj u falenderua pjesëtarëve të Armatës së RMV-së, dhe gjithë atyre që kanë qenë pjesë e krijimit të saj, duke theksuar se krijimi i Armatës sonë, njëashtu edhe si krijimi i të gjitha punëve tjera të mëdha, nuk ka qenë një proces i lehtë dhe i thjeshtë, pa pasur pengesa. Ajo u ndal edhe te vazhdimësia historike dhe te formimi i batalionit të parë partizan “Mirçe Acev” i cili u formua në malin Sllavej më 18 gusht 1943. Më pas ministrja foli edhe për arritjet dhe për sukseset e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Armatë e cila sot është e barabartë dhe aleate e NATO-s, ku në mënyrë aktive kontribuon në ruajtjen e paqes botërore duke ju ndihmuar në këtë mënyrë edhe aleatëve gjatë katastrofave

ditëlindjen e 31.

Gushti – Dita e Armatës aqedonisë së Veriut

dhe gjatë fatkeqësive natyrore dhe njëherit duke qenë garancë për pavarësinë dhe sovarnitetin e vendit tonë. „Pikërisht për këtë shkak, në mënyrë shumë intenzive investojmë në fushën e mbrojtjes, në resurset e mbrojtjes, në resurset kapitale, por edhe në Armatë, sepse të punësuarit në mbrojtje dhe Armatë, penzionistët e Armatës, si dhe kadetët që janë oficerë të ardhshëm të Armatës, janë pikënisja e të gjitha proceseve me të cilat në përditshmëri gjithnjë e më shumë ngritet standardi dhe gjendja e gatishmërisë së Armatës”, tha ministrja Petrovska në fjalën e saj.

Me rastin e Ditës së Armatës, nga ana e presidentit Stevo Pendarovski me Medalje për Pjesëmarrje në operacione humanitare dhe paqësore, u dekoruan pjesëtarët e parë të Armatës të cilët ishin pjesë e operacioneve gjegjëse jashtë

vendit, ndërsa me Medalje Guximi u dekoruan pjesëtarët e Armatës të cilët ishin pjesë e operacionit të shpëtimit dhe ballafaqimit me pasojat nga tërmeti katastrofal që goditi Republikën e Turqisë. Gjithashtu, nga ana e ministres së mbrojtjes u ndanë gradat e eprorëve të avancuar në gradën e kolonelit.

Shënimi i Ditës së Armatës, përpos manifestimit qëndror në Shkup, u shënuar edhe në garnizonet ku janë të vendosura komandat vartëse dhe njësitë e Shtabit të Përgjithshëm. Paraprakisht, me rastin e Ditës së Armatës, delegacionet nga Ministria e Mbrojtjes dhe Armata në varrezat e qytetit “Butel” vendosën kurora me lule të freskëta në varret e presidentit Boris Trajkovski, dhe në varrin e presidentit të parë të vendit, Kiro Gligorov, si dhe në atë të gjeneralit Mihajlo Apostolski.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i Këshillit të Botimtarisë

Toni Janevski, kolonel

Anëtarë të Këshillit të Botimtarisë:

Lidija Jançova-Hristova

Mr. Zdravko Jakovlevski

Nikolla Mitrevski, nënkolonel

Liljana Petreska, nënkolonel

Violeta Kostadinova, nënkolonel

Zoran Dodevski, kolonel i pensionuar

Biljana Blazheska, kolonel

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umit Redzeqi

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

Biljana Ivanova

(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:

„Fokus Print“ – Shkup

MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrit të Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/mburoja>

08

Krijojmë Armatë me të cilën të gjithë duhet
të jemi krenarë

16

Kombet e Bashkuara dhe NATO në operacionet
paqësore

përmbajtja

MBUROJA | viti XV | numri 167 | Shtator 2023

NATO-aktivitete

**Nisma e NATO-s për mbrojtje
ajrore** 12

Global

**Lufta ruso-ukrainase dhe
implikimet e saj ndaj politikës
botërore** 14

Nën flamurin e OKB-së

**Mbrojtja e populates civile në
operacionet paqësore (2)** 18

Përgjatë historisë ushtarake

**Lufta e Dytë Botërore
Rrethimi i Leningradit** 21

Perspektiva gjinore

**Politika e jashtme
feministe
Përvoja në Amerikën Latine** 24

Edukim ushtarak

**Roli i nënoficerit kryesor në ekipin
komandues** 27

Armatim

**„J-20“
Gjaktari-bombardues kinez i
gjeneratës së pestë** 32

„STORMER 30“

**Automjeti i blinduar reaktiv me
venje** 36

„Douglas A-20 Havoc“ 39

Aeroditar

**100 vjet aeroklub
në Shkup (1)** 46

Muzetë ushtarakë

Muzeu ushtarak në Calgary 48

E paobligueshme

**Kënga „Bella Ciao“,
simboli universal i lirisë
dhe rezistencës** 52

Piktorët dhe lufta

**Gjorge Andrejevic-Kun
Piktor dhe luftëtar spanjoll** 54

34

Helikopteri
„Agusta Westland AW159 Wildcat“

42

Sistemi i mortajës
„2R2M“, 120mm

Dr. Zhanet Ristoska
Kryeredaktor
përgjegjës

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut shënoi 31 vjetorin e themelimit të saj. Në këtë numër të revistës "Mburoja" edhe një herë do të rikujtojmë se pse Armata është krenaria jonë dhe cilat janë aktivitetet më të rëndësishme me të cilat ajo e meritoi këtë kualifikativ. Për fillimet, reformat, misionet dhe detyrat të cilat i ka realizuar, Armata gjatë ekzistimit tridhjetë e dy vjeçar të saj, si dhe për sfidat dhe detyrat e rradhës të cilat qëndrojnë para saj, do të flasim me profesor dr. Trajan Gocevski, i cili ishte ministri i parë i mbrojtjes në Qeverinë e parë të Maqedonisë së pavarur dhe i cili pati detyrë historike të udhëheqë me formimin e Armatës së vendit tonë.

Armata jonë është krenaria joanë, sepse ajo është rojtaria e paqes, pavarësisë dhe integritetit territorial të vendit tonë. Armata gjatë periudhës së kaluar ishte e angazhuar disa herë për të mbështetur institucionet, me qëllim që t'i ndihmojë qytetarët tanë të cilët u ballafaquan me pasojat nga gjendja e krizës në territorin e vendit. Ne krenohemi me sukseset e Armatës tonë edhe jashtë kufijve të vendit tonë. Armata jonë kontribuoi dhe gjithnjë kontribuon në kuadër të misioneve dhe operacioneve paqësore të udhëhequra nga NATO, BE dhe nga OKB-ja. Armata ishte e angazhuar edhe në dhënien e ndihmës në vendet që pësuan nga fatkeqësitë e ndryshme natyrore, jashtë kufijve tanë, jashtë territorit të vendit tonë. Ekipi i Armatës sonë ishte ndër ekipet e para të kontingjenteve të huaja që mbërritën në Turqi për të ndihmuar në ballafaqim me pasojat nga tërmeti katastrofik që goditi këtë vend, si dhe në ballafaqimin me pasojat nga vërshimet që goditën Republikën e Sllovenisë.

Pjesëtarët e Armatës sonë në të gjitha stërvitjet ndërkombëtare gjithmonë kanë qenë ndër pjesëtarët më të vlerësuar. Armata jonë dëshmoi që sfidat edhe në të kaluarën por edhe sot, janë tejkaluar dhe do të tejkalohen dhe se ushtarakët tanë në të kaluarën, por edhe ushtarakët dhe luftëtarët e sotëm, kanë synuar dhe do të synojnë të jenë në mesin e më të mirëve.

Në bisedën me profesor Gocevskin për Armatën tonë, ai mes tjerash tha se sot para nesh kemi një Armatë modern dhe me autoritet të lartë si institucion, që funksionon në mënyrë të integruar në të gjitha strukturat e NATO-s, duke kontribuar për paqen dhe për stabilitetin në zonën e përgjegjësisë së NATO-s, me këtë rast, duke e mbrojtur fuqimisht sovranitetin, pavarësinë dhe integritetin territorial të vendit tonë, dhe gjithnjë duke u ndihmuar qytetarëve në secilën krizë, e për këtë duhet të jemi krenarë me Armatën tonë. Të gjithë duhet të krenohemi me Armatën tonë, ashtu si që nga zemra krenohet edhe ai.

Shteti ynë duhet të mundësojë që Armata në përditshmëri, në mënyrë të strukturuar të sëndërtohet, të modernizohet me anë të mjeteve modern të luftimit dhe me pajisje bashkëkohore, si dhe të ngrit standardin e të gjithë pjesëtarëve të Armatës. Për të gjithë këtë, nevojitet realizimi i planeve që parashohin investim prej gjithsej 955 milionë euro gjatë dhjetë viteve të ardhshme për modernizim dhe pajisshmëri dhe për arritjen e më së paku 2% të BPV-së për mbrojtjen.

Urime Dita e Armatës, lavdi luftëtarëve të rënë dhe shumë suksese gjeneratave të ardhshme të ushtarakëve të cilët do t'i realizojnë detyrat e tyre në suazat kombëtare por edhe në kuadër të armatave të NATO-s.

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësive suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Tubim solemn me rastin e Ditës së Armatës

Të punësuarit në mbrojtje dhe personeli i Armatës festuan ditëlindjen e 31-të të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut me një tubim solemn në Stadiumin Ushtarak. Ministrja e mbrojtjes Petrovska në këtë tubim tha se të gjithë të punësuarit janë një familje e profesionistëve me të cilën të gjithë qytetarët janë krenarë. Në këtë aktivitet u lexuan të gjithë oficerët e graduar deri në gradën nënkolonel, si dhe të gjithë oficerët e mbrojtjes dhe pjesëtarët e Armatës të shpërblyer dhe vlerësuar. Ministrja Petrovska në fjalën e saj theksoi se

ndihet krenare për profesionalizmin, motivimin dhe përkushtimin me të cilin filluan dhe po zbatohen iniciativat e fuqishme reformuese në mbrojtje. “Një ministër është po aq i suksesshëm sa bashkëpunëtorët e tij dhe faktet tregojnë se mbrojtja funksionon jashtëzakonisht me sukses dhe prandaj merita nuk është e imja, nuk është e asnjë individi, por e të gjithëve ne së bashku, sepse jemi një familje, një organizëm që mund të funksionojë vetëm nëse punojmë si një, të bashkuar në qëllimin tonë të përbashkët”, tha ministrja. Petrovska falënderoi pjesëtarët e Armatës që çdo sfidë e pranuan si detyrë tjetër të cilën e kryejnë me përkushtim maksimal, profesionalisht dhe pa hezitim. Ajo u tha oficerëve të mbrojtjes se çdo gjë është e kompletuar kur ka gjithçka dhe se ashtu siç kujdeset për standardin e personelit të Armatës, ashtu është edhe prioriteti i standardit, vendit dhe rolit të oficerëve të mbrojtjes. “Sistemi nuk do të funksionojë nëse nuk investojmë dhe nuk i kushtojmë rëndësi vendit, rolit dhe standardit të oficerëve të mbrojtjes

aq sa i kushtojmë rëndësi standardit të pjesëtarëve të Armatës. Ne jemi një individ i ndërlidhur i të cilit oficerët e mbrojtjes janë një segment jashtëzakonisht i rëndësishëm. Të gjithë ju jeni të rëndësishëm për mua dhe jeni mbrojtja e atdheut”, tha ministrja. Shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, gjenerallejtënant-kolonel Vasko Gjurçinovski, u shprehu mirënjohje të gjithë të punësuarve të Shtabit të Përgjithshëm dhe të Armatës për punën e përgjithshme, rezultatet dhe punën e tyre në vitin e kaluar, të cilat janë njohur dhe vënë në dukje në shoqëri. “Gjatë periudhës së kaluar kemi arritur rezultate vërtetë të mëdha, kemi një udhërrëfyes të qartë se ku duhet të lëvizim kemi prioritetet tona në periudhën në vazhdim, është detyrë dhe obligim ndaj brezave të ardhshëm të atdheut tonë”, tha gjeneral Gjurçinovski. Më herët delegacioni i kryesuar nga ministrja Petrovska vendosi një kurorë me lule të freskëta në memorialin në nderim të ushtarëve në oborrin e Ministrisë dhe Shtabit të Përgjithshëm.

Në kujtim të ushtarëve të vrarë

Delegacioni i Ministrisë së Mbrojtjes, i kryesuar nga ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, në kujtim të dhjetë veteranëve, pjesëtarë të Armatës që humbën jetën në vitin 2001 në afërsi të fshatit Karpallak në rrugën Shkup – Tetovë vizitoi këtë vend. Ministrja Petrovska me këtë rast theksoi se dhjetë heronjtë e Armatës së Maqedonisë me vetëmohim iu përgjigjën thirrjes së atdheut dhe për këtë vepër ata nuk do të harrohen kurrë. Ajo familjeve të të rënëve u tha se djemtë e tyre do të kujtohen përgjithmonë si heronj që dhanë gjënë më të çmuar për vendin - jetën e tyre. Për çështjen e ndërtimit të një memoriali në këtë vend, ministrja informoi se ministria do t'i dërgojë kërkesë komunës së Zhelinës për ngritjen e memorialit për ushtarët e rënë në afërsi të Karpallakut. “Këta

njerëz dhanë gjënë më të shtrenjtë, jetën e tyre, për atdheun tonë dhe si ministre e mbrojtjes mendoj se meritojnë një përmendore të denjë me të cilën nuk do t'i harrojmë, por do të kemi një vend ku do t'i respektojmë”, tha ministrja.

Ushtarët Sasho Kitanoski, Nane Naumoski, Branko Sekulloski, Marko Despotoski, Erdoan Shabanoski, Ljube Grujoski, Darko Veljanoski, Vebi Rushitoski, Goran Minoski dhe Pece Sekulloski u vranë në afërsi të Karpallakut. Më herët, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska dhe shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjenerali Vasko Gjurçinovski vendosën kurorë me lule të freskëta pranë pllakës përkujtimore në kazermën “Ilinden” në Shkup, në kujtim të tetë të vrarëve dhe pjesëtarëve të Armatës që humbën jetën pranë vendit të quajtur Vreshtat e Lubotenit. Në

memorialet për ushtarët e rënë në fshatin Ljubanci të komunës së Gjoçer Petrovit dhe në Vollkovë u vendosën kurora me lule. Në këtë ditë, 22 vjet më parë, në rrugën pranë Vreshtave të Lubotenit humbën jetën Tome Badarovski, Goce Çankullovski, Branko Janev, Tomislav Nastevski, Marjanço Boshevski, Ivica Zlatevski, Tome Dimovski dhe Rade Jankovski, pjesëtarë rezervë të Armatës.

Solidariteti në vepër

Në bazë të vendimit të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Amata caktoi një përbërje prej 100 ushtarësh të cilët më 10.8.2023 u nisën për në Republikën e Sllovenisë, ku menjëherë pas mbërritjes u angazhuan në njërën nga zonat më të prekura nga përmbytjet katastrofike që në fillim të muajit ndodhën në Slloveni. Ministria e Mbrojtjes Slavjanka Petrovska dhe shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjenerali Vasko Gjurchinovski, vizituan 100 pjesëtarët e Armatës që po përgatiteshin të niseshin për në Slloveni në kazermën "Strasho Pinçur" në Petrovec, në mbështetje të ballafaqimit me pasojat nga përmbytjet e mëdha që e prekën këtë vend mik dhe aleat. Ministria Petrovska u tha ushtarëve se miqtë dhe aleatët e vërtetë janë në vështirësi. "Sllovenia, një nga aleatët tanë më të ngushtë, sot ka nevojë për ju, përkushtimin tuaj dhe profesionalizmin tuaj. Me gatishmërinë tuaj për t'u larguar menjëherë, ju tregoni se jeni mbrojtësi i vërtetë, jo vetëm i qytetarëve të Maqedonisë,

por i qytetarëve të të gjitha vendeve aleate. Ju falënderoj që, si shumë herë më parë, edhe këtë herë e pranoni sfidën dhe u nisët të motivuar dhe me vullnet të fortë për të ndihmuar popullin slloven", tha ministrja. Personeli i njëjësive të Komandës Operative u nis për në Republikën e Sllovenisë, përkatësisht nga batalioni i dytë i këmbësorisë, batalioni i zbulimit dhe disa pjesëtarë të batalionit inxhinierik, të trajnuar për menaxhimin e makinave inxhinierike, si dhe pjesëtarë të bazës së logjistikës. Pjesëtarët e Armatës janë të dislokuar në grupe sipas planeve të vendit pritës në Mezhiçe, në afërsi të të cilit kryejnë aktivitete profesionale për largimin e sedimenteve nga vërshimet. Në këtë mënyrë Armata tregon edhe një herë gatishmërinë për të vepruar në kushtet e fatkeqësive natyrore dhe jashtë Republikës. Ushtarët maqedonas që ndodhen në Slloveni për të ndihmuar në riparimin e dëmeve të shkaktuara nga përmbytjet, si pasojë e shirave të rrëmbyeshëm në javën e parë të këtij muaji, së bashku me ushtrinë sllovene

ndërtuan një urë të përkohshme në komunën e Mezhiçës në pjesën veriore të vendit.

Në hapjen e urës në këtë komunë në rajonin e Karintit, ministri slloven i mbrojtjes, Marjan Sharec, duke falënderuar inxhinierët që kontribuan në ndërtimin e urës, tha se kjo është një urë e rëndësishme për vendasit, popullsinë dhe për ekonominë. Shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës sllovene, gjeneralletjtenant kolonel Robert Glavash, në vënien në përodrim të urës, theksoi se ura është ndërtuar së bashku me ushtarët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Promovim i nëtogerëve të rinj nga klasa e 32. e Akademisë Ushtarake

Ministrja e mbrojtjes Slavjanka Petrovska mori pjesë në promovimin e nëtogerëve të rinj në Armatë, të cilët arsimin ushtarak e përfunduan në klasën e 32-të të Akademisë Ushtarake "Gjeneral Mihailo Apostolski". Duke iu drejtuar togerëve të rinj, ajo tha se përmes arsimit katërvjeçar të organizuar sipas parimeve të edukimit ushtarak të NATO-s, ata fitojnë njohuri dhe aftësi të vlefshme për oficerët e Aleancës dhe se janë patriotë të vërtetë që kanë vendosur t'ia kushtojnë karrierën e tyre t'ia kushtojnë mbrojtjes së qytetarëve dhe atdheut. Në fjalën e

saj, ministrja Petrovska shtoi se si gjatë periudhës së mësimi ashtu edhe në Armatë, nëtogerët do të udhëhiqen nga profesionistë me përvojë dhe njohuri të madhe, të cilët janë të gatshëm t'i ndajnë me ta. "Ju jeni duke u bërë pjesë e institucionit më të njohur në vendin tonë, prandaj vazhdoni me motivimin dhe energjinë tuaj dhe ruani vazhdimisht besimin e fituar të qytetarëve. Ministria e Mbrojtjes, së bashku me Shtabin e Përgjithshëm, ata do të jenë gjithmonë mbështetja juaj e fortë dhe do të jenë gjithmonë pranë jush, si për zhvillimin tuaj të mëtejshëm në karrierë, ashtu edhe për përmirësimin e vazhdueshëm të standardeve dhe pajisjeve të Armatës", theksoi ministrja.

Ai u tha kadetëve që janë ende pjesë e arsimit ushtarak se Akademia Ushtarake është një mundësi e jashtëzakonshme për zhvillimin e tyre në oficerë të ardhshëm të Ushtrisë së Maqedonisë dhe se ministria vazhdon të ofrojë mbështetjen e saj, e dukshme edhe përmes rritjes së të ardhurave të kadetëve me 100 për qind nga ky muaj. Dekani i Akademisë Ushtarake, kolonel

Mitko Bogdanovski, tha se Akademia është institucion që krijoi gjenerata që demonstuan dhe dëshmuar vlerat mbi të cilat mbështetet - dituria, nderi, shërbimi dhe atdheu, ndërsa togerët e rinj i quajti e ardhmja jonë. në të cilën ai ka besim të plotë, që ka fuqinë të ndikojë në ndryshim, të ndërtojë unitetin dhe të mbrojë vlerat e përbashkëta.

Si toger të rinj janë graduar 32 kadetë, 27 prej tyre për nevoja të Ushtrisë së Maqedonisë, 3 për Malin e Zi dhe 2 për Bosnje Hercegovinën, gjë që tregon edhe dimensionin rajonal të Akademisë. Gjatë studimeve dy studentë shkuan në arsimin një semestral në Mbretërinë e Norvegjisë, ndërsa në të njëjtën kohë studentë nga Norvegjia dhe Bullgaria kaluan një qëndrim studimor në Akademinë Ushtarake "Gjeneral Mihailo Apostolski". Në ceremoni, mirënjohje për suksesin e tyre i dhanë togerët e klasës së parë Nikola Anteski, Jovana Sofronioska dhe Naum Spiroski, përfaqësues nga kabineti i presidentit, ministrja Petrovska dhe shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral Vasko Gjurchinovski.

Krijojmë Armatë me të cilën të gjithë duhet të jemi krenarë

Profesor Gocevski, fillimisht do t'ju pyesim, si ndiheni 31 vjet pas formimit të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, e cila sot është pjesë integrale e NATO-s?

– Armata jonë shënoi 31 vjet nga themelimi i saj dhe tre vjet nga anëtarësimi në NATO. Këto janë data jashtëzakonisht të rëndësishme për vendin tonë, për sigurinë tonë kombëtare dhe për mbrojtjen tonë. Ëndrra për vendin dhe ushtrinë e shumë aktorëve tanë politikë dhe ushtarakë është realizuar. Ne kemi shtetin tonë, kemi ushtrinë tonë, jemi bërë pjesë e familjes së madhe të ushtrive të NATO-s. Është një sukses i madh historik dhe nuk duhet ta harrojmë kurrë këtë. Kanë kaluar 31 vjet nga fillimet e formimit të Armatës. Filluam në një kohë të vështirë. Po ecnim buzë humnerës. Çdo hap i gabuar mund të na kishte çuar në harresë. Në atë kohë, ishte edhe më e rrezikshme që ne atëherë nuk kishim një ligj të mbrojtjes dhe kështu nuk kishim bazë ligjore për të formuar ushtrinë tonë.

Kanë kaluar 31 vjet nga viti i largët 1992 kur zyrtarisht filloi formimi i Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Sot kemi përpara një institucion modern, bashkëkohor dhe me reputacion të lartë, i cili është plotësisht i integruar dhe funksionon në të gjitha strukturat e NATO-s.

Është realizuar ëndrra e dhjetëra brezave të pionierëve, aktorëve, drejtuesve ushtarakë dhe strategëve tanë, që dhanë një kontribut të padyshimtë në formimin e Armatës. Njëri prej tyre, natyrisht, është Prof. Dr. Trajan Gocevski, i cili ishte ministër i mbrojtjes në Qeverinë e parë të Maqedonisë së pavarur dhe anëtar aktual i Këshillit të Sigurimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nën udhëheqjen e drejtpërdrejtë të të cilit u formua Armata e vendit tonë

Çdo formim i çdo formacioni ushtarak do të ishte shpallur paraushtarak dhe shteti do të ishte sulmuar nga APJ si një objektiv legjitim ushtarak. Ministria e atëhershme e mbrojtjes nuk pranoi të përgatiste një ligj që do të krijonte bazën ligjore për formimin e Armatës sonë. Investimi ishte i madh, pavarësia e shtetit ishte në rrezik. Në kushte

kaq komplekse, pati një ndryshim në drejtimin e Ministrisë së Mbrojtjes dhe mua si ministër i ri i mbrojtjes, m'u besua ajo detyrë jashtëzakonisht e ndërlikuar dhe e rrezikshme. Por ia dolëm dhe sot kemi përpara një institucion modern, bashkëkohor dhe me reputacion të lartë, i cili funksionon i integruar në të gjitha strukturat e NATO-s, duke kontribuar

në paqen dhe stabilitetin në zonën e përgjegjësisë së NATO-s, duke mbrojtur me vëgjelencë sovranitetin, pavarësinë dhe integritetin territorial. të atdheut tonë, duke ndihmuar qytetarët në çdo krizë. Të gjithë duhet të jemi krenarë për Armatën tonë, siç jam krenarë edhe unë.

Profesor Gocevski, meqenëse e ndiqni zhvillimin e Armatës nga formimi i saj e deri më sot, si e shihni pozitën e Armatës si institucion?

– Është e vështirë për mua të komentoj për rolin e Armatës në shoqërinë maqedonase në 31 vitet e fundit pa qenë i njëanshëm. Megjithatë, faktet e mëposhtme për Ushtrinë janë të pamohueshme dhe askush nuk duhet të harrojë: 1. ishte kusht dhe garant i pavarësisë sonë të sapodeklaruar pas referendumit të 8 shtatorit 1991 dhe një stabilizues i përhershëm në shoqërinë tonë deri më sot; 2. Armata është prej 31 vitesh pjesë e denjë dhe e pazëvendësueshme e sistemit të sigurisë kombëtare dhe mbrojtjes së vendit; 3. Armata është një institucion i besueshëm ku shteti mund të mbështetet në çdo rrezik; 4. Armata është faktor koheziv në shoqërinë maqedonase; 5. Armata luajti rolin kryesor në rrugën drejt NATO-s; 6. Armata ka qenë dhe mbetet një kontribues aktiv në ruajtjen e paqes dhe sigurisë rajonale dhe botërore përmes shumë misioneve të saj të suksesshme paqeruajtëse ndërkombëtare. Misionet e OKB-së, BE-së, NATO-s. Prandaj Armata është institucioni më i besuar nga qytetarët e vendit.

Jemi në një fazë ku flitet shumë për modernizimin e Armatës. Çfarë do të

sugjeronit sa i përket modernizimin e Armatës?

– Kjo është çështja kyçe. Shumë vite e dekada më parë kam bërë apel për vazhdimësinë e investimit të Armatës si çelës për gatishmërinë e saj luftarake. E kam përsëritur vazhdimisht në Këshillin e Sigurimit. Pas shumë vitesh mosinvestime në mbrojtje dhe në Ushtri, rënie të standardit të personelit ushtarak, stanjacion teknologjik të sistemeve luftarake, ajo situatë filloi të ndryshojë në një drejtim pozitiv. Më në fund, pas anëtarësimit në NATO, kuptuam rëndësinë e investimeve në sistemin e sigurisë kombëtare, financimin e qëndrueshëm të mbrojtjes dhe vazhdimin e investimeve në Ushtri. Ne tashmë kemi një vizion afatgjatë për modernizimin e Armatës, kemi një buxhet të qëndrueshëm të mbrojtjes për këtë qëllim. Rezultatet janë këtu.

Ne kemi një ushtri të barabartë me aleatët. Stafii sot ka një standard më të lartë, të ardhura të rritura, çështje banimi të zgjidhur, dialog për avancimin e të drejtave, mundësi për avancim në karrierë. Por anëtarësimi në NATO është një kategori dinamike dhe kërkon kujdes të vazhdueshëm, si për potencialin njerëzor, ashtu edhe për modernizimin e sistemeve luftarake, për avancimin teknologjik të teknikës dhe sistemeve në Ushtri. Është një proces i vazhdueshëm dhe afatgjatë i mbështetur nga ky brez politikanësh dhe autoritetesh ushtarake. Kjo është arsyeja pse Maqedonia planifikon të shpenzojë të paktën 900 milionë euro për modernizimin e Armatës diku deri në vitin 2032. Pas Samitit në Vilnius, mbrojtja do të vihet në pah edhe më shumë. Kjo tregon se ne jemi një vend serioz anëtar i NATO-s. Është

planifikuar të zëvendësohen armët e vjetra të prodhimit sovjetik dhe jugosllav me armë të reja dhe të sofistikuara perëndimore. Ai proces tashmë po zhvillohet intensivisht dhe Armata vazhdimisht po pajiset me armatim dhe pajisje të reja. Një e treta e buxhetit të mbrojtjes, i cili këtë vit arrin në gati 300 milionë euro, tani është caktuar për modernizimin e Armatës. Një pjesë e konsiderueshme e blerjeve të mëdha do të realizohen me ndihmën e aleatëve të NATO-s. Dhe këtu kontribuuesi më i madh është SHBA, me mbi 135 milionë dollarë të miratuara tashmë për modernizimin e Armatës, vetëm për këtë vit.

Cilët faktorë përcaktojnë llojin, dinamikën dhe karakteristikat e armatimeve me të cilat furnizohet apo merr Armata?

– Modernizimi i çdo ushtrie, për nga cilësia, sasia dhe dinamika, përcaktohet nga shumë faktorë kompleksë që diktojnë procesin e modernizimit. Duke qenë se edhe kjo pyetje është shumë profesionale, do të përpiqem të vë në dukje vetëm disa faktorë që diktojnë modernizimin e Armatës sonë. 1. para së gjithash, është vlerësimi i situatës ushtarako-politike dhe të sigurisë në vend dhe më gjerë dhe cilat janë rreziqet, sfidat dhe implikimet e sigurisë për sigurinë kombëtare në periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë; 2. vlerësimi i llojeve dhe burimeve të kërcënimeve ndaj rendit kushtetues, pavarësisë, sovranitetit dhe integritetit territorial të shtetit; 3. kërcënimet e vlerësuara të sigurisë në kuadër të mbrojtjes kolektive, në kuadrin e NATO-s, OKB-së, BE-së dhe SHBA-së si partnerët tanë strategjikë, të cilat

na detyrojnë gjithashtu 4. misionet e Armatës në vend: cilat janë ato dhe çfarë pajisje i nevojiten Armatës për to; 5. misionet e NATO-s, por edhe të OKB-së dhe BE-së dhe çfarë pajisje nevojiten për to; 6. detyrimet brenda NATO-s. U miratua një formacion i ri sipas të cilit u formua Grupi i Betejave të Këmbësorisë së Lehtë, të cilin e shpallëm si njësi e NATO-s dhe që duhet të pajiset sipas të gjitha kriterëve të NATO-s. Në Maqedoni pasuan disa stërvitje të mëdha të NATO-s në të cilat Armata u trajnuar për veprime ushtarake në kuadër të NATO-s dhe rrjedhimisht vlerësimi i pajisjeve të nevojshme; 7. detyrimet sipas planit 10-vjeçar të modernizimit të nënshkruar me SHBA-në në kuadër të partneritetit strategjik të nivelit të lartë. Siç e theksova, Shtetet e Bashkuara, si partneri ynë

strategjik, dëshmuar edhe një herë se janë miku dhe mbështetësi ynë i vërtetë. Më datë 13.6.2023 nënshkroi një dokument të ri për modernizimin e Armatës sonë. Ky dokument hodhi themelet për zhvillimin e Armatës për dhjetë vitet e ardhshme. Janë definuar fushat që do të kenë prioritet në dekadën e ardhshme, për të përballuar më me sukses sfidat e përbashkëta të sigurisë, për të kontribuar në sigurinë kolektive të NATO-s dhe të rajonit në tërësi. Tani kemi nevojë për stabilitet politik, sjellje të ndërgjegjshme ndaj interesave shtetërore dhe kombëtare, ndaj sigurisë dhe mbrojtjes kombëtare dhe drejt realizimit të synimit të ardhshëm strategjik të shtetit, që është anëtarësimi në BE.

Profesor Gocevski, ju e ndatë zhvillimin e Armatës në dhjetë etapa, dhe etapa e nëntë dhe e dhjetë e zhvillimit të Armatës janë të lidhura drejtpërdrejt me modernizimin e Armatës. Çfarë është karakteristikë e këtyre dy fazave?

– Siç dihet, pranimi i Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO u bë zyrtarisht më 27 prill 2020 dhe më 16 nëntor 2021. ka përfunduar integrimi ushtarak i Armatës në strukturat e NATO-s. Kjo, për mendimin tim, është faza e nëntë e zhvillimit të Armatës. Gjatë kësaj periudhe ne kishim për detyrë të realizonim disa gjëra dhe kyçi ishte integrimi ushtarak i Armatës sonë në të gjitha strukturat e NATO-s. Që nga ajo ditë u bëmë ushtri e NATO-s në kuptimin e vërtetë të fjalës. Na caktuan mbi 190 detyra që duheshin kryer në mënyrën më cilësore që Armata të integrohej plotësisht në strukturat e NATO-s. Detyrat u kryen në kohë

rekord, në 19 muaj dhe morëm notat më të larta nga të gjitha autoritetet e NATO-s. Kjo u pasua nga faza aktuale e dhjetë e pajisjes dhe modernizimit të Armatës, e cila është në vazhdim e sipër. Pritshmëritë prej saj nuk janë të vogla. Ne presim financim të shtuar, të qëndrueshëm dhe afatgjatë të Armatës, i cili do të lidhet me zhvillimin afatgjatë dhe planet strategjike të mbrojtjes sonë dhe në kuadër të kësaj, edhe vetë modernizimin. Gjithashtu, standardi i personelit ushtarak duhet të përmirësohet pa kushte. Gatishmëria dhe pjesëmarrja në misionet ndërkombëtare të paqes duhet të vazhdojë gjithashtu. Si përfundim, pas anëtarësimit në NATO, vazhdon procesi i ripajisjes dhe përshtatjes së Armatës, i imponuar nga anëtarësimi në NATO dhe sfidat dhe rreziqet e reja të sigurisë. Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut edhe në periudhën e ardhshme dhjetëvjeçare do të vazhdojë pikërisht me një program të tillë për pajisjen dhe përmirësimin teknologjik të sistemeve luftarake. Është edhe zbatimi i programit dhjetëvjeçar për modernizimin e Armatës nga Shtetet e Bashkuara. Këto procese janë afatgjata dhe të nevojshme, së pari për ne dhe për sigurinë tonë kombëtare, dhe kështu duhet t'i kuptojmë dhe prandaj investojmë në to, e më pas për nevojat si ushtri e NATO-s, në tërësi për të marrë pjesë. Paqen, sigurinë dhe stabilitetin rajonal dhe më gjerë. Prandaj duhet të rrisim kapacitetet mbrojtëse. Ato duhet të jenë disa herë më të mëdha se ato të mëparshme. Thelbi i modernizimit është të përmirësojë cilësinë e pajisjeve që do të prokurohen, vlerën e saj operacionale dhe efikasitetin e Armatës në tërësi. Procesi i modernizimit dhe pajisjes së Armatës me sisteme dhe pajisje moderne luftarake dhe trajnimi i personelit për t'i operuar ato, ndryshon realisht dhe realisht fytyrën e Armatës dhe rrit gatishmërinë e saj luftarake, rrit funksionimin dhe efektivitetin e saj. Këto janë në thelb projekte gjithëpërfshirëse shumëvjeçare me të cilat standardet e NATO-s futen në ushtrinë maqedonase. Kjo tani kërkohet nga Plani i ri i Mbrojtjes i NATO-s i miratuar në Samitin e fundit të NATO-s të mbajtur në Vilnius, i cili duhet të përpunohet më në detaje. Ne si shtet dhe si popull duhet të jemi krenarë për procesin e modernizimit dhe pajisjes së Armatës. Armata po transformohet, Armata po modernizohet, Armata po pajiset me armatimin me te sofistikuar. Në këtë mënyrë Maqedonia e forcoi reputacionin dhe pozicionin e saj si

aleate që ofron mbështetje jo vetëm deklarative, por edhe reale. Më vjen mirë që edhe aleatët tanë e panë dhe e kuptuan këtë. Suksesi që ka arritur Armata gjatë gjithë kësaj periudhe shihet në atë që kemi tani, e cila është një forcë e lëvizshme, profesionale dhe efikase, e aftë për të mbrojtur sigurinë e vendit tonë dhe për t'iu përgjigjur të gjitha kërcënimeve dhe sfidave moderne. Armata hyri në një proces serioz modernizimi dhe pajisjeje, një proces që ndryshon çdo ditë fytyrë. Planet që i kemi në drejtim të modernizimit janë pjesë e planit afatgjatë për zhvillimin e kapaciteteve mbrojtëse dhe janë plotësisht të harmonizuara me NATO-n, përkatësisht me qëllimet për kapacitetet e Republikës së Maqedonisë së

Veriut. Së fundi, ne si shtet investojmë seriozisht, investojmë me plan, investojmë transparente, kjo është garancia për sigurinë dhe të ardhmen tonë.

I uroj të gjithë pjesëtarët e Armatës për Ditën e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe falënderoj të gjithë kryekomandantët aktualë dhe ish ministrat e mbrojtjes, gjeneralët, oficerët, nënoficerët, ushtarët dhe civilët në shërbim të mbrojtjes për kontributin në mbrojtjen e integritetit territorial dhe pavarësisë së vendit tonë në 31 vitet e fundit.

Për redaksinë e revistës
„Mburoja“
Dr. Zhanet Ristoska

Nisma e NATO-s për mbrojtje ajrore

Mbrojtja e integruar ofron një aftësi kritike për të arritur nivelin e dëshiruar të kontrollit të hapësirës ajrore në të cilën Aleanca realizon realizimin e misioneve në kohë paqeje, kriza dhe konflikti. Ai zbatohet duke përdorur një qasje 360 gradë, e përshtatur për t'iu përgjigjur kërcënimeve që dalin nga të gjitha drejtimet strategjike. Këto masa janë një demonstrim i fortë i solidaritetit dhe vendosmërisë aleate. Është veçanërisht e rëndësishme në mjedisin strategjik aktual të karakterizuar nga përhapja e konsiderueshme e llojeve të ndryshme të aftësive ajrore dhe raketore dhe përdorimi agresiv nga kundërshtarët e mundshëm. Përshtatja e NATO-s po kryhet në përputhje me kërcënimet e ndryshme dhe sfiduese ajrore dhe raketore nga aktorë të tjerë shtetërorë dhe joshtetërorë, duke filluar nga mjetet ajrore pa pilot deri te aftësitë e sofistikuara të raketave si dhe raketat hipersonike. Mbrojtja zbatohet përmes Sistemit të Integruar të Mbrojtjes Ajrore dhe Raketore të NATO-s (NATINAMDS), një rrjet sistemesh të ndërlidhura kombëtare dhe të NATO-s, i përbërë nga sensorë, mjete komandimi dhe kontrolli nën autoritetin e Komandantit Suprem të NATO-s në Evropë.

Mbrojtja e integruar ajrore dhe raketore e NATO-s është një mision thelbësor dhe i vazhdueshëm në kohë paqeje, krize dhe konflikti, duke mbrojtur territorin, popullsinë dhe forcat e Aleancës kundër çdo kërcënimi ose sulmi ajror dhe raketor. Ajo është një element jetik i parandalimit dhe mbrojtjes aleate, duke kontribuar në sigurinë dhe lirinë e veprimit, duke përfshirë aftësinë për të forcuar dislokimet e tij dhe për të ofruar një përgjigje strategjike

NATO nisma

Për të forcuar mbrojtjen e integruar ajrore dhe raketore të NATO-s, ministrat e mbrojtjes të 14 aleatëve (Belgjika, Bullgaria, Republika Çeke, Estonia, Gjermania, Hungaria, Letonia, Lituania, Holanda, Norvegjia, Sllovakia, Sllovenia, Rumania, Mbretëria e Bashkuar) me Finlandën në marginat e takimit të ministrave të mbrojtjes së NATO-s në Bruksel, gjatë tetorit 2022 ata nënshkruan letrën e synimit për zhvillimin e të ashtuquajturës Iniciativa Evropiane e Mbrojtjes së Qiellit (European Sky Shield Initiative). Nisma drejtohet nga Gjermania dhe synon të krijojë një sistem evropian të mbrojtjes ajrore dhe raketore përmes blerjes së përbashkët të pajisjeve të mbrojtjes ajrore

dhe raketave nga vendet evropiane. Më 15 shkurt 2023, Danimarka dhe Suedia iu bashkuan Iniciativës Evropiane të Mbrojtjes së Qiellit duke e çuar numrin e pjesëmarrësve në një total prej 16 anëtarësh të NATO-s me Suedinë. Aktualisht, të gjitha forcat e armatosura evropiane kanë një hendek aftësie në luftimin e raketave balistike që fluturojnë në shtresën më të lartë të përgjimit dhe kanë një rreze veprimi prej më shumë se 1000 km. Përpjekja e Gjermanisë për të mbyllur këtë hendek është për t'u përshëndetur, sepse vetëm duke punuar së bashku mund të përmirësohet ndjeshëm mbrojtja e Evropës. Ky proces duhet të jetë efikas dhe i shpejtë, pasi në mbrojtjen raketore ndonjëherë kalojnë vetëm disa

minuta ndërmjet nisjes dhe objektivit që arrihet. Në këtë rast, Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s, z. Mircea Geoană do të theksojë se ai mirëpret fuqimisht lidhshimin e Gjermanisë në nisjen e nismës evropiane dhe asetet e reja, të cilat janë plotësisht të ndërveprueshme dhe të integruara pa probleme në mbrojtjen ajrore dhe raketore të NATO-s, do të përmirësojnë ndjeshëm aftësinë për të mbrojtur Aleancën kundër të gjitha kërcënimeve ajrore dhe raketore. Kjo qasje shumëkombëshe dhe me shumë shtresa ofron një mënyrë fleksibël dhe të shkallëzuar për kombet për të forcuar parandalimin dhe mbrojtjen në një mënyrë efektive dhe me kosto efektive.

Lidershipi i Gjermanisë

Gjermania, si udhëheqëse e nismës, synon të përmirësojë ndjeshëm kapacitetin e Evropës për të kundërshtuar kërcënimet ajrore dhe raketore. Në kohën e fundit, mjedisi i sigurisë është përkeqësuar dhe është vënë në pah përsëri dukshmëria e dështimit evropian (pra Aleanca dhe Bashkimi Evropian) për të mbrojtur infrastrukturën ushtarake dhe civile, popullsinë, si dhe trupat e dislokuara. Një pjesë e blerjes së planifikuar shumëkombëshe do të kryhet në kuadër të Projektit Modular të Mbrojtjes Ajrore të NATO-s për Vizibilitet të Lartë. Qasja qendrore në këtë iniciativë është prokurimi i përbashkët dhe puna kolektive, dhe bashkëpunimi shtrihet edhe në logjistikën e sistemeve. Kjo teorikisht do të reduktoje kostot për secilin vend pjesëmarrës dhe do të përmirësonte ndërveprueshmërinë. Në vend që të krijojë sisteme të ndryshme kombëtare me aftësi individuale kombëtare, Korniza e Kombeve vë në dispozicion të NATO-s një aftësi të re dhe të përbashkët. Megjithatë, blerja e shpejtë ngre gjithashtu disa pyetje të pakëndshme për politikanët, forcat e armatosura dhe qendrat e industrisë evropiane të armëve. Qasja e Berlinit për të përmirësuar mbrojtjen ajrore dhe raketore të vendit me rreze të gjatë veprimi është e jashtëzakonshme, me gati 30 vjet përpjekje që ende nuk kanë rezultuar në prokurime në fusha kyçe. Në vitin 1995, Gjermania iu bashkua Shteteve të Bashkuara (së bashku me Francën dhe Italinë) në Sistemin e Mbrojtjes Ajrore me Rreze të Mesme (MEADS), si rezultat i bashkëpunimit të prodhuesit evropian të raketave MBDA dhe kompanisë „Lockheed Martin“. Pas një periudhe të gjatë, kjo nismë është një përpjekje për të adresuar mungesën e koherencës evropiane në lidhje

me përmirësimin e mbrojtjes ajrore dhe raketore kundër zhvillimit të aftësive sovrane. Në këtë drejtim, ministrja gjermane e Mbrojtjes do të theksojë se nisma është e hapur për të gjithë dhe është ndjekur me shumë interes nga disa vende.

Me Iniciativën Evropiane të Mbrojtjes së Qiellit, Gjermania shquhet si lider në mbrojtjen ajrore evropiane. Një qasje e përbashkët ndaj mbrojtjes është një hap i mirë përpara, por i vështirë për t'u zbatuar. Mbulimi gjeografik i Sky Shield nuk është ende gjithëpërfshirës. Për shembull, Franca dhe Italia nuk i janë bashkuar nismës (duke zhvilluar sistemin e tyre), ndërsa Shtetet e Bashkuara do të operojnë disa zona të mbrojtjes balistike në Evropën Lindore pa u bërë një anëtar zyrtar i projektit (sistemet operative në Rumani dhe Poloni si pjesë e NATO-s Misioni i

Mbrojtjes së Raketave Balistike dhe sistemet janë në shënjestër kundër kërcënimeve të reja nga Lindja e Mesme, veçanërisht nga Irani). Negociatat e anëtarësimit ka të ngjarë të vazhdojnë me synimin për të krijuar një mbulim sa më gjithëpërfshirës të qiejve mbi Evropën. Sipas planeve aktuale, Sky Shield do të integrojë tre sisteme të mbrojtjes ajrore: sistemi gjerman i mbrojtjes ajrore me rreze të shkurtër (IRIS-T), sistemi amerikan me rreze të mesme veprimi (Patriot) dhe sistemi i mbrojtjes kundër raketave me rreze të gjatë izraelito-amerikan (Arrow-3). Në këtë drejtim, shtetet pjesëmarrëse do të duhet t'i përgjigjen sfidës shtesë, që është koordinimi me sistemet kombëtare të mbrojtjes ajrore dhe raketore.

Dragan Pavlovski

Lufta ruso-ukrainase dhe implikimet e saj ndaj politikës botërore

Fillimi i vitit 2022 shënoi sfidën e ekonomive botërore për të siguruar burime të mjaftueshme për të mbështetur zhvillimin e përshpejtuar ekonomik të shteteve pas COVID-19. Megjithatë, në fund të shkurtit 2022, ndodhi një precedent që sfidoi drejtpërdrejt sigurinë, paqen dhe stabilitetin në tokën evropiane përmes riaktualizimit të kërcënimit ushtarak konvencional të mishëruar nga agresioni i pajustificuar i Rusisë kundër Ukrainës. Për herë të parë që nga Lufta e Dytë Botërore, shtetet u përballën me ndërlikimet e shkaktuara nga kërcënimi konvencional për jetën e përgjithshme njerëzore, si dhe me rrezikun e tërheqjes së Evropës dhe botës në një luftë të re në një shkallë më të gjerë. Falë reagimit të shpejtë të popullit ukrainas, përparimi i forcave ruse u ngadalësua dhe nuk vazhdoi sipas dinamikës së planifikuar të Moskës. Suksesi i ushtrisë

Dekada e dytë e shekullit të njëzet e një do të shënohet nga dy ngjarje kyçe që patën implikime të forta në zhvillimin e qytetërimin. Gjegjësisht, viti 2020 shënoi pandeminë e COVID-19 e cila i kujtoi njerëzimit se, përkundër zhvillimit modern teknologjik të mjekësisë, njerëzimi nuk është i imunizuar ndaj organizmave biologjikë. Momenti i dytë lidhet me riaktualizimin e kërcënimit konvencional të neglizhuar prej gati tetë dekadash në tokën e kontinentit të vjetër

ukrainase u dha kohë të mjaftueshme demokracive që të organizoheshin për të ndihmuar dhe për të ofruar ndihmë humanitare dhe të tjera në pajisje dhe armatime në Ukrainë në luftën kundër agresionit të Putinit. Pasojat e luftës mund të vërehen më së miri përmes ngadalësimit të zhvillimit ekonomik të shteteve. Ky ngadalësim perceptohet më së miri përmes mungesës së energjisë

dhe burimeve, mungesa e të cilave shkaktoi një rritje të pakontrolluar të çmimit të energjisë, ushqimit, pastaj përmes mungesës së repromaterialeve për prodhim, mungesës së ushqimit etj. Këto sfida kanë nxitur edhe rritjen e inflacionit dhe kanë shkaktuar rënie të standardit të jetesës së qytetarëve. E thënë me kusht, si mund të merret pozitivisht që lufta përshpejtoi procesin e

diversifikimit të furnizimit me energji dhe reduktoi varësinë nga gazi dhe nafta ruse e vendeve të Evropës. Çdo luftë ka implikimet e veta demografike, jo vetëm për shtetet ndërluftuese, por edhe për shtetet në mjedisin e afërt. Është e njohur se çdo luftë pasohet nga shfaqja e refugjatëve, migrimi i përshpejtuar dhe personat e zhvendosur brenda vendit. Qytetarët e Ukrainës kërkuar shpëtimin e tyre nga konflikti i armatosur në vendet fqinje, pra në vendet anëtare të Bashkimit Evropian. Të përballur me sfidën e një numri në rritje të refugjatëve nga armiqësitë, vendet anëtare të BE-së kanë aktivizuar mekanizmat për t'u marrë me migrimin masiv dhe kanë hapur kufijtë e tyre për pritjen e refugjatëve nga Ukraina dhe kanë lehtësuar procesin e integritimit të tyre në vendet pritëse të refugjatëve. Një veçori tjetër e luftës është se ajo ndiqet nga një numër i madh viktimash nga të dyja anët dhe infrastruktura e shkatërruar në terren.

Kjo luftë do të mbahet mend si një luftë teknologjish në të cilën teknologjitë zhvillimore dhe shkatërruese përdoren në mënyrë aktive nga të dyja palët. Rezultatet në terren nga përdorimi i këtyre teknologjive janë dërrmuese dhe rezultojnë në shkatërrim dhe shkatërrim katastrofik. Në fillim, si Moskë ashtu edhe Perëndimi prisnin që lufta të përfundonte shpejt dhe ushtria ruse të shihte një fitore të shpejtë dhe të rrufeshme kundër Ukrainës. Por, realiteti dhe zhvillimet në terren treguan të kundërtën. Pas suksesit fillestar dhe pushtimit të territoreve në rajonet lindore, perëndimore dhe jugore të Ukrainës, forcat e Federatës Ruse u detyruan të tërhiqen nga pozicionet e tyre në shumicën e territoreve të pushtuara në Ukrainë. Mirëpo, aksionet ushtarake në terren nuk u ndalën, përkundrazi u intensifikuan dhe u këthyen në një luftë të përgjakshme, e cila po zhvillohet me dhunë për çdo pëllëmbë territor. Dhe pas më shumë se një viti e gjysmë lufte, krime lufte të kryera, infrastrukturë të shkatërruar, numër të madh të personave të zhvendosur dhe refugjatë nga populli ukrainas, si dhe përçarje serioze të ekonomisë, lufta ende nuk ka përfunduar (Minakov et al, 2023), dhe kur do të përfundojë lufta dhe kur do të arrihet paqja, askush nuk mund të thotë me siguri.

Ajo që dihet me siguri është se pasojat e luftës në Ukrainë janë reflektuar në politikë, ekonomi, furnizim me ushqime, mungesë energjie, migrim dhe segmente të tjera të jetës njerëzore. Implikime të tilla shkaktojnë një riaktualizim të politikës së pushtetit dhe rivendosjen e

të ashtuquajturës. “sferat e ndikimit” nga koha e Luftës së Ftohtë, rritja e çmimit të ushqimeve dhe energjisë, prishja e marrëdhënieve tregtare, migrimi etj., të cilat ndikuan në rritjen e inflacionit dhe uljen e cilësisë së jetës e qytetarëve. Implikime të tilla të agresionit rus kundër Ukrainës krijojnë turbulencë serioze në ekonominë globale dhe parashikimet janë se ato do të vazhdojnë edhe pas përfundimit të luftës. Pritet që në vitet e ardhshme rritja e ekonomisë globale të ngadalësohet për shkak të goditjeve historike dhe masive energjetike të shkaktuara nga agresioni rus kundër Ukrainës, si dhe mungesës së burimeve që vijnë nga Rusia, kryesisht për shkak të sanksioneve dhe masat kufizuese të paraqitura nga bota progresive demokratike si përgjigje ndaj veprimeve ushtarake të Moskës. Këto goditje nxisin presionet inflacioniste, ulin besimin dhe fuqinë blerëse të qytetarëve dhe rrisin

cenueshmërinë e vendeve në mbarë botën.

Pasojat e luftës janë shkatërruese për të gjithë ne. Duke marrë parasysh situatën në terren - në fushën e betejës, lufta ruso-ukrainase është lufta më e avancuar teknologjike në historinë njerëzore që është parë ndonjëherë. Janë bërë parashikime të shumta se si teknologjitë moderne ndikojnë dhe do të ndikojnë në fushën e betejës në të ardhmen. Deri më sot, vlerësohet se rreth 100,000 personel shërbimi rusë dhe më shumë se 10,000 ukrainas janë vrarë në terren (NBC News, 2022). Sipas raporteve të OHCHR, më shumë se 7,000 civilë ukrainas vdiqën si rezultat i luftës, duke përfshirë më shumë se 460 fëmijë (OHCHR, 2023). Këto vlerësime nuk përfshijnë efektet shkatërruese të luftës në infrastrukturën kritike dhe të tjera.

Dr. Igor Gjoreski

Kombet e Bashkuara dhe NATO në operacionet paqësore

Dokumenti themelues i NATO-s i referohet në disa vende Këshillit të Sigurimit të OKB-së dhe Kartës së OKB-së, duke demonstruar përkushtimin e anëtarëve themelues ndaj parimeve të OKB-së. Disa vende themeluese madje kanë propozuar përcaktimin e NATO-s si një “marrëveshje rajonale” në kuptim të Kapitullit VIII të Kartës së OKB-së. Sipas këtij kapitulli, Këshilli i Sigurimit i OKB-së mund të përdorë angazhime ose agjenci të tilla për veprime ekzekutive nën autoritetin e tij. Megjithatë, ky sugjerim u refuzua, duke lënë vetëm nenin 51 të Kartës së OKB-së si bazë për veprimet ushtarake nga NATO, sipas nenit 5 të Traktatit të Uashingtonit. Aleanca nuk konsiderohej një organizatë që do të përdorej për të zbatuar masat e marra nga Këshilli i Sigurimit i OKB-së, sipas Kartës së saj. Perceptimi se NATO nuk mund të ishte një mjet për zbatimin e mandateve të Këshillit të Sigurimit të OKB-së ndryshoi pas rënies së Bashkimit Sovjetik, kur filloi të shfaqej një marrëdhënie e institucionalizuar midis NATO-s dhe OKB-së. OKB-ja është përfshirë në operacionet paqeruajtëse që nga viti

Bashkëpunimi ndërmjet NATO-s dhe OKB-së luan një rol të rëndësishëm në ekzekutimin e operacioneve të paqes, dhe rrjedhimisht në ruajtjen e paqes dhe sigurisë globale. Për të kuptuar dhe për të marrë një pasqyrë më të mirë se cila është baza për udhëheqjen e një operacioni paqeruajtës nga NATO, me mandat nga Kombet e Bashkuara, është e nevojshme të shqyrtohet se cila është marrëdhënia midis OKB-së dhe NATO-s në operacionet paqeruajtëse

1956 dhe pa një rritje të madhe në misione pas vitit 1989. Këto operacione u kryen tërësisht nën komandën dhe kontrollin e OKB-së, pa pjesëmarrjen e ndonjë organizate tjetër ndërkombëtare, ku shteteve anëtare u kërkohet vetëm të sigurojnë personel dhe mjete për të kryer operacione paqeruajtëse të udhëhequra nga OKB-ja. Me kërkesën në rritje për të vendosur operacione paqeruajtëse, OKB-ja u ka kërkuar vendeve kryesore dhe organizatave ndërkombëtare që të mbajnë mbi supë një pjesë të barrës së planifikimit dhe kryerjes së operacioneve paqeruajtëse. NATO u bë një partner i rëndësishëm për OKB-në, sepse OKB-së i mungonin burimet për të zbatuar masat për zbatimin e paqes.

Një aspekt i rëndësishëm që përcakton marrëdhëniet midis OKB-së dhe NATO-s, në kontekstin e operacioneve paqeruajtëse, është udhëzimi i detajuar

i dhënë nga Këshilli i Sigurimit i OKB-së në lidhje me mandatin dhe objektivat që duhet të arrihen nga një operacion specifik paqeruajtës. Bazuar në këtë udhëzim, Këshilli i Sigurimit i OKB-së mund të autorizojë shtetet anëtare ose organizatat ndërkombëtare për të zbatuar një mandat specifik, që përmban udhëzime të hollësishme se si do të arriheshin objektivat e operacionit. Rezolutat më të fundit të Këshillit të Sigurimit të OKB-së i japin autoritet diskrecional entitetit të mandatar për të vendosur se si do t'i arrijë objektivat, duke e autorizuar në thelb atë të "marr të gjitha masat e nevojshme" për të përmbushur mandatin. Këshilli nuk imponon një marrëdhënie komandimi ose hierarki të veçantë midis OKB-së dhe entit të mandatar, por, në situata të caktuara, kërkon që shtetet ose organizatat ndërkombëtare të koordinojnë me Sekretarin e Përgjithshëm të OKB-së për masat e marra për zbatimin e mandatit ose për të raportuar mbi progresin e operacionit në mënyrë periodike. NATO dhe OKB bashkëpunuan me shumë sukses gjatë operacioneve në Ballkan. Fillimisht, NATO zbatoi një embargo armësh të Këshillit të Sigurimit të OKB-së në Detin Adriatik dhe një zonë ndalim-fluturimi mbi Bosnjë dhe Hercegovinë. Bashkëpunimi u intensifikua kur Aleanca ofroi mbështetje ajrore për Forcën Mbrojtëse të Kombeve të Bashkuara - UNPROFOR. Qëndrimet e ndryshme politikisht midis OKB-së dhe NATO-s për mbështetjen ajrore për UNPROFOR-in kanë rezultuar në një vonesë kohore në marrjen e vendimeve ose në mungesë të vendimeve fare. Këto lëshime kanë bërë që operacionet e ardhshme të këtyre dy organizatave ndërkombëtare të jenë të pavarura nga njëra-tjetra. Kjo situatë çon në përfundimin se operacionet e NATO-s dhe operacionet e OKB-së në të njëjtën zonë kishin mandate, detyra dhe strukturë komanduese të ndryshme. Në vitin 2005, Aleanca propozoi një marrëveshje kuadër me OKB-në për të krijuar një

marrëdhënie më të strukturuar midis dy organizatave, kështu që në shtator 2008, ky propozim rezultoi në një Deklaratë të Përbashkët midis OKB-së dhe NATO-s, për bashkëpunimin e tyre të ndërsjellë, veçanërisht në terren. të shkëmbimit të informacionit dhe koordinimit dhe mbështetjes operacionale. Paragrafi 4 i Deklaratës thotë se: "Duke kuptuar që kjo kornizë duhet të jetë fleksibël dhe të zhvillohet me kalimin e kohës, ne jemi dakord të zhvillojmë më tej bashkëpunimin midis organizatave tona për çështje me interes të ndërsjellë, duke përfshirë, por pa u kufizuar në, komunikimin dhe shkëmbimin e informacionit, përfshirë edhe për çështjet që kanë të bëjnë me mbrojtjen e popullatës civile; ngritja e kapaciteteve, trajnimet dhe ushtrimet; mësimet e nxjerra, planifikimi dhe mbështetja e emergjencës; dhe koordinim dhe mbështetje operative". Këshilli i Sigurimit i Kombeve të Bashkuara është i vetmi institucion

që autorizon përdorimin e forcës për të ruajtur ose rivendosur paqen dhe sigurinë ndërkombëtare. Për më tepër, rezoluta e Këshillit të Sigurimit të OKB-së është baza ligjore për NATO-n për të kryer operacione të reagimit ndaj krizave jo të Nenit 5, që përfshijnë përdorimin e forcës. Rezolutat e Këshillit të Sigurimit të OKB-së do të vazhdojnë të qeverisin operacionet e NATO-s që nuk janë të Nenit 5, por Aleanca mbetet e pavarur nga Kombet e Bashkuara në aspektet komanduese dhe kontrolluese të kryerjes së operacioneve paqeruajtëse. Duke pasur parasysh këtë, OKB-ja nuk mund t'i caktojë misionet dhe/ose detyrat personelit të NATO-s dhe të dislokojë ose ridislokojë forcat, por ky autoritet i është dhënë komandantit në komandën operacionale. Kjo shpërndarje detyrash dhe përgjegjësisë çon në përmirësimin e decentralizimit dhe rritjen e efektivitetit dhe efikasitetit në operacionet paqeruajtëse.

Diana Kostadinova

Nën flamurin e OKB-së

Mbrojtja e popullatës civile në operacionet paqësore (2)

Koncepti operativ për mbrojtjen e civilëve

Operacionet shumëdimensionale paqeruajtëse të mandatuara për të mbrojtur civilët kanë në dispozicion një sërë instrumentesh dhe qasjesh. Koncepti operacional për mbrojtjen e civilëve i kategorizon ata në tre nivele të ndërlidhura, të cilat zbatohen njëkohësisht dhe në përputhje me mandatin e misionit, fazën e misionit dhe rrethanat në të cilat zhvillohet veprimi:

1. Mbrojtje përmes dialogut dhe angazhimit.
2. Sigurimin e mbrojtjes fizike.
3. Vendosja e mjedisit të mbrojtjes.

Mandati për të mbrojtur civilët zbatohet në nivelet strategjike, operationale dhe taktike, dhe të gjithë komponentët e misionit kanë një rol për të luajtur në çdo nivel. Aktivitetet e përbashkëta në të tre nivelet sigurojnë veprim parandalues.

Mbrojtje përmes dialogut dhe angazhimit

Këto aktivitete përfshijnë: dialog aktiv dhe të rregullt me autorët ose autorët e mundshëm të dhunës kundër civilëve; zgjidhjen e konfliktit dhe ndërmjetësimin ndërmjet palëve në konflikt; duke avokuar që qeveria e vendit pritës, institucionet e saj të sigurisë dhe aktorët e tjerë përkatës të ndërhyjnë për të mbrojtur civilët (MC); komunikimi strategjik; hetimet; iniciativat e pajtimit; raportimi për çështjet e të drejtave të njeriut dhe mbrojtjen e tyre; dhe iniciativa të tjera.

Në këtë nivel, prioritet i jepet politikës në zgjidhjen e konflikteve dhe gjetjen e rrugëve për ruajtjen e paqes, duke aplikuar zgjidhje të qëndrueshme politike. Aktivitetet e deklaruara të MC-së duhet të përfshihen dhe të përputhen me strategjinë e përgjithshme politike të misionit, duke përfshirë dialogun me "aktorët" politikë, të sigurisë dhe të tjerë, të cilët mund të inkurajojnë ose ndikojnë në autorët e mundshëm të dhunës.

Për të avancuar MC-në, është gjithashtu e nevojshme të avokohet për respektimin e mbrojtjes së të drejtave të njeriut, duke përfshirë ato që lidhen me çështjet gjinore dhe fëmijët, dhe të integrohen këto përpjekje në proceset e paqes dhe marrëveshjet e paqes. Dialogu dhe angazhimi kryhen nga të gjithë komponentët e misionit në nivel lokal. Këto mund të përfshijnë angazhimin e komuniteteve lokale dhe autorëve të mundshëm, zbatimin e programeve të reduktimit të dhunës në komunitet dhe programeve të çarmatimit, çmobilizimit dhe riintegritimit (DDR-proces).

Angazhimi në nivel lokal mundëson zbulimin e hershëm të kërcënimeve ose tensioneve që mund të aktivizojnë sistemet e paralajmërimit të hershëm dhe veprimet parandaluese të misionit. Angazhimi i përbashkët me komunitetet lokale duhet të jetë gjithëpërfshirës dhe i dyanshëm dhe të fillojë me konsultimin e komuniteteve për nevojat

dhe kapacitetet e tyre për MC. Ai duhet të identifikojë, mbështesë dhe forcojë strukturat dhe mekanizmat ekzistues për zgjidhjen dhe reagimin e konflikteve dhe të përfshijë nevojën për të mbrojtur të gjithë anëtarët e komunitetit.

Misioni duhet të angazhohet së bashku me sektorin e sigurisë të vendit pritës në ekzekutimin e detyrave të MC-së. Qëllimi i misionit duhet të jetë vlerësimi i duhur i rreziqeve që dalin nga dobësitë institucionale dhe qeveritare në sektorin e sigurisë dhe zhvillimi dhe mbështetja e zbatimit të marrëveshjeve, politikave dhe mekanizmave të sigurisë (gjithashtu në nivel lokal). Dislokimi i misionit, në parim, duhet të kryhet nga forcat e sigurisë kombëtare të vendit pritës, në vende ku mungesa e tyre rezulton në rritje të kërcënimeve ndaj grupeve të cenushme.

Monitorimi dhe raportimi për sulmet e mundshme ndaj civilëve krijojnë një bazë objektive për dialogun me palët në konflikt. Ai duhet të përdoret për të ndikuar në veprimet dhe qëndrimet e qeverisë së vendit pritës dhe formacioneve të armatosura joqeveritare. Këtu përfshihen edhe hetimet për shkeljet e të drejtave të njeriut, të cilat mundësojnë identifikimin e kërcënimeve dhe nevojave për MC-në, si dhe përcaktimin e arsyeve për të kërkuar përgjegjësi nga autorët.

Sigurimi i mbrojtjes fizike

Niveli i dytë mbulon aktivitetet e të gjithë komponentëve të misionit fizik të MC-së – praninë për mbrojtje, kundër kërcënimeve ose përdorimit të forcës dhe ofrimin e strehimit për viktimat e sulmit. Përkatesisht, ky nivel përfshin aktivitetet e komponentëve të uniformuar të misionit, të cilat përfshijnë demonstrimin ose përdorimin e forcës,

parandalimin e sulmeve, parandalimin dhe reagimin ndaj kërcënimeve ndaj civilëve.

Për të parandaluar dhe kthyer kërcënimet ndaj civilëve, komponentët e misionit të uniformuar duhet të kenë një marrëdhënie proaktive. Edhe kur kërcënimi nuk identifikohet, një masë efektive për të penguar kërcënimet dhe për të krijuar besim mund të jetë prania e dukshme e pjesës së uniformuar të misionit, veçanërisht në zonat ku kërcënimet ndaj civilëve priten realisht dhe ku forcat e sigurisë shtetërore nuk janë të pranishme. Një prani e tillë, në fakt, ofron garanci për popullatën për qëllimin e misionit për të mbrojtur civilët nga dhuna fizike. Mbrojtja e civilëve duhet të jetë fokusi në përmbajtjen e urdhrave operacionalë dhe në proceset vendimmarrëse për përcaktimin e vendndodhjes, kohëzgjatjes dhe llojit të dislokimit dhe patrullimit të

formacioneve të uniformuara.

Me identifikimin e një kërcënimi specifik të sulmit ndaj civilëve, merren masa në kohë për të eliminuar ose zbutur kërcënimin, përpara se të ndodhë dhuna, duke përfshirë rritjen e pranisë dhe patrullimit, demonstrimin e forcës, sigurimin e objekteve të rëndësishme strategjike, operacionet psikologjike dhe operacionet proaktive ushtarake dhe policore.

Në rast se dhuna fizike kundër civilëve bëhet e pashmangshme ose është në vazhdim, misioni ka përgjegjësinë për të ndërmarrë veprime me të gjitha mjetet e disponueshme, duke u vendosur me shpejtësi për të siguruar popullatën civile dhe duke vendosur forca të reagimit të shpejtë. Në përputhje me rregullat e angazhimit (Rules of Engagement - ROE) dhe direktivave për përdorimin e forcës (Directives on the Use of Force - DUF) të misionit, dhe në përputhje me udhëzimet e marra, përdorimi i forcës duhet të jetë gradual, përveç nëse civilët ose paqeruajtësit janë nën kërcënim serioz për jetën dhe shëndetin e tyre. Përdorimi i forcës duhet të jetë i kufizuar në intensitetin dhe kohëzgjatjen e saj, duke synuar vetëm atë që është e nevojshme, në mënyrë që të sigurohet që civilët të mbrohen dhe të mos ketë rrezik për viktima civile.

Aktivitetet dhe operacionet për të penguar, parandaluar ose ndaluar sulmet ndaj civilëve mund të kryhen së bashku, në koordinim me forcat e sigurisë së vendit pritës, ose në mënyrë të njëanshme.

Kur kryejnë ndonjë operacion ushtarak ose policor, paqeruajtësit duhet të marrin masa për të mbrojtur dhe zbutur dëmin e mundshëm ndaj tyre që mund

të ndodhë para, gjatë ose pas atyre operacioneve. ROE dhe DUF duhet të përmbajë një sërë kufizimesh të rëndësishme për përdorimin e forcës dhe duhet të shmangët dëmi kolateral.

Vendosja e mjedisit të mbrojtjes

Aktivitetet e nivelit të tretë janë zakonisht programatike dhe të dizajnuara me burime të planifikuara për qëllimet e ndërtimit të paqes dhe parandalimit dhe zgjidhjes së konflikteve. Ndonjëherë ato paraqiten si detyra të veçanta, të përshtatura me specifikat e vendit pritës. Niveli i tretë ndihmon në krijimin e një mjedisi për JI, parandalimin e kërcënimeve të dhunës fizike, mbështetjen e legjitimitetit të vendit pritës dhe kapacitetin e tij për të mbrojtur civilët dhe mbështetjen e rivendosjes së shtetit të së drejtës. Këto aktivitete janë veçanërisht të

rëndësishme në zonat ku konflikti mund të parandalohet ose zvogëlohet, si dhe parandalimi i shpërthimit të mundshëm të dhunës së re. Krijimi i një mjedisi për mbrojtje përfshin gjithashtu mbështetjen e proceseve politike të vendit pritës, pjesëmarrjen kuptimplote të grave në proceset demokratike dhe sigurimin e kushteve për MC afatgjatë, procesi DDR, promovimi dhe mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut, gjetja e mjeteve shpërthyese dhe çminimi, kontrolli i shfrytëzimit të burimeve natyrore, parandalimi i përhapjes së paligjshme dhe tregtisë së armëve, si dhe shtypja e krimit të organizuar. Aktivitetet e nivelit të tretë në përgjithësi planifikohen dhe zbatohen së bashku me partnerët. Në hartimin dhe zbatimin e tyre, komponentët e misionit shqyrtojnë masën në të cilën ato kontribuojnë në MC afatshkurte,

afatmesëm dhe afatgjatë. Një aspekt kyç në këtë nivel është forcimi i shtetit të së drejtës nëpërmjet: luftimit të mosndëshkimit dhe forcimit të përgjegjesisë penale për krime të rënda, zbatimit të ligjit dhe proceseve gjyqësore; rinovimin, zgjerimin dhe fuqizimin e institucioneve shtetërore të drejtësisë; përmirësimi i kushteve të burgjeve dhe reduktimi i rrezikut të trazirave në burgje, arratisjeve masive dhe radikalizimit të të burgosurve. Shumë aktivitete në këtë nivel kryhen në mbështetje të autoriteteve të vendit pritës dhe përgjegjesisë së tyre për MC. Këto mund të përfshijnë reformat e sektorit të sigurisë dhe ngritjen e kapaciteteve në fusha të ndryshme. Në nivel lokal, niveli i tretë përfshin: mbështetjen e aktiviteteve të pajtimit kombëtar; forcimin e kapaciteteve për mbrojtjen e komunitetit; edukimin e individëve për përfshirjen e tyre në aktivitetet e specifikuara në shoqëri dhe komunitetin lokal; ngritjen e kapaciteteve të shoqërisë civile; krijimin e kushteve për kthimin e refugjatëve dhe personave të zhvendosur brenda vendit; dhe aktivitetet e zhvillimit ekonomik. Veprimet në nivel lokal duhet të kryhen në koordinim dhe konsultim me komunitetet lokale, në mënyrë që t'u përgjigjen në mënyrë adekuate nevojave të ndryshme për mbrojtjen e grave, vajzave dhe djemve, dhe për të siguruar qëndrueshmërinë dhe efektivitetin e këtyre veprimeve si mjete për MC. Aktivitete të tilla duhet gjithashtu të koordinohen me organizatat ndërkombëtare dhe joqeveritare përkatëse humanitare dhe zhvillimore të përfshira në mision.

M.S.

Lufta e Dytë Botërore Rrethimi i Leningradit

Më 21 qershor 1941, Gjermania naziste nisi një pushtim ushtarak të Bashkimit Sovjetik me emrin e koduar “Barbarossa”. Përveç forcave gjermane, në pushtim morën pjesë edhe njësitë ushtarake rumune, të cilave u bashkuan shpejt forcat hungareze, sllovaqe, finlandeze, italiane dhe forcat e NDH. Ishte operacioni më i madh ushtarak i nazistëve gjermanë dhe vija e betejës shtrihej nga Balltiku deri në Detin e Zi. E ndarë në tre grupe, secila prej forcave sulmuese kishte një qëllim strategjik për vete - pushtimin e një prej tre qyteteve kryesore sovjetike. Grupi i ushtrisë “Jug” duhej të pushtonte Stalingradin, i cili qëndroi në rrugën e ushtrisë gjermane në fushat e naftës të Kaukazit. Nga ana tjetër, Qendra e grupit të ushtrisë ishte e përqendruar në depërtimin në kryeqytetin sovjetik, Moskë, ndërsa grupi i ushtrisë “Veri” kishte për detyrë të shkatërronte Leningradin, Shën Petersburgun e sotëm. Nga pikëpamja ushtarake, ky qytet ishte i rëndësishëm pasi ishte selia e Flotës Balltike Sovjetike, dhe qyteti

Fati i ish Leningradit midis viteve 1941 dhe 1944, pra Shën Petersburgut të sotëm, është unik në tmerrin e tij. Në fillim të rrethimit gjerman, qyteti kishte 2.5 milionë banorë. Rreth 400,000 prej tyre ishin fëmijë. Gjatë rrethimit që zgjati 872 ditë humbën jetën rreth 1 milion njerëz. Numri më i madh për shkak të urisë. Historianët e përshkruajnë historinë e Leningradit si fatkeqësinë më të madhe demografike të çdo qyteti në botë. Bllokada zgjati nga 8 shtator 1941 deri më 27 janar 1944. Është rrethimi më i gjatë i një qyteti në shekullin XX

strehonte gjithashtu fabrika të shumta për prodhimin e armëve kryesore. Marshalli Wilhelm Ritter von Lieb komandonte grupin e ushtrisë “Veri” të ngarkuar me marrjen e Leningradit dhe ai planifikoi ta bënte këtë sa më shpejt të ishte e mundur. Megjithatë, pasi Hitleri urdhëroi disa nga forcat e tij të blinduara për të përforcuar qendrën e ushtrisë, ai hoqi dorë nga pushtimi i shpejtë i Leningradit. Në vend të kësaj, ishte e

nevojshme të krijohesh një unazë rreth qytetit, e cila do të çonte në dorëzimin e qytetit.

Për t'i rezistuar sulmit të pritur gjerman, autoritetet e qytetit të Leningradit mobilizuan më shumë se një milion qytetarë që punuan në ndërtimin e fortifikimeve mbrojtëse. Për këtë qëllim u ndërtuan disa linja mbrojtëse, të cilat supozohej t'i siguronin rezistencë të fortë armikut që përparonte nga jugu

(forcat gjermane) dhe nga veriu (trupat finlandeze). Kështu që qyteti u rrethua nga 306 kilometra barrikada druri, 635 kilometra tela dhe 700 kilometra llogore antitank. Përveç kësaj, u ndërtuan 5,000 pengesa prej dheu, druri dhe të përforcuara, si dhe u hapën 25,000 kilometra llogore dhe 15,000 bunkerë. Gjatë gushtit, forcat finlandeze rifituan Isthmusin Karelian, të cilin e kishin humbur në Luftën e Dimrit, dhe vazhduan të përparonin drejt liqenit Ladoga, duke rrethuar pjesërisht qytetin. Kur arritën në vijën kufitare që ndan Bashkimin Sovjetik dhe Finlandën në vitin 1939, trupat finlandeze ndaluan përparimin e tyre. Pala gjermane u kërkoi finlandezëve të vazhdonin sulmin e qytetit, përpara se të fillonin sulmet ajrore në Leningrad. Megjithatë, ushtria finlandeze refuzoi ta bënte këtë, duke pretenduar se objektivi i Finlandës nuk ishte të kapte Leningradin, por të pushtonte vijën kufitare përpara shpërthimit të Luftës së Dimrit. Gjatë kësaj kohe, forcat gjermane vazhduan të avancojnë dhe, duke shpërthyer në lumin Neva më 30 gusht 1941, ndërprenë lidhjen e fundit hekurudhore midis Leningradit dhe pjesës tjetër të Bashkimit Sovjetik. Predha e parë ra në Leningrad më 1 shtator 1941 dhe sulmet e para ajrore mbi vetë qytetin filluan më 6 shtator 1941. Si rezultat i bombardimeve të vazhdueshme, në muajt e parë të rrethimit, i gjithë qyteti ishte në flakë. Forcat gjermane arritën të shkatërronin të gjitha dyqanet ushqimore, ndërsa sasi të mëdha drithi, mielli dhe sheqeri të ruajtura në magazina humbën në mënyrë të pakthyeshme. Më 8 shtator 1941, forcat gjermane shpërthyen në liqenin Ladoga, duke prerë lidhjen e fundit tokësore me Leningradin. Në atë moment, forcat gjermane ishin vetëm 16 kilometra larg

qytetit. Në të njëjtën ditë, filloi sulmi i parë masiv ajror në qytet. Sulmi që pasoi u zhvillua në dy valë. Vala e parë filloi në orën 18:45 kur mbi 6000 bomba u hodhën mbi qytet. Vala e dytë pasoi në orën 22:45 kur qyteti u godit me bomba zjarri, duke shkakuar 178 zjarre në vetëm një ditë. Në njërin prej tyre u shkatërrua edhe magazina kryesore ushqimore e qytetit. Udhëheqësi gjerman Adolf Hitler ishte i bindur se Leningradi "do të binte si një gjethe" dhe madje kishte ftesa të shtypura për një festë fitoreje që do të mbahej në hotelin "Astoria" në Leningrad. Sipas vlerësimeve të luftës gjermane, Leningradi do të ishte qyteti i parë i madh sovjetik që do të pushtohej. Menjëherë pas kësaj, më 22 shtator 1941, Hitleri lëshoi direktivën me numër 1601 që urdhëronte "Shën Petërburgu të fshihej nga faqja e dheut", duke thënë se "ne nuk kemi asnjë interes të shpëtojme popullsinë civile". Evakuimi i popullsisë u zhvillua në tre faza. Në fazën e parë (qershor - gusht

1941), 336.000 civilë, kryesisht fëmijë, u evakuuan nga qyteti. Në fazën e dytë (shtator 1941 - prill 1942), 659,000 civilë u evakuuan nga qyteti, duke u larguar nga qyteti nëpërmjet liqenit Ladoga. Faza e fundit, e tretë, u zhvillua në periudhën nga maji 1942 deri në tetor të të njëjtit vit, kur rreth 400.000 civilë u evakuuan nga qyteti, gjithashtu nëpërmjet liqenit Ladoga.

Jeta në qytetin e rrethuar

Jeta në qytetin e rrethuar bëhej gjithnjë e më e vështirë. Pasoi një bombardim i ri, i madh i qytetit, gjatë të cilit u shkatërruan të gjitha furnizimet kryesore ushqimore në qytet, si dhe fabrika të shumta. Megjithatë, para mbylljes përfundimtare të unazës rreth qytetit, sovjetikët arritën të evakujnë deri në 86 industri të mëdha strategjike nga qyteti. Për qëllime të mbrojtjes, disa fabrika mbetën në qytet, si Instituti Metalurgjik i Leningradit (LMZ), kantieri detar dhe fabrika Kirov. Qëllimi i tyre kryesor ishte të prodhonin armë dhe municione për mbrojtësit.

Tanket që u prodhuan në fabrikën Kirov, e cila ishte nën zjarr të vazhdueshëm të armikut, u dërguan në front direkt nga linja e fabrikës. Energjia elektrike, e cila furnizonte rregullisht qytetin përpara rrethimit, tani ishte në dispozicion vetëm për ushtrinë. Tunelet që u ndërtuan për nevojat e metrosë së qytetit shërbyen si strehë publike gjatë sulmeve ajrore dhe artilerie. Nga fundi i shtatorit 1941, e vetmja mënyrë që qytetarët mund të ngroheshin ishte prerja e pemëve ekzistuese në qytet dhe përdorimi i tyre për të bërë dru zjarri. Para kësaj, si zëvendësimi i druve të zjarrit, qytetarët përdornin tashmë mobilje dhe libra. Gjatë gjithë periudhës së rrethimit, trupat agresore kanë bombarduar sistematikisht ujësjellësin, me çka qytetarët kanë mbetur pa ujë. Gjatë dimrit, qytetarët detyroheshin të bënin gropa në lumin Neva për të gjetur ujë nën akull ose për të shkrirë akullin dhe borën. Kjo mënyrë e marrjes së ujit të pijshëm sjell me vete rreziqe të shumta për shëndetin. Një rrethanë tjetër rënduese ishte se dimri i

viteve 1941 deri në 1942 ishte një nga më të ftohtët, me temperatura që ranë në -40 C. Gjatë dhjetorit 1941, nga 5,000 deri në 7,000 civilë humbën jetën çdo ditë dhe shumë prej të vdekurve mbetën nën dëborë deri në vitin tjetër. Kur bora dhe akulli filluan të shkrihen në pranverë, trupat e të vdekurve mund të shiheshin duke notuar në lumenj. Me gjithë këto vuajtje, morali i qytetarëve mbeti në nivele të larta dhe qyteti funksionoi aq sa ishte e mundur në kushtet e luftës. Edhe pse qyteti ishte i ekspozuar ndaj zjarrit të vazhdueshëm, jeta e tij kulturore nuk u ndal. Tashmë në dimrin e parë që qytetarët kaluan nën rrethim, në qytet u hapën disa shkolla dhe teatro. Ajo që preku më shumë banorët e qytetit ishte uria për bukë, e cila ishte veçanërisht e theksuar gjatë dimrit të vitit 1941 dhe 1942. Gjatë janarit dhe shkurtit 1942, rreth 100,000 njerëz vdisnin në muaj, shumica si rezultat i urisë. Pasi qytetarët hëngrën të gjitha kafshët shtëpiake, madje edhe zogjtë

dhe minjtë, u shfaq kanibalizmi. Një raport i datës 13 dhjetor 1941 përmend trembëdhjetë raste të kanibalizmit. Deri në fund të dhjetorit 1942, NKVD kishte arrestuar 2105 kanibalë të cilët ishin të ndarë në dy kategori. Kategoria e parë përfshinte ata që hëngrën kufomat që gjetën (ngrënësit e kufomave), ndërsa kategoria e dytë përfshinte ata që vranë me dashje njerëz për t'i ngrënë më pas (kanibalë). Ata që do të klasifikoheshin në kategorinë e parë u dënuan me burg, ndërsa ata të kategorisë së dytë u dënuan me vdekje.

Më 12 janar 1943, Ushtria e Kuqe nisi Operacionin Iskra, gjatë të cilit forcat sovjetike nga Leningrad dhe Volkov filluan një kundërsulm në pjesën jugore të fushës së betejës. Gjashtë ditë më vonë, forcat sovjetike arrijnë të çajjnë vijën e rrethimit dhe të hapin një korridor që lejon furnizime më të mira për Leningrad. Shumë shpejt linja hekurudhore midis Leningradit dhe Moskës u vu në shërbim. Rrethimi përfundimisht përfundoi më 28 janar 1944, kur trupat e fundit gjermane u tërhoqën 60 deri në 100 kilometra larg Leningradit.

Numri i njerëzve që vdiqën gjatë rrethimit ndryshon sipas burimit. Qeveria Sovjetike raportoi vdekjen e 670,000 njerëzve. Burime të tjera japin vlerësime më të larta që variojnë nga 700,000 deri në 1,500,000 viktima. Një numër i madh i viktimave, rreth gjysëm milion, u varrosën në varrezat memoriale Piskariovskoe. Sot, ky është vend ku mbahen mbledhje komemorativë për viktimat dhe për vuajtjet, ku shumë njerëz mbajnë me vete karanfilë të kuq ose copa buke, për të kujtuar vuajtjet e banorëve të Leningradit përgjatë rrethimit i cili zgjati plot 872 ditë.

Mr. Igor Damjanovski

Politika e jashtme feministe Përvoja në Amerikën Latine

Meksika prezantoi FFP në vitin 2020 dhe qeveritë e sapozgjedhura të Kilit dhe Kolumbisë kanë shprehur synimet e tyre për të miratuar kornizën. Ky interes në rritje për FFP në të gjithë Amerikën Latine ngre pyetje të rëndësishme si: Çfarë është konkretisht kjo politikë e jashtme feministe dhe çfarë fitohet duke e quajtur politikën e jashtme “feministe”? A duhet që feministët e Amerikës Latine të angazhohen, mbështesin apo kritikojnë këtë prirje globale? Si duket FFP në kontekstin e Amerikës Latine? Politika e jashtme feministe po shfaqet si një fushë e re në marrëdhëniet ndërkombëtare feministe. Duke u mbështetur në të drejtat e grave dhe lëvizjet e paqes në mbarë botën, feminizmi zë një pozicion të

Politika e jashtme feministe (Feminist Foreign Policy-FFP) konsiderohet kontributi i fundit i feminizmit në qeverisjen globale. Njëmbëdhjetë vende në mbarë botën kanë miratuar FFP-në, duke synuar të integrojnë sistematikisht një perspektivë gjinore në axhendat e politikës së jashtme. Vitet e fundit, ky trend është përhapur edhe në Amerikën Latine

rëndësishëm në hapësirat akademike dhe politike, pasi ofron një burim të fuqishëm ndërhyrjeje kundër formave të ndryshme të diskriminimit. Megjithatë, bazat teorike të FFP ende nuk janë të përcaktuara qartë. Dhe si duket FFP varet kryesisht nga interpretimi i konceptit nga qeveria. Në këtë kontekst, Suedia fillimisht propozoi një model të përgjithshëm të FFP-së, të ndërtuar mbi atë që ata

i quajnë tre “R”: burimet, përfaqësimi dhe të drejtat. Modeli i tyre vazhdoi të përcaktojë “gjashtë qëllime të jashtme afatgjata”, të fokusuara në politikëbërjen me ndjeshmëri gjinore: liria nga lloje të ndryshme të dhunës me bazë gjinore; pjesëmarrja e grave në parandalimin dhe zgjidhjen e konflikteve dhe ndërtimin e paqes pas konfliktit; pjesëmarrja politike; të drejtat ekonomike dhe fuqizimin dhe

shëndetin dhe të drejtat seksuale dhe riprodhuese. Ky propozim fillestar suedez shërbeu si bazë për politikën e vendeve të tjera. Por për shumë vëzhgues të politikës së jashtme dhe aktiviste feministe këto synime nuk janë ende shumë të qarta dhe janë të paqarta. Por le të shohim se çfarë përfshin politika e jashtme? Kjo pyetje qëndron në themel të diskutimit mes akademikëve dhe aktivistëve se feminizmi synon qëllimet ekonomike neoliberale. Ka edhe pyetje rreth temave të diskutueshme për feministët. Për shembull, si përfshihet perspektiva gjinore në mbrojtje dhe siguri? Duke pasur parasysh traditën e gjatë të pacifizmit në lëvizjen feministe globalisht dhe kërkesën e saj për një angazhim aktiv ndaj çarmatimit, lind pyetja se si vende si Kanadaja mund të eksportojnë armë dhe të zbatojnë njëkohësisht FFP.

Organizatrat ndërkombëtare, nga ana tjetër, përpiqen të japin një përkufizim të qartë. Në shprehjen e saj më ambicioze, UN Women propozon që FFP kërkon të transformojë të gjithë praktikën e politikës së jashtme, duke përfshirë diplomacinë e një vendi, bashkëpunimin e mbrojtjes dhe sigurisë, ndihmën, tregtinë, sigurinë klimatike dhe politikën e imigracionit në favor të grave dhe vajzave. Por shoqëria civile feministe priret të mbajë një qëndrim më kritik. Lidhja Ndërkombëtare e Grave për Paqe dhe Liri (WILPF) në Gjermani beson se “rregullimi i prodhimit të një përkufizimi universalisht të pranueshëm dhe konkret të politikës së jashtme feministe nuk merr parasysh realitetet e ndryshme dhe të larmishme politike që formojnë peizazhin tonë global”. Kështu që ai propozon pesë koncepte për të informuar zhvillimin e politikave që pasqyrojnë më mirë këtë variacion: ndërsektorialiteti; refleksiviteti empatik; përfaqësimi dhe pjesëmarrja thelbësore; përgjegjësia; dhe angazhim aktiv për paqen. Pavarësisht nga përkufizimi specifik, FFP synon të arrijë qëllime të qarta normative dhe etike. Megjithatë, siç vëren Jennifer Thompson, FFP është një shpikje shtetërore në të cilën qëllimet e politikës së jashtme shpesh formohen nga interesat shtetërore dhe jo nga parimet normative të aktivisteve feministe. Nga ana tjetër, shoqëria civile shpesh formulon kriteret për FFP, por shtetet zbatojnë politikën e jashtme. Me fjalë të tjera, janë shtetet që vendosin përfundimisht se çfarë llogaritet si FFP dhe çfarë jo. Si

rezultat, FFP mund të mos përmbushë premtimet e saj etike – veçanërisht në vendet pa mekanizma të fortë llogaridhënieje. Një shembull i tillë tipik është përpjekja e Meksikës për të zhvilluar FFP. Në shtator 2022, Internacional Feminista, një organizatë feministe meksikane publikoi vlerësimin e parë të FFP-së meksikane. Në fund të fundit është se është e paqartë se çfarë përfshin në të vërtetë FFP dhe nuk ka asnjë udhërrëfyes politikash që detajon aktivitetet, rezultatet, treguesit dhe ndikimin e synuar të FFP. Me fjalë të tjera, FFP meksikane është në ngecje. Përsa i përket pyetjes se çfarë përbën politikën e jashtme, FFP meksikane ka një shtrirje të gjerë dhe ambicioze. Sekretariati i Punëve të Jashtme përpiket të përfshijë perspektivat

gjinore në të gjitha fushat e politikës së jashtme si një nga objektivat e tij thelbësore, por kjo nuk ndodh në praktikë. Diskutimi i FFP-së është më i dukshëm në retorikën e Meksikës në forumet shumëpalëshe. Megjithatë, provat se Meksika po shqyrton në të vërtetë një perspektivë gjinore mungojnë kryesisht në çështjet e tjera të politikës së jashtme si mbrojtja, tregtia dhe diplomacia. Një risi e FFP-së së Meksikës është gjithashtu duke i dhënë përparësi barazisë gjinore brenda Ministrisë së Punëve të Jashtme dhe trupit të saj diplomatik. Megjithatë, nuk është e mundur të vlerësohet nëse ka barazi gjinore në të gjitha gradat pasi Sekretariati nuk ka të dhëna të disponueshme për demografinë e stafit, të ndara sipas gjinisë ose gradës. Mungesa

e të dhënave të disponueshme të ndara sipas gjinisë sugjeron se kjo nuk është një fushë aq e fokusuar sa mund të duket. Një tipar tjetër i nismës meksikane është synimi i saj për të forcuar protokollet për trajtimin dhe parandalimin e dhunës me bazë gjinore në Ministrinë e Punëve të Jashtme. Megjithatë, ka shumë pak informacion në dispozicion në lidhje me mënyrën se si ato po zbatohen dhe nëse ato kanë arritur rezultatet e synuara. Mungesa e informacionit përsëri sugjeron se nuk ishte një detyrë prioritare. Në fakt, dy raste vënë në pikëpyetje angazhimin e Meksikës ndaj FFP-së: një që përfshin dështimin për t'i dhënë vëmendje konsullore një gruaje meksikane viktimë e dhunës me bazë gjinore në Katar dhe tjetra që përfshin një përpjekje për të emëruar një burrë të akuzuar për ngacmim

seksual si në rastin e Meksikës. ambasador në Panama. Pa udhëzime të qarta zbatimin dhe kriteret vlerësimi, autoritetet meksikane po luftojnë për të kapërcyer kontradiktat brenda qeverisë. Më e famshme është mungesa e mbështetjes nga vetë presidenti, i cili, sipas Kushtetutës së Meksikës, është përgjegjës për përcaktimin e qëllimeve të politikës së jashtme. Presidenti Andrés Manuel López Obrador është haptazi kundërshtues ndaj lëvizjes feministe dhe rrjedhjet e fundit tregojnë se sekretari i mbrojtjes po spiunon aktivistët feministe. Megjithatë, diplomatët vazhdojnë të mbështesin parimet feministe në forume shumëpalëshe. Kundërshtimi i presidentit dhe mospërputhja midis sekretariateve pengojnë dialogun e nevojshëm me shoqërinë civile

feministe dhe bllokojnë shanset për llogaridhënie efektive të politikave. Përvoja meksikane nxjerr në pah sfidat e zbatimit të FFP në Amerikën Latine. Para së gjithash, është shumë e qartë se FFP nuk po i shtyn kufijtë siç sugjerojnë mbështetësit e saj. Kjo kufizohet nga mungesa e mekanizmave të llogaridhënies, mbështetjes së gjerë politike dhe kufizimeve buxhetore. Si rezultat, FFP shpesh është i pamjaftueshëm për të nxitur ndryshime në çështje kritike. Megjithatë, feminizmi në rajon, siç thotë Claudia Korol, "është një lëvizje kryengritëse në të cilën trupa pluralë dhe të ndryshëm dhe beteja të ndryshme pretendojnë vendin e tyre dhe kërkojnë të emërtohen". Me fjalë të tjera, feminizmi është në tension me qarqe praktikash të institucionalizuara, të disiplinuar dhe të urdhëruara si politika e jashtme e udhëhequr nga qeveria. Më konkretisht, në vendet me pabarazi të madhe ekonomike dhe shkallë të lartë të dhunës me bazë gjinore ndaj grave, politikave të parimeve feministe janë shumë të nevojshme. Megjithatë, për shkak të rezistencës institucionale, zbatimi i politikave nuk është aspak i garantuar. Hartimi dhe zbatimi i politikave të jashtme në rajon historikisht ka qenë ende fushë e elitave mashkullore dhe, siç tregon shembulli i Meksikës, FFP-ja ka qenë e pamjaftueshme për të thyer këtë inercion. Sipas fjalëve të feministes Angela Davis, "nëse standardet për feminizëm krijohen nga ata që tashmë janë ngjitur në hierarkitë ekonomike dhe po përpiqen të bëjnë ngjitjen përfundimtare në majë, sa është kjo e rëndësishme për gratë që janë në fund"?

Si përfundim, vlen të theksohet se përpjekjet reale për të avancuar drejtësinë gjinore duhet të riimagjinojnë marrëdhëniet dhe diplomacinë tradicionale ndërkombëtare. Kjo mund të arrihet duke marrë në konsideratë më të plotë dinamikën dhe aktorët vendas në zhvillimin e politikave të jashtme. Shoqëria civile feministe është në ballë të ndryshimit të suksesshëm të politikës së brendshme dhe ne duhet të përfshijmë strategjitë dhe njohuritë e tyre në zhvillimin e politikës së jashtme.

Mr. Biljana Popovska
(përshtetur nga ANA VELASCO,
për më tepër shih në <https://www.duckofminerva.com/2023/05/oye-como-va-feminist-foreign-policy-in-latin-america.html>)

„Veprimi i ushtrisë është fryt i bashkëpunimit aktiv i të gjitha elementeve të përbashkëta dhe atyre të ndara“
 Andre Gave,
 „Shkathësia e komandimit“

Roli i nënoficerit kryesor në ekipin komandues

Një ekip njësie mund të përkufizohet si “një grup i jashtëzakonshëm i dy ose më shumë njerëzve që veprojnë së bashku, në mënyrë dinamike, reciproke, të ndërvarur dhe adaptive drejt një qëllimi dhe misioni të përbashkët, të cilëve u janë caktuar role ose funksione specifike për të kryer dhe që kanë kohëzgjatje të kufizuara të anëtarësimit” (Chief of the Defense Staff, The CPO1/CWO Strategic Employment Model, Ottawa: Chief of Force Development, 2012, Section 2.4).

Grupi komandues përbëhet nga komandanti dhe kryenëoficeri, ndërsa në varësi të llojit dhe organizimit formativ të njësisë komanduese, në grupin komandues mund të marrin pjesë në përbërje të përhershme zëvendëskomandanti dhe shefi i shtabit, ku komanda ekipi në këtë përbërje është përgjegjës për

Ekipi komandues është një njësi funksionale e organizuar, e cila formohet dhe drejtohet nga një komandant dhe përbëhet nga dy ose më shumë persona, të cilët, në bazë të formimit dhe detyrës së tyre, kanë të drejtën dhe autoritetin legjitim për t’i ofruar mbështetje dhe ndihmë komandantit në zhvillimin e kurseve të veprimit, marrjen e vendimeve, drejtimin, koordinimin dhe kontrollin e punës së njësisë vartëse, personelit dhe menaxhimit organizativ

funksionimin e përditshëm dhe për mirëfunksionimin e njësisë vartëse. Në varësi të situatave dhe nevojave të caktuara, grupi komandues mund të përbëhet nga i gjithë shtabi, pjesë e shtabit ose anëtarë të tjerë në rolin e bashkëpunëtorëve të jashtëm, të cilët, në bazë të ekspertizës dhe specialiteteve të tyre, mund të kontribuojnë në përmirësimin e efektivitetit të përgjithshëm. Kjo përbërje është e ndryshueshme dhe jo e përhershme, mbulon funksionimin dhe trajtimin në një situatë specifike të caktuar (këshilli i personelit, procesi i vendimmarrjes ushtarake, etj.). Njësia bazë në të cilën formohet një grup komandues është batalioni ose komandat e barabarta dhe më të larta të tij, por kjo nuk përjashton mundësinë e formimit të grupit komandues në njësitë më të ulëta të gradës së kompanisë, baterisë, togës së pavarur, ku komandanti mund të formojnë një

grup që do të kishte rolin e një ekipi komandues që do të përmirësonte efikasitetin në operacionet ushtarake dhe ekzekutimin e detyrave.

Nënoficeri kryesor të ekipit komandues sipas Strategjisë dhe Udhëzimeve të Nënoficerëve të NATO-s, përshkruhet si nënoficeri kryesor i lartë në krye të piramidës së nënoficerëve, i cili është këshilltar i Komandantit dhe Shtabit (nga niveli më i ulët/batalioni në Shtabin e Përgjithshëm deri në Armatë), i cili në nivelin e tij jep sugjerime dhe rekomandime për të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me ushtarët dhe nënoficerët. Siguron respektimin e udhëzimeve, respektimin e standardeve, kryerjen e detyrave, kryerjen dhe trajnimin efektiv, si dhe ruajtjen e disiplinës brenda organizatës, mbikëqyrjen e zhvillimit të ushtarit dhe nënoficerit, duke shërbyer në nivelin më të lartë, duke ofruar mbikëqyrje në nivelet taktike, operacionale dhe strategjike dhe duke mbështetur qëllimin e komandantit (NATO Non-Commissioned Officer Bi-SC Strategy and NCO Guidelines – TSC GSH 0010/TT 170755).

Puna e nëpunësit kryesor në përbërjen e një ekipi nënkupton ndërveprim të vazhdueshëm midis shefit të nënoficerit dhe të gjithë anëtarëve të ekipit, pavarësisht nga madhësia e tij, duke kapërcyer të gjitha barrierat personale dhe profesionale që dalin nga përbërja e përzier e pjesëmarrësve të ekipit. Kjo është arsyeja pse përbërja e ekipit përshkruhet si një përzierje e njerëzve në ekip sipas kriterëve të caktuara, si aftësitë, tiparet, përvoja, etj. Operacionalisht, përbërja e ekipit përfshin karakteristikat e mëposhtme: përzierjen e aftësive profesionale, përzierjen e karakteristikave demografike (mosha, gjinia, përkatësia etnike dhe kultura), përzierja e tipareve të personalitetit (ekstroverte, introverte dhe struktura të tjera të personalitetit). Madhësia e ekipit i referohet numrit të individëve në ekip. Ekipi duhet të ketë staf të mjaftueshëm për të përmbushur detyrën brenda kufizimeve të dhëna (siç përcaktohet në kornizën e misionit). Në parim, ekipet duhet të plotësohen në numrin më të vogël të nevojshëm për të kryer detyrën, domethënë, efektiviteti i ekipit nuk varet nga madhësia e tij. Madhësia optimale e ekipit është pesë deri në gjashtë anëtarë. Ekipet e trajnuara mirë mund të arrijnë deri në dymbëdhjetë anëtarë në madhësi (Military Command Team Effectiveness: Model and Instrument for Assessment and Improvement, page 5-10).

Shefi i nënoficerit ka një rol shumëfunktional brenda ekipit komandues. Ai është këshilltar i komandantit për të gjitha çështjet që lidhen me nënoficerët dhe ushtarët, bashkëpunon drejtpërdrejt me të gjitha seksionet e shtabit përmes kanalit mbështetës të nënoficerëve, përgatit dhe drejton punën e nënoficerëve të parë në kompani, duke siguruar kështu funksionalitetin dhe korrektësinë në punën e nënoficerëve të tjerë në njësitë vartëse

Puna ekipore nuk nënkupton vendimmarrje të përbashkët kolektive, por vetëm ndihmën e komandantit në zgjedhjen dhe marrjen e vendimit më të përshtatshëm të mundshëm në një situatë të caktuar në lidhje me të gjitha burimet në dispozicion. Borko Nikollovski në "Bazat e udhëheqjes ushtarake" thekson se puna ekipore

është parim dhe metodë e punës së komandave dhe shtabit në të gjitha kushtet, ndërsa organizimi i ekipit është i hapur për ndryshime në përbërje, grupim, aplikim të metodave të caktuara të punës dhe analizave (kërkim logjik, matematik, statistikor dhe operacional), ku puna ekipore siguron aplikimin e metodave,

mjeteve teknike dhe procedurave të përshtatshme në planifikimin, organizimin, komandimin, koordinimin dhe kontrollin e punës. Metodat e punës më të përdorura në zhvillimin dhe shpërndarjen e informacionit ndërmjet pjesëmarrësve në ekipin komandues janë: metoda e grupit të mbyllur, puna sipas metodës së stafetës, puna sipas metodës së stafetës në grup, metoda e kombinuar, puna sektoriale, puna konsultative dhe punë e pavarur.

Shefi i nënoficerit ka një rol shumëfunktional brenda ekipit komandues. Ai është këshilltar i komandantit për të gjitha çështjet që lidhen me nënoficerët dhe ushtarët, bashkëpunon drejtpërdrejt me të gjitha seksionet e shtabit përmes kanalit mbështetës të nënoficerëve,

përgatit dhe drejton punën e nënoficerëve të parë në kompani. , duke u siguruar kështu funksionalitet dhe rregullsi në punë nënoficerëve të tjerë në njësitë vartëse. Operacioni i shefit të nënoficerit brenda ekipit komandues mund të shihet në Manualin e Komandantëve dhe Shtabit, i cili thotë se “kryeministri është nënoficeri i lartë në njësi, i cili këshillon komandantin për situatat, procedurat dhe praktikat e mundshme që ndikojnë në mirëqenien, moralin, kënaqësinë në punë dhe shfrytëzimin e të gjithë ushtarëve të batalionit” (Manuali i komandantëve dhe shtabit, faqe 10). Komplexiteti i kërkesave të tilla nga kryenëoficeri kërkon aftësi të zhvilluara personale, të cilat para së gjithash duhet të rezultojnë nga përzgjedhja e drejtë e personave

për kryenëoficerë në përputhje me arsimin e tyre institucional, punën dhe përvojën luftarake, e cila është e veçantë. rëndësi, sepse e njëjta përftohet ekskluzivisht në fushën e betejës përmes pjesëmarrjes në aksione luftarake apo kontakte, gjë që rezultojnë në një dimension të veçantë në të menduarit dhe qasjen ndaj operacioneve ushtarake, ku jo rastësisht nënoficerët drejtojnë me përvojë personale. Jo më pak të rëndësishme janë karakteristikat e zhvilluara të nënoficerëve si

udhëheqës kompetentë, luftëtarë solidë, trainerë me përvojë, zbatues efektivë, organizatorë të korpusit të nënoficerëve, të cilët janë të ndërlidhur nga një kod i rreptë moral (Koncepti i Zhvillimit të Nënoficerëve, 2005). Kjo është arsyeja pse Eduardo Salas në librin e tij “Eficienca e ekipit dhe vendimmarrja në organizata” thekson se përvetësimi dhe zotërimi i aftësive individuale është një kusht i domosdoshëm për të qenë një anëtar efektiv i ekipit, ku aftësitë taktike, teknike, ndërpersonale theksohen si aftësi të nevojshme. dhe aftësitë njohëse.

Ekipet e komandës ushtarake nënkuptojnë funksionalitet horizontal dhe vertikal, ku funksionaliteti horizontal zhvillohet në marrëdhëniet ndërmjet komandantit, shefit të shtabit dhe shtabit, ku seksionet në shtab janë në vijë horizontale për sa i përket hierarkisë ushtarake dhe përfshihen në proceset vendimmarrëse, hartimi i drejtimeve të veprimit, koordinimi dhe kontrolli i elementeve ekzekutive. Funksionaliteti vertikal zhvillohet ndërmjet komandantit dhe komandantëve të parë vartës (kryesisht komandantët e kompanive), ndaj komandantit për nga rregullimi hierarkik, njësitë vartëse janë në vijë vertikale dhe përfshihen në të gjitha fazat e ekzekutimit të vendimit të komandantit. Roli i nënpunësit kryesor nënkupton aftësinë për të funksionuar dhe vepruar në vijën horizontale të ekipit përmes bashkëpunimit me selinë dhe në vijën vertikale të ekipit përmes bashkëpunimit me njësitë vartëse si elemente ekzekutive. Këtu theksohet roli i shefit të nënoficerit si një element kyç i stafit, duke punuar me të gjithë anëtarët e stafit në të gjitha fazat e çdo misioni për të siguruar që kërkesat e përcaktuara në qëllimin e komandantit janë përmbushur.

Viktor Krstevski
Xhoshej Petrovski

Republika e Maqedonisë së Veriut

Ministria e Mbrojtjes

Di

18 GUSHTI
çelësi i fitimit të
Armata e Armatës së Republikës
së Maqedonisë së Veriut

„J-20“

Gjahtari-bombardues kinez i gjeneratës së pestë

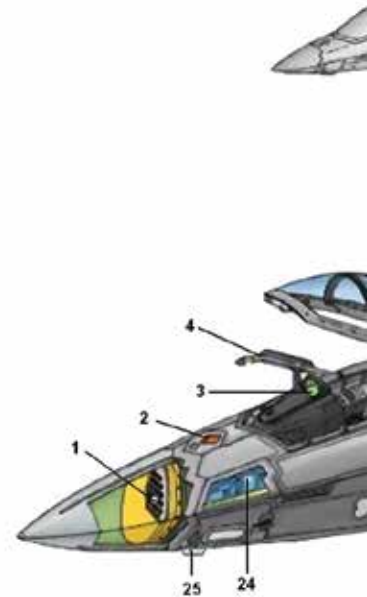
„J-20“ është një gjahtarë-bombardues i gjeneratës së 5-të të teknologjisë së fundit i prezantuar në WWF të Kinës. Versioni bazë i avionit është me një vend. Sipas makinës së integruar, avioni i përket grupit të fluturakeve reaktivë me dy motorë. Sipas vendosjes së krahut në raport me trupin e fluturakes, ajo është një fluturake me krahë të lartë dhe sipas konstruksionit të krahëve i përket grupit të avionëve me krahë delta me kanardë të montuar përpara. Gjatë projektimit të avionit, përdoren zgjidhjet dhe materialet më moderne aerodinamike për të marrë karakteristika të fshehura. Kjo do të thotë, për karakteristikë më të mira të fshehta të avionit, pozicione të caktuara të strukturës janë bërë nga meta-materiale (të përbëra) që thithin rrezet e radarit, plus struktura është e mbështjellur me një material të veçantë për të thithur rrezet e radarit. Përndryshe, fluturakja ka një konstruksion aerodinamikisht të paqëndrueshëm që kontrollohet nga kompjuteri.

„J-20“ ka një kabinë moderne “të qelqit”, pra në panelin e kontrollit dominon monitori LCD me shumë qëllime me prekje me ngjyra, me përmasa 610 x 230 mm. Pranë tij janë ndërtuar 3 ekrane më të vegjël dhe një sistem synimi holografik me kënd të gjerë është ndërtuar për synimin. Gjithashtu, për nevojat e pilotëve, është zhvilluar një helmë speciale pilot me sistem të integruar të synimit, me ndihmën e së cilës mundësohet shënjimi dhe veprim me raketa nën sulme të mëdha nga kënde jashtë drejtimit të lëvizjes. Për të menaxhuar avionin, në kabinë janë instaluar komandat HOTAS, të cilat transmetohen në sipërfaqet e kontrollit të avionit përmes komandave elektronike të kontrollit. Ndryshe, sistemi i komandave të kontrollit elektronik është i pajisur me një sistem të kontrollit të zjarrit dhe një sistem të menaxhimit të motorit. Avionikët më të avancuar të përbërë nga sensorë shumë-spektralë të aftë për të siguruar mbulim 360° të gjithanshëm i japin J-20 një ndërgjegjësim të përmirësuar të situatës në tokë. Pjesë e kësaj avionike janë radari i fuqishëm AESA Type 1475 (KLJ-7A), sistemi elektro-optik i synimit EOTS-86, sistemi elektro-optik IC EORD-31 dhe sistemi DAS (Distributed Aperture System) i përbërë nga gjashtë elektro-sensorë optikë të vendosur në pjesë të ndryshme të strukturës që synojnë të ofrojnë mbulim gjithëdrejtues.

Falë sistemeve EOTS-86, EORD-31 dhe DAS, avioni ka aftësinë për të zbuluar, identifikuar, gjurmuar dhe përgjuar në mënyrë pasive aeroplanët klasikë ushtarakë dhe stealth pa emetuar sinjale elektromagnetike nga radari. Përveç pajisjeve të përmendura, avioni është i pajisur edhe me një sistem sensori për njohjen e mikut/armikut, sistemet e luftës elektronike ESM (masat e mbështetjes elektronike)/ ECM (kundërmasat elektronike), navigimi satelitor, lidhje e të dhënave për komunikim, lëshuesit e mashtrimit të raketave, etj.

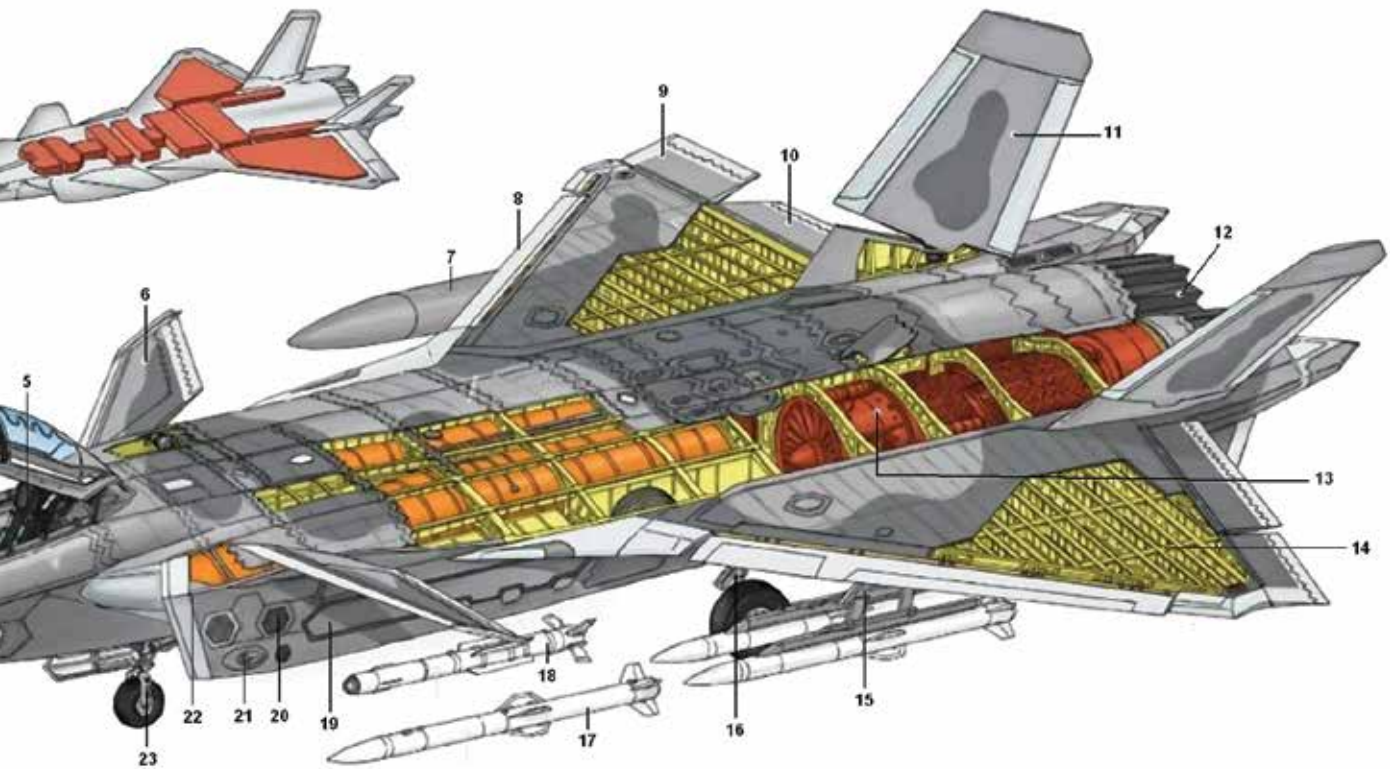
Për të ruajtur karakteristikat stealth të avionit, ka 3 kuti armësh brenda strukturës. Kutia kryesore e armësh është e vendosur në pjesën e poshtme të strukturës dhe ka 4 mbajtëse mbi të cilat mund të vendosen lloje të ndryshme armësh, dhe në anët e strukturës është instaluar një kuti në të cilën janë raketat kundërajrore me rreze të shkurtër veprimi PL-10. Strehimi kryesor mund të akomodojë raketa kundërajrore PL-12 (me rreze të mesme) dhe PL-15 (me rreze të gjatë), dhe në të ardhmen planifikohet të përdoret edhe PL-21. Avioni mund të pajiset edhe me armë për veprim kundër caqeve tokësore, pra me bomba të drejtuara me diametër të vogël LS-6 prej 50 kg dhe LS-6 prej 100 kg, me raketa antiradar dhe në të ardhmen do të jetë planifikoi gjithashtu të mbante raketa lundrimi. Në krahë mund të vendosen 2 mbajtëse pezullimi mbi të cilët vendosen rezervuarë shtesë të karburantit prej 1700 litrash dhe 1000 litrash. Avioni nuk ka një top automatik të integruar. Versioni i parë i J-20 ishte i pajisur me motorin rus AL-31FM2, por motorët kinezë WS-10B, WS-10B-3 dhe WS-10C janë instaluar gjithashtu në avion. Këta motorë i japin anijes një shpejtësi prej 2 Mach, por jo shpejtësinë supercruise. Prandaj, qëllimi përfundimtar i projektuesve është instalimi i motorit të fuqishëm kinez WS-15, me fuqi 180 kN, i cili duhet t'i mundësojë avionit të arrijë një shpejtësi maksimale prej 2.5 Mach dhe një shpejtësi superkruizim prej 1.82 Mach. Deri më tani janë zhvilluar tre versione të avionit, përkatësisht avioni bazë njëvendësh “J-20A”, avioni i modifikuar njëvendësh “J-20B” i cili ka disa ndryshime strukturore dhe një motor të ndryshëm dhe versioni me dy ulëse “J-20S”. Më shumë se 200 avionë “J-20” në versione të ndryshme janë prodhuar për nevojat e Forcave Ajrore të Kinës deri në vitin 2023.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë

1. Radari AESA Type 1475 (KLJ-7A), me varg maksimal deri në 370 km
2. Sistemi elektrooptim IC EORD-31
3. HUD sistemi shënjestruar për pilotin
4. Vegëz mbyllëse për mbushjen e karburantit gjatë fluturimit
5. Ulësja katapultuese HTY-58E
6. Kanard i cili lëviz gjatë menaxhimit
7. Rezervari plotësues i karburantit me kapacitet prej 1700 litrash
8. Parakrahu menaxhues
9. Eleroni
10. Flapsi
11. Stabilizuesi vertikal menaxhues i cili lëviz gjatë menaxhimit (i vendosur nën kënd)

12. Motori reaktiv
13. Motori reaktiv WS-15
14. Konstruksioni i delta krahut
15. Bartësi i jashtëm i armëve
16. Trapi i pasëm
17. Raketa kundërajrore me radar PL-15 (varg 150 km)
18. Raketa reaktive IC PL-10E (varg 20 km)
19. Dera e shtëpizës së brendshme për raketën PL-10E
20. MADL antena data-link multifunksionale
21. Sistemi senzori për detektimin e raketës lansuese kundërshtare
22. Thithësi i ajrit për motorin, i profilizuar për reduktimin e hapjes së radarit
23. Trapi i përparëm
24. Shtëpiza e avionikës së radarit
25. Sistemi shënjestruës elektrooptik A-Star EOTS-86

Karakteristikat tektiko-teknike të „J-20A“	
Gjatësia	21,2 m
Vargu i krahëve	13,1 m
Vargu i kanardëve	7,62 m
Lartësia	4,69 m
Pesha e konstruksionit	17 ton
Pesha standarde	25 ton
Pesha maksimale gjatë fluturimit	37 ton
Motori	2 motorë WS-10C, me fuqi prej 147 kN
Shpejtësia maksimale e fluturimit	2 maha
Kapaciteti i karburantit	12 ton
Vargu i fluturimit	20 000 m
Autonomia e fluturimit	5500 km
Radiusi luftarak	2000 km
Ngarkesa e konstruksionit	+9/ -3 G

Helikopteri „Agusta Westland AW159 Wildcat“

„**A**gusta Westland AW159 Wildcat“ është një helikopter relativisht i ri dhe poashtu ai paraqet një version të përmirësuar të „Westland Super Lynx“, i dizajnuar për të shërbyer si një helikopter shumëdimensional në një mjedis ushtarak, si dhe për realizimin e misionit të kërkim-shpëtimit. Në shërbimin britanik, variante të tilla operohen nga Marina Mbretërore dhe Armata. Ky lloj u ofrua si një variant eksporti për disa klientë dhe është porositur nga marina e Koresë së Jugut dhe e Filipineve.

Gjatë vitit 2009, u njoftua se „Future Lynx“ i ishte dhënë emërtimi „AW159“ nga „Agusta Westland“ dhe do të njihej në shërbimin ushtarak britanik si „Wildcat“. Ai evoluon në një helikopter të aftë për të kryer misione të shumta: zbulim ajror, luftë kundër nëndetësve, luftë kundër sipërfaqes, si qendër komandimi dhe kontrolli, si dhe për të kryer detyra të tjera. Në vitin 1995, qeveria britanike njoftoi se helikopterët ekzistues të Marinës Mbretërore të tipit „Westland

Helikopteri „Agusta Westland AW159 Wildcat“ është helikopter ushtarak i Britanisë së Madhe, i njohur ndryshe edhe me emrat: „Future Lynx“ gjegjësisht „Lynx Wildcat“

Super Lynx“ duhet të zëvendësohen. Negociatat në Ministrinë e Mbrojtjes vazhduan me disa propozime që synonin zgjatjen e jetës së shërbimit të „Westland Super Lynx“ ekzistues përmes programeve të përmirësimit, d.m.th. për të zbatuar programe më ambicioze riprodhimi që përfshijnë shkallë të ndryshme të komponentëve të rinj. Më 22 korrik 2002, u nënshkrua një marrëveshje bashkëpunimi midis kompanive „Agusta Westland“ dhe „Thales Group“, sipas së cilës „Thales“ iu caktua përgjegjësia e zhvillimit të programit bazë të avionikës, duke përfshirë komunikimet, navigimin dhe elektronikën e kontrollit të fluturimit. Paraprakisht, në vitin 2000 „Agusta“ e Italisë dhe „Westland Helicopters“ e Mbretërisë së Bashkuar u bashkuan për të formuar kompaninë „Agusta Westland“.

Në fillim të vitit 2005, Ministria e Mbrojtjes konsideroi hapjen e një konkursi të hapur për kompani të tjera për të paraqitur oferta dhe për të përmbushur kërkesat për një helikopter të ri. Në momente të caktuara, blerja e platformave alternative si: „NH Industries NH90“, „Eurocopter EC120“ ose „Eurocopter EC635“ në vend të „Future Lynx“. Në fund të vitit, Ministria e Mbrojtjes konfirmoi zgjedhjen e „Future Lynx“ si opsionin e tij të preferuar në programin e rinovimit të flotës së helikopterëve. Gjatë vitit 2006, „Agusta Westland“ iu dha një kontratë 1 miliard paund për të ndërtuar 70 helikopterë „Future Lynx“ si një angazhim sipas Marrëveshjes së Partneritetit Strategjik me „Agusta Westland“, dhe në korrik 2009 kostoja e programit „Wildcat“ u rrit në 1.7 miliardë paund. Programi

bëri thirrje që helikopterët të ndahen midis Armatës dhe Marinës, me "Future Lynx" që hyn në shërbim me Armatën Britanike dhe Marinën Mbretërore gjatë viteve 2014-2015 dhe me plane për të qëndruar në shërbim për 30 vitet e ardhshme (disa nga helikopterët "AW159" janë përdorur gjithashtu nga forcat speciale britanike).

Në fillim të vitit 2013, administrata e programit të mbrojtjes së Koresë së Jugut njoftoi zgjedhjen e helikopterit "AW159" për të përmbyshur kërkesat e Marinës, duke mposhtur variantin „MH-60R Seahawk“. Opsionet alternative përfshinin helikopterët "MH-60 Seahawk", si dhe helikopterin "KAI KUH-1 Surion" të prodhuar në vend. Helikopteri "AW159" kishte për qëllim kërkimin dhe shpëtimin, luftën kundër nëndetësëve dhe misionet e mbikëqyrjes. Një vit më vonë, autoritetet në Filipine njoftuan se helikopteri "AW159" ishte përzgjedhur nga Marina Filipine për të përmbyshur kërkesat e Marinës për luftën kundër nëndetësëve dhe aftësitë kundër sipërfaqes.

Helikopteri „AW159“ si zhvillim i mëtejshëm i „Westland Lynx“, ndan ngjashmëri të gjera në pamje me „Lynx“, por gjithashtu ka dallime të rëndësishme në dizajn (të modernizuara dhe të modifikuara për të fituartribute dhe funksionalitet të ri). Ai përbëhet nga 95% komponentë të rinj dhe deri në 80% më pak pjesë të kornizës së avionit se brezi i mëparshëm "Lynx", i arritur përmes përdorimit të komponentëve specifikë të përpunuar me një jetëgjatësi lodhjeje prej 12,000 orësh. Të dy variantet e Ushtrisë dhe të Marinës ndajnë një kornizë të përbashkët avioni me veshje të përforcuar për uljet detare. Dy motorët turbo rrisin peshën maksimale të ngritjes me më shumë se 1000 kilogramë në krahasim me të vjetri „Super Lynx“. Kabina e xhamit përbëhet nga katër ekrane shumëfunksionale për t'i dhënë informacion ekuipazhit ajror dhe

për të komunikuar me sistemet avionike të anijes. Shumë elemente të avionikës së „AW159“ janë siguruar nga ana e kompanisë „Thales Group“. Ky lloj thuhet se posedon aftësi të rëndësishme ISTAR dhe ndërgjegjësim të përmirësuar të situatës, të arritur përmes Arkitekturës së Sistemeve të Hapur Dixhitale të integruara. I pajisur me një sistem të fuqishëm komunikimi, ai mundëson të dhëna të tilla si shënjestrimi dhe transmetimi i informacionit të forcat miqësore. Me performancë dhe aftësi të përmirësuar, disa modele "AW159" janë të pajisura me sisteme të ndryshme të përpunimit taktik të informacionit. Helikopteri operohet nga 2 pilotë dhe mund të transportojë nga 7 deri në 9 pasagjerë. Versioni i ushtrisë ka një mitraloz 7.62 mm, ndërsa versioni detar është i pajisur me një mitraloz shumë më të fuqishëm 12.7 mm, me raketa të padrejtuara ose të drejtuara, raketa ajër-tokë dhe silur apo torpedo. Karakteristikat e mbijetesës përfshijnë sediljet e blinduara të ekuipazhit, një dysheme të blinduar të kabinës

dhe një sistem mbrojtjeje me tela goditjeje. "Future Lynx" është i pajisur me një sistem të integruar gjurmimi dhe monitorimi, përfshin një paketë të avancuar të integruar të avionikës me një sistem të dyfishtë dixhital të kontrollit automatik të fluturimit. Është i pajisur me një sistem sigurie për kontrollin e komunikimeve, me mundësinë e komunikimit zanor të sigurt dhe të mbrojtur. Helikopteri "AW159" përmban teknologji dhe aftësi të reja duke u mbështetur në përvojën operationale të fituar në fushën e betejës dhe në fushat detare. Sistemet moderne ofrojnë një platformë të adaptueshme dhe të shkathët, të aftë për të gjetur dhe për t'u angazhuar armikun në mjedis të ashpra, armiqësore dhe në kushte të pafavorshme deti. Me mundësinë për t'u lidhur me avionë pa pilot, helikopteri "AW159" rrit aftësinë e mbështetjes ajrore për operatione në shkallë të gjerë dhe komplekse bazuar në një përzierje platformash dhe sistemesh.

Dragan Pavlovski

„STORMER 30“

Automjeti i blinduar reaktiv me vemje

„**S**tormer 30“ është një variant i familjes “Stormer” të automjeteve me vemje dhe zhvillimi bazohet në teknologjinë e provuar nga gama e tankeve të lehta “Scorpion” për të kryer operacione në çdo terren dhe në çdo mjedis. Automjeti drejtohet nga tre anëtarë të ekuipazhit, një shofer, një komandant/ngarkues dhe një gjuajtës. Automjetet janë testuar dhe demonstruar në Mbretërinë e Bashkuar dhe në Lindjen e Mesme. „Stormer 30“ përmbush një sërë funksionesh ushtarake dhe paqeruajtëse, duke ofruar zbulim, mbështetje zjarri, shoqërim, paradhënie dhe tërheqje, si dhe mbështetje brenda roleve të sigurisë së brendshme si një mjet sigurie. Frëngjia “HITFIST” e stabilizuar plotësisht, furnizohet nga kompania italiane “Oto Melara”, dhe është e pajisur me një top 30 mm dhe një sistem rakete dyfishtë TOW (Tub-launched, Optically tracked, Wire-guided), duke ofruar aftësinë për të qëlluar

„Stormer 30“ është automjet i blinduar reaktiv dhe tank i lehtë i zhvilluar nga ish kompania „Alvis Vickers Ltd” (sot me emrin BAE Systems Land Systems) nga Koventri, Mbretëria e Bashkuar. Për here të parë u lansua në vitin 1997

në lëvizje. Automjeti ka aftësi antitanke dhe topi mund të përfshijë mjete të blinduara të lehta (LAV) të pajisura me nivelet më të larta të mbrojtjes balistike.

„Stormer 30“ mund të transportohet me helikopter “CH-53” dhe aeroplan transportues “S-130”. Mund të transportohet në rrugë tokësore me kamion komercial - tren të tërhequr, me transport hekurudhor me tren ose me ujë me anije transporti.

Armatimi i tankut të lehtë „Stormer 30“

Armatimi kryesor i “Stormer 30” është ATK Muniition Systems (ish Boeing Ordnance) Bushmaster II 30 mm autotop. Topi dhe

frëngji mund të lëvizin horizontalisht 360°, dhe lartësia është nga -45° në +60°. Shpejtësia e qitjes së topit është nga një e shtënë deri në maksimum 200 fishekë në minutë. Arma ka një sistem ushqimi me municione me përzgjedhje të dyfishtë me 180 fishekë të gatshëm për gjuajtje. Лесниот тенк „Stormer 30” është i pajisur me dy mitralozë 7,62 mm me një rreze veprimi prej 400 metrash. Mitralozat e vendosur në mënyrë koaksiale me armatimin kryesor kanë secili 700 fishekë gati për qitje. Dy granatahedhës me shumë fuçi të instaluar në pjesën e përparme të frëngjisë ofrojnë mbulim 180° mbi harkun përpara. Hedhësit e granatave tymuese (gjithsej 8 - dy brinjë

me nga 4 lëshues secila) funksionojnë me një furnizim me energji elektrike 24 V dhe janë të armatosur me gjithsej tetë granata tymuese.

Instalimi i lëshuesit të raketave TOW në të dy anët e frëngjisë së rezervuarit të lehtë "Stormer 30" është opsional, sipas kërkesave të klientit. Kalimi i raketës është i vazhdueshëm 360° përgjatë frëngjisë dhe diapazoni i lartësisë është -7,5° deri +30°.

Raketa TOW është prodhuar nga "Raytheon Missile Systems" dhe është prodhuar në MB me licencë nga MBDA (ish Matra BAe Dynamics). Versionet e raketës janë zhvilluar me një ngarkesë të lartë shpërthyes me diametër 6 inç dhe gjithashtu një kokë lufte në formë tandem e projektuar për depërtim të përmirësuar të trupit. Komplet i luftarak përfshin 4 raketa, nga të cilat dy raketa barten në tubat e lëshimit dhe dy raketa rezervë barten në automjet.

Vetëmbrojtja e tankut të lehtë „Stormer 30“

„Stormer 30“ është prodhuar me një byk alumini të blinduar me forca të blinduara çeliku të vendosura me rezistencë të lartë dhe një "spall liner" (i bërë nga aramid i gomuar, polietileni me performancë të lartë ose tekstil me fije qelqi, astari është montuar në brendësi të automjetit dhe është projektuar për të ndaluar predha), kështu që siguron mbrojtje kundër mitralozëve të rëndë 14,5 mm, minave dhe copëzave nga predha artilerie.

Kontrolli dhe mbikqyrja e zjarrit

Sistemet e shënjestrimit dhe vizionit janë ngritur në përputhje me kërkesat e misionit të vendit të klientit. Stacioni i komandantit të automjetit është i pajisur me një pamje panoramike opsionale dhe gjashtë pajisje shikimi (vizion) të pajisura me një çelës për rreshtimin e topit dhe sistemeve të shënjestrimit. Stacioni i shënjestruer apo qitësit është e pajisur me shënjestër për ditën dhe natën.

Motori dhe mobiliteti i tankut të lehtë „Stormer 30“

Tanku i lehtë „Stormer 30“ lëviz nga motori gjashtëcilindrik 5,88 litrash 6B-275 Cummins, i cili siguron 187 kW gjatë 2.600 rrotullimeve në minutë.

Sistemi i transmisionit është sistemi automatik transportues T303 me motor kryqëzues.

Automjeti ka shpejtësi maksimale 80 km në orë në një rrugë të rrafshët të asfaltuar në të dy drejtimet, përpara dhe prapa. Automjeti përshpejton nga 0 në 50 km/h për 20 sekonda dhe nga 50 në 65 km/h për 20 sekonda. Thellësia e tejkalimit të pengesave ujore

Specifikimet tjera të automjetit luftarak „Stormer 30“	
Lloji i automjetit	automjet i blinduar reaktiv/tank i lehtë
Prodhuese	BAE Systems Land Systems
Gjatësia	5,27 metra
Gjerësia	2,4 metra
Lartësia	2,27 metra
Pesha	12,7 ton
Motori	6B-275 six-cylinder diesel Cummins
Transmisioni	David Brown TN15D
Ekuipezhi	3+8
Armatimi	top automatik Bushmaster II 30mm dhe 2 x Multi-barrel grenade launchers
Autonomia e vargut	650 km
Shpejtësia maksimale në rrugë	80 km/h
Tejkalimi i pengesës	60%
Tejkalimi i pengesës anësore	40%
Tejkalimi i pengesave vertikale	0,6 metra
Tejkalimi i hendekut	2 metra

është 1 metër. Gradienti maksimal për ndalimin dhe rinisjen (rifillimin) është 60%. Stormer 30 është i pajisur me një pezullim të tipit të shiritit rrotullues me gjashtë rrota të dyfishta gome. Ingranazhi i lëvizjes sigurohet në pjesën e përparme dhe ingranazhi ndihmës, i quajtur boshe në pjesën e pasme. Stacioni i parë, i dytë dhe i gjashtë i

rrotave të rrugës janë të pajisura me amortizues rrotullues të kontrolluar nga një levë. Dy rrotat kthyes (rollat) dhe ana e sipërme e trasesë (shinat) janë të mbështjella me një mbulesë çeliku të lehtë për të reduktuar pluhurin gjatë lëvizjes. Dimensionet e jashtme të automjetit përfshijnë një gjatësi prej 5.27 metra, një lartësi prej 2.27 metra dhe një

gjerësi prej 2.4 metrash. Peshë luftarake e mjetit është 12.7 ton.

Tanku i lehtë është projektuar për të ofruar mbështetje zjarri dhe transport për formacionet e motorizuara të këmbësorisë gjatë misioneve luftarake dhe në fushën e betejës. Automjeti mund të personalizohet për të qenë i përshtatshëm për vendosje në operacione të ndryshme. Është në dispozicion në variante të ndryshme.

Variantet

Ashtu si me shumicën e mjeteve luftarake të blinduara moderne, Stormer mund të prodhohet në disa konfigurime të ndryshme për role të ndryshme në fushën e betejës. Kompania "BAE Systems" e tregton atë si të disponueshëm në konfigurime të tilla si një automjet frëngji me dy persona të armatosur me një top 25 mm, një mjet mbrojtës kundërajror (me një top ose lëshues raketash), një automjet inxhinierik, një mjet nxjerrjeje, një automjet mjekësor të blinduar, 120 mm ose 81 mm mbajtës mortajash, automjet komandimi dhe kontrolli, automjet lëshimi dhe automjet logjistik. Pajisjet opsionale përfshijnë një sistem mbrojtjeje bërthamore-biologjike-kimike, pajisje amfibe, pajisje për shikimin pasiv të natës dhe një sistem klimatizimi. Pavarësisht se janë prodhuar në dekadën e fundit të shekullit të kaluar, me një total prej mbi 220 automjete të prodhuara në variante të ndryshme, këto automjete të blinduara janë ende në shërbim në vendet e mëposhtme: Mbretëria e Bashkuar, Indonezia, Malajzia dhe Ushtria Mbretërore e Omanit. Në vitin 2003, MB vendosi Stormer HVM në operacionet në Irak. Por ata nuk morën pjesë në aksione luftarake. Në korrik 2022, Britania e Madhe, për të mbrojtur Ukrainën nga agresioni rus, dhuroi 6 sisteme të këtyre automjeteve në variantin për mbrojtjen kundërajrore. Sipas informacioneve nga burime të hapura, për shkak të historisë së tyre të dëshmuar në luftimin e dronëve dhe mjeteve ajrore pa pilot, këto mjete janë një objektiv i shpeshtë i sulmeve nga forcat ruse.

Idriz Idrizoski

Fluturakja luftarake pa pilot „Anka-3“

Më 18.03.2023 kompania „Turkish Aircraft Industries“ prezantoi prototipin e fluturakes së re luftarake pa pilot në jet motor „Anka-3“. Fluturakja e re pa pilot do të posedojë stilet karakteristika me pamje të konstruktit të krahut fluturues pa hapësira menaxhuese

vertikale (sipas shembullit të koncept fluturakeve X-45C dhe nEURon). Sipas paralajmërimeve të prodhuesit, fluturakja do të dedikohet për misionet mbikqyrëse, zbuluese, luftarake dhe kundërzbuluese. Njëherit, praktikisht ajo duhet të posedojë mundësi për luftime elektronike dhe veprim thellë në prapavinë

e kundërshtarit dhe mundësi për të vepruar në MKA kundërshtarë. Parashihet se fluturakja do të jetë e pajisur me një jet motor apo motor reaktiv AL-322. Sipas informatave të dhëna në opinion nga ana e prodhuesit, fluturakja do të peshojë 6500 kg me një peshë shfrytëzuese prej 1200 kg në kokë. Shpejtësia maksimale e fluturakes do të arrijë deri më 780 km/h, përderisa shpejtësia kryqëzuese deri në 460 km/h. Vargu i fluturimit do të arrijë 12.000 metra, në një lartësi prej 9000 deri në 10 000 metra (gjatë shpejtësisë kryqëzuese) fluturakja do të duhej të qëndrojë në ajër 10 orë. Për drejtimin e fluturakes do të përdoret tashmë kontrolli i dëshmuar satelitor LOS/BLOS. Parashihet se fluturakja do të posedojë edhe bartëse të jashtme dhe të brendshme të armëve. Nga prodhuesi gjithashtu parakajmërohet përdorimi i „Anka-3“ në kombinim me stletin vijues, avionin e lehtë luftarak shumëdimensional TF-X, por edhe me avionin e ri të lehtë luftarak „Hyriyet“, i cili gjithashtu është prodhim i kompanisë „Turkish Aircraft Industries“.

Ivica Dameski

„Douglas A-20 Havoc“

Para Luftës së Dytë Botërore, shfaqja e termit “bombardues taktik” nuk ishte as i zakonshëm dhe as i njohur në qarqet mbrojtëse dhe ushtarake të kombeve. Me zhvillimin e mënyrave të ndryshme të përdorimit të ndryshëm dhe të lëvizshëm të ushtrisë tokësore, u zhvilluan edhe koncepte të reja luftarake për përdorimin e aviacionit luftarak ajror. Ishte gjatë kësaj periudhe që u shfaq koncepti i një “bombarduesi taktik”, funksioni i të cilit bazohej në mbështetjen e ngushtë të këmbëtorëve dhe forcave tokësore. E thënë thjesht, koncepti i një bombarduesi taktik nënkuptonte një avion që kishte më pak manovrim, por më shumë aftësi raketash dhe ngarkese shpërthyes kundër objektivave tokësorë sesa një gjahëtar. Në të njëjtën kohë, bombarduesi taktik ishte më i vogël, por me lëvizshmëri më të madhe se bombarduesit klasikë, të cilët, nga ana tjetër, kishin një aftësi dukshëm më të madhe për të transportuar raketa dhe ngarkesa shpërthyes. Ata gjithashtu ndryshonin në mënyrën e përdorimit. Si një nga pionierët e konceptit

Lufta e Dytë Botërore shënoi gjithashtu fillimin e të menduarit për një përdorim të ndryshëm dhe të avancuar të avionëve ushtarakë. Filozofia ushtarake filloi të zhvillohej në drejtim të zhvillimit të taktikave të reja, strategjive dhe rrjedhimisht koncepteve të mjeteve të nevojshme luftarake

“bombardues taktik” ishte avioni brenda Forcave Ajrore të SHBA, “Douglas A-20 Havoc”. Ishte ndër bombarduesit e parë taktikë të suksesshëm, përdorimi i të cilëve i dha një avantazh të madh përpjekjeve aleate për të zbrapsur pushtuesin gjerman në gjysmën e parë të Luftës së Dytë Botërore. Avioni u përdor jashtëzakonisht shumë dhe në mënyrë aktive në të gjitha frontet e luftës.

Dizajni

Në mars 1936, ekipi i dizajnitit McDonnell Douglas i udhëhequr nga Donald Douglas, Jack Northrop dhe Ed Heinemann zhvilloi një propozim koncept për një bombardues zbulues me dy motorë „Pratt & Whitney R-985

Wasp Junior“ me nga nëntë cilindra, të aftë të zhvillojnë 900 kuaj fuqi. Ishte parashikuar që motorët të vendoseshin nën krahët e avionit, të cilët nga ana e tyre ishin projektuar lart në kornizën e avionit, duke e bërë atë një “krahëllartë”. Sipas dizajnit origjinal të avionit, u vlerësua se shpejtësia maksimale e tij do të ishte rreth 400 kilometra në orë, ndërsa kapaciteti i ngarkesës së bombës u vlerësua në pak më shumë se 300 kg. Megjithë entuziazmin fillestar të ekipit të projektimit, projekti u anulua disi në mënyrë të parashikueshme. Karakteristikat e përmendura nuk i plotësonin nevojat e atëhershme të udhëheqjes së Forcave Ajrore të SHBA. Udhëheqja e Forcave Ajrore të SHBA mendoi se dizajni i synuar i

avionit dhe prishmëritë maksimale të aftësive të tij ishin të pamjaftueshme për nevojat e tyre. Megjithatë, ekipi i projektimit nuk i shkatërroi plotësisht planet e projektit. Me përvojën e fituar nga analizimi i Luftës Civile Spanjolle dhe rritjes dhe zhvillimit të dukshëm të fuqisë ushtarake të Gjermanisë, Korpusi Ajror i Ushtrisë Amerikane punoi për të zhvilluar një qasje të re për përdorimin e avionëve që do të ishin në gjendje të kryenin veprime luftarake operative ekskluzivisht në mbështetje të njësisë të tokës. Kjo bëri që udhëheqja e Forcave Ajrore të SHBA të zhvillonte specifikimet e nevojshme për prodhimin e një bombarduesi taktik. Në vitin 1937, i njëjti ekip projektimi, vetëm këtë herë i udhëhequr nga Ed Heinemann, zhvilloi planin e aeroplanit "Model 7B" bazuar në projektin e parë të konceptit të ruajtur nga lloji i dizajnit. Ky model ka lëvizur me ndihmën e dy motorëve „Pratt & Whitney R-1830-S3C3-G Twin Wasp“ me 14 cilindra që kishin aftësinë për të zhvilluar 1100 kuaj fuqi. Dizajni parashikonte gjithashtu një rritje drastike të aftësisë maksimale të ngarkesës. Modeli 7B është projektuar me një kapacitet maksimal të ngarkesës pak më shumë se 900 kilogramë. Dizajni u miratua për ndërtimin e një prototipi që pati fluturimin e tij të parë më 26 tetor 1938. Megjithëse rezultatet fillestare ishin të suksesshme, avioni pati probleme të mëdha në rast të dështimit të një motori. Udhëheqja e Forcave Ajrore të SHBA ishte skeptike në lidhje me futjen e prototipit në prodhimin serik. Por kjo është arsyeja pse, pas rrezikut të afërt të një pushtimi gjerman, në vitin 1939, Franca vendosi një porosi për 185 shembuj të avionëve. Ky veprim ishte motivim i mëtejshëm për ekipin e projektimit për të kryer një rishikim tjetër në mënyrë që të përmirësonte tiparet e prototipit. Rishikimi i avionit zhvendosi krahët e avionit në një zonë më të ulët të kornizës së avionit, duke ruajtur etiketën "me krahë të lartë". Struktura qendrore ajrore u ngushtua, por u thellua në perspektivë lartësie ose thellësie. Ndryshimet e përgjithshme lejuan një ekuipazh prej tre personash të përbërë nga një pilot, një operator bombardimi dhe një operator mitraloz për vetëmbrojtje. Armatimi vetëmbrojtës i avionit përbëhej nga dy mitralozë francezë "MAS" të kalibrit 7.5 mm, të vendosur në një frëngji të drejtuar nga operatori i mitralozit dhe të vendosura në pjesën e pasme të kornizës së avionit, pas kabinës. Armatimi kryesor i avionit përbëhej nga katër mitralozë francezë "MAS" me kalibër 7.5 milimetra të vendosur në pjesën e

Karakteristikat kryesore të „Douglas A-20 Havoc“	
Ekupazhi	3
Gjatësia	14,63 metra
Hapja e krahëve	18,68 metra
Lartësia	5,52 metra
Motori	Dy motorë „Wright R-2600-23“ me 14 cilindra, të aftë të zhvillojnë mbi 1600 kuaj fuqi. Motori ka pasur edhe ftohje ajrore.
Shpejtësia maksimale	523 kilometra në orë
Vargu i fluturimit operativ	1521 kilometra
Lartësia maksimale e fluturimit	7200 metra
Armatimi	Gjashtë mitralozë „M2 Browning“ të kalibrit 12,7 milimetrave, të vendosur në pjesën e përparme të konstruksionit ajror; Dy mitralozë „M2 Browning“ të kalibrit 12,7 milimetrave, të vendosur në kupolën e konstruksionit ajror pas kabinës së pilotit; Një mitraloz „M2 Browning“ i kalibrit 12,7 milimetrave i vendosur pas hapjes për bombat; Aftësi për bartje prej 12 predhave raketore me kalibër prej 114 milimetrave, dhe 1800 kilogramëve bomba.

hundës së strukturës qendrore ajrore. Si i tillë, avioni u emërua "DB-7". Pas demonstrimit të "DB-7", udhëheqja e Forcave Ajrore të SHBA-së vuri në dukje se dizajni i rishikuar plotësisht nevojat fillestare të kërkesave të tyre taktike të bombarduesve. Përkatësisht, Forcat Ajrore të SHBA-së kanë porositur 186 avionë, por me kusht që të marrin modifikime kyçe shtesë. Këto modifikime nënkuptonin që avioni mori një grup të ri motorësh. Si i tillë, ai fuqizohej nga dy motorë „Wright R-2600

Twin Cyclone“ të shënuar si varianti „A-20“ dhe varianti „A-20A“. Dallimi ishte në aftësinë për të zhvilluar kuaj fuqi. Avioni i emërtuar "A-20" kishte motorë "Wright R-2600-7" të aftë për të zhvilluar 1700 kuaj fuqi, ndërsa avioni i caktuar "A-20A" kishte motorë "Wright R-2600-3" të aftë për të zhvilluar 1600 kuaj fuqi. Dy grupet e ndryshme të motorëve ishin me turbocharged, pra me një kompresor të integruar që siguronte fuqinë e specifikuar. Disponueshmëria e fuqisë shtesë parashikonte gjithashtu

modifikime në strukturën e ajrit. Përkatësisht, avioni mori një bisht të ri, më të lartë, një kornizë më të gjatë ajri qendrore në zonën e hundës dhe një kapacitet më të lartë karburanti. Si i tillë, „Douglas A-20 Havoc” hyri në prodhimin serik brenda Korpusit Ajror të Ushtrisë Amerikane. Sipas raporteve nga pilotët që panë për herë të parë avionin të fluturonte, ai ishte shoku më i mirë i një piloti. Avioni ishte jashtëzakonisht i adaptueshëm, nuk kishte të meta dhe ishte i thjeshtë për t’u ngritur dhe ulur. Kontrollat e tij të lehta për t’u menaxhuar dikur lejonin aftësi fluturimi të ngjashme me luftëtarët, gjë që ishte një avantazh i madh në luftime. Prodhimi serik i avionëve përfundoi në gjysmën e dytë të vitit 1944, me 7,478

monstra të prodhuara. Ky numër flet qartë se avioni ka qenë i pamëshirshëm përgjatë gjithë luftës, dhe gjithashtu ka qenë i kërkuar nga pothuajse të gjithë në kuadër të Aleancës.

Variantet

„Douglas A-20 Havoc” është prodhuar në shumë variante dhe në shërbim në fusha të ndryshme, sipas numrit të madh të kombeve të ndryshme që e kanë përdorur. Më poshtë do të rendisim variantet që u përdorën më shumë dhe patën efektin më të madh në fushën e betejës.

„Douglas A-20 Havoc”

Ky variant ishte menduar për operacione luftarake duke fluturuar në

lartësi mesatare. Fillimisht, ky variant ishte i pajisur me Wright R-2600-7, por për shkak të madhësisë së madhe të motorëve dhe shkallës së lartë të funksionimit, motorët patën probleme të konsiderueshme të ftohjes. Zgjidhja ishte instalimi i motorëve që prodhonin 100 kuaj fuqi më pak, duke ruajtur qëllimin e kryerjes së veprimeve luftarake në lartësi mesatare. Të tillë ishin motorët „Wright R-2600-11” dhe „Wright R-2600-3”.

„Douglas A-20A Havoc”

Shumica e avionëve të prodhuar në këtë variant ishin të pajisur me motorë „Wright R-2600-3” dhe ishin ndër variantet më të preferuara nga pilotët. Arsyet qëndronin në karakteristikat e thjeshta të trajtimit që ishin produkt i kombinimit të strukturës aerodinamike dhe fuqisë perfekte që prodhonin motorët.

„Douglas A-20F Havoc”

Prodhimi i këtij varianti filloi në shkurt të vitit 1943 dhe ishte më i prodhuari. Në pjesën e hundës së kornizës qendrore të avionit, avioni u modifikua për të rritur fuqinë e armatimit. Ai përbëhej nga katër topa Hispano 20 mm dhe dy mitralozë 12.7 mm „M2 Browning”. Ky modifikim ishte i aftë për modifikim në terren. Kjo do të thoshte se avioni ishte prodhuar gjithashtu me gjashtë mitralozë 12.7 mm „M2 Browning” në vend të katër topave. Gjithashtu, lëvizja e avionit bëhej me ndihmën e motorëve të rinj dhe modernë, pra dy motorëve „Wright R2600-23”.

Dimitar Danevski

Sistemi i mortajës „2R2M“, 120mm

Në përgjithësi, mortajat janë të destinuara për veprimin e fuqisë punëtore dhe mjeteve të zjarrit, dhe veçanërisht në terrene të thyera dhe malore, kur objektivat ndodhen në shpatin e pasmë, për hapjen e kalimeve nëpër pengesa me tela dhe prishjen e fortifikimeve të lehta. Rruga e hedhjes dhe hapësira e vogël që zë në pozicionin e qitjes lejon që mortaja të vendoset në strehimore në të cilat armiku nuk mund ta shkatërrojë lehtësisht. Me përdorimin e minave përkatëse, fusha e betejës ndriçohet dhe tymoset. Për të rritur lëvizshmërinë dhe shpejtësinë e zënies së pozicioneve të qitjes dhe në të njëjtën kohë për të mbrojtur shërbimin e armëve, në dhjetë vitet e fundit është punuar aktive në zhvillimin e mortajave që do të montohen në një automjet, d.m.th. një platformë të përshtatshme, dhe detyrat e qitjes do të kryhen pa pasur nevojë për manipulime shtesë me mjetin në drejtim të gërmimit, ndërtimit të strehëzave etj. Sistemi është prodhuar në TDA

Sistemi i mortajës „2R2M“ (Rifled Recoiled Mounted Mortar) në essence është një version i modernezuar i mortajës „RTF1“, 120 mm (shkurtesë nga frengjishtja: Rayé Tracté Modèle F1) i cili është i montuar te automjeti shumëdedikues i llojit „Griffon“ 6x6 (Griffon 6x6). Sistemi ka një llaç me tytë me tubë 120 mm, një pajisje kundër zbrapsjes dhe është montuar në një automjet që praktikisht pasqyron shkurtesën e modelit të miratuar „2R2M“

Armements (sot THALES) në Francë, një kompani që ka një përvojë të gjatë dhe të pasur në prodhimin e mortajave. Për krahasim, vetëm deri më sot kompania ka prodhuar dhe dorëzuar më shumë se 1600 mortaja (versioni për tërheqje), 3 milionë copë municione në mbarë botën, dhe mortaja janë në përdorim operacional nga ushtritë e 26 vendeve. Sistemi vetëlëvizës „2R2M“, sipas informacioneve nga burimet e hapura të kompanisë THALES, duhet të hyjë në përdorim gjatë vitit 2024. Sistemi është i integruar në një frëngji që

është e pajisur me një sistem automatik të synimit të tytës në drejtim dhe lartësi, një mënyrë automatike ngarkimi, një pajisje kundër zbrapsjes dhe një sistem kontrolli zjarri.

Versione të ngjashme janë pjesë e arsenalit të disa vendeve. Ky sistem ka një veçori dalluese interesante në atë se tyta e mortajës është brazda nga brenda me 40 hulli, gjë që në vetvete është një gjë e rrallë ndër mortajat. Mortaja RTF1 ka një regjim të shpejtë qitjeje prej 18 minash në një minutë (për një kohëzgjatje

prej 2 minutash) por në asnjë rast nuk duhet tejkaloar për shkak të mundësisë së plasjes së tytës sepse në ngarkesë maksimale temperatura e tytës është 350 gradë.

Municioni:

Mortaja „RTF1“, 120mm përdor mina njëpjesëse 20 mm. Mina është një grup elementësh që me ndihmën e ngarkesës së barutit nxirret nga tubi për të arritur një efekt në objektiv.

Mina e kompletuar përbëhet nga: mbështjellësi i minës me stabilizator dhe me mbushje shpërthyesë; me ndezëse, si dhe me mbushje plotësuese dhe bazike të barotit.

Sllavço Kuzmanovski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË MORTAJËS RTF1 – 120 mm	
Kalibri i tubit	120 mm
Mënyra e mbushjes	Me dorë
Vargu	6,5 km (me minë OE 120 mm M44) 8.2 km (со мина OE 120 mm F1 - OX 120 mm F1) 12,8 km (со мина OE 120 mm F2)
Pesha	653 kg
Gjatësia	3,10 m
Gjerësia	1,94 m
Lartësia	1,30 m
Ekuipazhi	6 (1 komandant dhe 5 shërbyes)
Klirensi	0,25 m
Fusha horizontale e veprimit	360 të mijëtat (në kënd vertikal prej 800 të mijëtave)
	620 të mijëtat (në kënd vertikal prej 1200 të mijëtave)
Fusha vertikale e veprimit	nga 800 deri në 1500 të mijëta me minë OE 120 mm M44
	nga 700 deri në 1200 të mijëtat me minë OE 120 mm F1
Regjimi i qitjes	I ngadalësuar: 4 mina për minutë (në kohëzgjatje prej 10 minutash)
	Normal: 10 mina për minutë (në kohëzgjatje prej 4 minutash)
	I shpejtë: 18 mina për minutë (në kohëzgjatje prej 2 minutash)
	Trajnues: 2 mina për minutë (pa kufizim në kohë)
Lloji i mjetit shënjestrues	GP1 M 120
Mbyllësi	Fiks, i ngulitur për tubi
Gjatësia e tubit	1,75 m

Sistemi i ri i inteligjencës artificiale në ushtrinë izraelite

Ushtria izraelite ka filluar vendosjen e një sistemi të ri të inteligjencës artificiale (IA) për të mbështetur një sërë operacionesh luftarake. Sistemi i ri thuhet se përdoret për të zgjedhur objektivat për sulme ajrore dhe për të krijuar plane veprimi në vetëm disa minuta. Megjithatë raporti i ofruar nga ushtria izraelite nuk përmendi operacione specifike, Jerusalemi po merret me përshkallëzimin e tensioneve me militantët palestinezë, Libanin dhe Iranin. Sipas zyrtarëve izraelitë, ushtria tani po përdor një sistem të ri, i cili mbështetet nga inteligjenca artificiale, për të renditur sasi të mëdha të të dhënave në mënyrë që të identifikojë objektivat më shpejt dhe më mirë. Ai përdor gjithashtu të dhëna nga sisteme të

tjera për të llogaritur ngarkesat e municioneve, për të ofruar të dhëna për mijëra objektiva për avionët dhe dronët miqësorë dhe për të sugjeruar një plan urbanistik për to. Pavarësisht se ka veçori autonome, sistemi ende mbikëqyret nga operatorë njerëzorë që miratojnë qëllimet dhe planet individuale. Zhvilluesit pretendojnë se algoritmet e avancuara të sistemit të ri mund të tejkalojnë aftësitë njerëzore dhe së shpejti të ndihmojnë ushtrinë të minimizojë viktimat në fushën e betejës. Burimet që bënë të ditur lajmin konfirmojnë se sistemi i inteligjencës artificiale nuk i nënshtrohet rregullimit ndërkombëtar apo shtetëror, duke shkaktuar shqetësim tek ekspertët ushtarakë për pasojat e mundshme të mbështetjes së madhe në sistemet

autonome.

“Nëse ka një gabim në llogaritjen e inteligjencës artificiale dhe nëse është e gjitha e pashpjegueshme, atëherë kë fajësojmë për gabimin?” tha profesor Tal Mimran i Universitetit Hebraik të Jerusalemit.

Mes tjerash, sivjet drejtori i përgjithshëm i Ministrisë së Mbrojtjes të Izraelit deklaroi se vendi dëshiron të forcojë fuqinë e tij teknologjike dhe të bëhet një superfuqi e inteligjencës artificiale. Të shumtë janë ata që e shohin inteligjencën artificiale si revolucionin e radhës në ndryshimet në luftë në fushën e betejës. Jerusalemi ka nisur tashmë procesin duke zbuluar një nëndetëse autonome zbulimi që thuhet se ka kryer tashmë «mijëra orë» operacione.

Mr. Zorica Stojkova

Marshi tradicional i Ilindenit

Më 2 Gusht, në Ilinden, në kuadër të përcaktimeve afatgjate programore të Organizatës së Oficerëve Rezervë për vazhdimin e traditave liridashëse nga e kaluara më e largtët dhe më e afërt historike, edhe me rastin e 120 vjetorin e Kongresit të Smilevës, 120 vjetorin e Kryengritjes së Ilindenit, 79 vjetorit të Mbledhjes së Parë të KAÇKM-së dhe 81 vjetorit të aksionit të parë luftarak të aradhës partizane të Manastirit dhe Prilepit “Dame Gruev” – çlirimi i Smilevës, njëسيا komunale organizative i oficerëve rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut nga Demir Hisari, organizoi marshin tradicional “Hapave të Ilindenave”. Marshi u realizua në relacion: kisha “Shën Jovan Krstitell “Pretoça” – kisha “Shën Ilija” në f. Lleskovë – kisha

“Shën Pjetri dhe Pavle” në f. Smilevë – Kompleksi Memorial (parku mbi fshatin Smilevë), për nder të Dame Gruevit. Në këtë marsh me distancë prej 18 kilometrave në një terren jashtëzakonisht të vështirë, që kërkon përmjekje më të theksuara psiko-fizike, morrën pjesë edhe përfaqësues të NJOK të OORRMV-së së Kërçovës

dhe Manastirit. Vlen të theksohet se edhe delegacioni i NJOK i OORRMV-së së Demir Hisarit i kryesuar nga kryetarja Valentina Talevska, vendosi kurora me lule të freskëta pranë pllakës përkujtimore të KAÇKM-së së LNÇ në f. Smilevë, si dhe pranë përmendores së Dame Gruevit në Kompleksin Memorial (parkut-përkujtimor), ku gjashtu lule të freskëta vendosën edhe pjesëmarrësit e marshit tradicional. Për organizimin e marshit të Ilindenit, kryetari i komunës së Demir Hisarit, Nikolla Najdoski, në shenjë falenderimi për kontributin në realizimin e këtij manifestimi kulturor kushtuar katër ngjarjeve të mëdha historike, Njësisë Organizative Komunale të Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë nga Demir Hisari, i ndau mirënjohje.

U nderuan ushtarët e rënë në Karpallak

Më 8 gusht, me rastin e 22 vjetorit të masakrës më të madhe në historinë më të re maqedonase që ndodhi në kuadër të konfliktit të armatosur të vitit 2001, në të cilën mbetën të vrarë 10 pjesëtarë të Armatës në vendin e quajtur Karpallak, të gjithë këta, pjesëtarë të forcave ushtarake rezerve të Armatës nga Prilepi, një delegacion i Njësisë Organizative Komunale i Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut nga Prilepi, e udhëhequr nga kryetari Sasho Dimovski, vendosi

kurora me lule të freskëta para pllakës përkujtimore e ngritur në vendin e ngjarjes për nder të ushtarëve. Për nder të ushtarëve të vrarë te vendi i quajtur Karpallak, Sasho Kitanovski, Nane Naumovski, Vebi Rushitovski, Branko Sekulloviski, Marko Despotovski, Goran Minoski, Ljube Grujoski, Erdogan Shabanoski, Pece Sekulloviski dhe Darko Veljanovski, kurora me lule të freskëta u vendosën edhe para: pllakës përkujtimore të vendosur në vendngjarje, pllakave përkujtimore në qendër të Prilepit si dhe në pllakën përkujtimore

të vendosur në gazermën “Mirçe Acev”, si dhe para pllakave pranë varreve të ushtarëve të rënë.

Nderime të rënëve tek Vreshtat e Lubotenit

Më 10 gusht, me rastin e 22 vjetorit nga rënia e tetë luftëtarëve maqedonas te Vreshtat e Lubotenit, kur automjeti ushtarak në ditën e kobshme të 10 gushtit 2001, hasi në dy mina antitanke, delegacione të OORRMV-së vendosën kurora me lule të freskëta para pllakës përkujtimore të vendosur për nder të tyre në fshatin Lubanci dhe në gazermën “Ilinden” në Shkup. Gjatë vendosjes së kurorës para pllakës në fshatin Lubanci delegacioni në fjalë udhëhiqej nga kryetari i Njësisë Organizative Komunale të OORRMV-së së Shkupit, Dushko Naskovski,

ndërsa sekretari i përgjithshëm Nikica Bangieva, udhëhoqi delegacionin i cili në shenjë nderimi ndaj tetë luftëtarëve të rënë, Goce Çankulloviski, Branko Janev, Tomisllav Nasteviski, Tome Badareviski, Ivica Zlatkovski, Tome Dimovski, Marijnço Boshkovski dhe Rade Jankovski, vendosi kurora me lule të freskëta pranë pllakës përkujtimore në gazermën “Ilinden”. Nder për të rënë të anë të vendosjes së kurorave me lule të freskëta u shpreh edhe nga ana e disa delegacioneve shtetërore, nga Ministria e Mbrojtjes, Armata, nga familjet e ushtarëve të

rënë, nga ana e përfaqësuesve të vetëqeveriesjes lokale si dhe nga disa shoqata qytetare nga fusha e mbrojtjes dhe e sigurisë.

100 vjet aeroklub në Shkup (1)

Fundi i luftimeve ballkanike dhe Lufta e Parë Botërore sollën një lloj periudhe paqejë në këto zona, gjatë së cilës u desh të riparohesh ajo që u shkatërrua dhe u shemb. Ishte gjithashtu një periudhë orientimi drejt zhvillimit dhe avancimit të ri teknologjik. Natyrisht, ishte edhe një ngjarje e përditshme në të cilën veteranët ushtarakë ndanë përvojat e tyre të mëparshme, me të vetmin qëllim gjurmimin dhe drejtimin e zhvillimit dhe sistemit të mbrojtjes së vendit në atë kohë.

Aviatorët rezervë të çmobilizuar, kryesisht pjesëmarrës të frontit të Selanikut, u bashkuan dhe çmobilizoheshin në kompleksin e veprimtarive analitike. Gjatë vitit 1922, në Beograd, ata realizuan idenë e krijimit të një aeroklubi të Mbretërisë së SHS. Sipas marrëveshjes origjinale, vetëm aviatorët rezervë dhe aktivë mund të ishin anëtarë. Aktiviteti i

Më 16 shtator 2023 aeroklubi nga Shkupi, me ngjarje spektakolare në aeroportin e Stenkovec, do të shënojë 100 vjetorin e themelimit dhe aktivitetit të vazhdueshëm. Me të u shtrua rruga e aviacionit civil të Maqedonisë, por edhe rruga e krijimit të personelit të aviacionit për nevojat e aviacionit ushtarak dhe civil.

tyre përfshinte shkëmbimin e përvojave personale nga luftërat e mëparshme dhe drejtimin e shtetit drejt zhvillimit më të shpejtë të aviacionit, me theks të veçantë në aviacionin civil dhe zhvillimit të industrisë, që do të ishte edhe bazë për avancimin e aviacionit ushtarak. Nga fundi i vitit 1923, sipas të njëjtit parim u formua Bordi Lokal (BL) i Aeroklubit në Shkup. Gjatë kësaj periudhe, tashmë ishin krijuar mundësi që civilët të anëtarësoheshin në këtë aeroklub. Miodrag Stojanoviç, Jovan Popoviç,

Obren Shobajiq dhe Dragi Vukmanoviç ishin në përbërjen e BL-së së parë të Aeroklubit të Shkupit. Ky klub i Shkupit përfaqësonte një lloj dege të aeroklubit qendror në Beograd. Menjëherë pas kësaj u dha roli i Këshillit të Qarkut (KQ) - Shkup, përgjegjës për pjesën jugore të Mbretërisë së SHS, në atë kohë e njohur si Serbia Jugore, Banovina e Vardarit, ose Maqedonia e Vardarit. Ndër themeluesit e KQ të Aeroklubit Shkup ishin: major Dragutin Misiq, toger rezervist pilot, inxh. Orestie Krstiq, toger Jeronim

Novak, kapiten Mate Lobarda, inxhinier fluturimi dhe pilot Dragos Adamoviç, piloti Ferdo Gradishnik, kapiteni Mate Schwartz, inxhinier. Miodrag Stojanoviç, Jovan Popoviç, Obren Shobajiq, Dragi Vukmanoviç e të tjerë, të cilët në fakt ishin themeluesit e Aeroklubit të Beogradit. Prej tyre, Orestie Krstiq dhe Dragosh Adamoviç janë dërguar drejtpërdrejt nga Bordi Qendror dhe i Mesëm i Aeroklubit nga Beogradi, si delegatë - iniciatorë për themelimin e Bordit të Qarkut në Shkup. Në fakt, piloti dhe inxhinieri, Orestie Krstiq, ka lindur në Aleksandrovac, e më pas, pas përfundimit të shkollës fillore, vazhdoi shkollimin në një shkollë të mesme në Shkup. Pas Luftës së Parë Botërore dhe përfundimit të arsimit universitar, ai punoi në fushën e pylltarisë, fillimisht në Tetovë e më pas në Shkup. Përveç Aeroklubit të Shkupit, emri i tij përmendet edhe si ndër themeluesit e shoqërive të para alpinistike dhe turistike në territorin maqedonas. Për shumë vite ishte kryetar i Shoqatës Alpinistike Turistike "Jug" nga Shkupi, si dhe kryetar i Komunës së Tetovës.

Për një kohë të shkurtër Aeroklub i Shkupit shënoi përparim të dukshëm dhe rëndësi të veçantë fitoi me blerjen e aeroplanit të parë të klubit. Ishte i tipit "Kodron C.27", që në fakt ishte avioni i parë civil në vend në atë kohë. Ishte prodhim francez dhe piloti i parë i tij ishte Mykhailo Yaroshenko, një emigrant nga Perandoria e atëhershme ruse. Jaroshenko u dërgua nga Bordi Qendror i Aeroklubit në Beograd. Detyrat e pilotit dhe të vetë avionit u reduktuan në fluturime propagandistike, në interes të masës së anëtarësimit të aeroklubeve. Personeli për Forcën Ajrore të atëhershme Mbretërore u përzgjedh gjithashtu nëpërmjet tyre. Në atë drejtim, veçanërisht të rëndësishme ishin fluturimet për popullatën e gjerë, gjatë të cilave ata patën mundësinë të fluturojnë në lartësi. Ato kryeshin në ngjarje publike dhe u quajtën "pagëzime ajrore". Mbi to, me një biletë të paguar, individët mund të "fluturonin" mbi qytetin dhe rrethinat e tyre. Vendi bazë i aeroplanit ishte aeroporti në Zajçev Rid, afër Shkupit, por shpesh qëndronte në aeroportin e ri ushtarako-civil të atëhershëm në Juria të Shkupit (sot lagja Aerodrom). Bileta për një fluturim kushtonte 30 dinarë, ndërsa mjetet e grumbulluara u përdorën për promovimin e aktiviteteve të klubit. Avioni fluturoi deri në fund të vitit 1927, kur pësoi një përplasje (aksident) në të cilin u shkatërrua.

Me shkatërrimin e aeroplanit të parë, aktivitetet aerobatika u shuan

përkohësisht. Ishte gjithashtu e dëmshme për avancimin e Forcave Ajrore Mbretërore. Për këto arsye, me ndihmën shtetërore ose më mirë ushtarake, nga fundi i vitit 1932 u ringjall Aeroklubi i Shkupit dhe filloi përparimi i ri. Në të njëjtën kohë, me dy aeroplanë të tipit "Middle Brandenburg", të marra nga aviacioni ushtarak, u formua shkolla e parë e aeroplanëve të Aeroklubit. Instruktorët e këtyre avionëve janë pilotë të aviacionit ushtarak. Fatkeqësisht, me kalimin e kohës dhe stërvitjes, dy avionët e përmendur janë shkatërruar. Viktima e parë, një studente nga Beogradi, ishte me aeroplanin e parë. Përplasja, gjegjësisht aksidenti ndodhi në fluturimin e fundit të testimit të tij. Avioni i dytë u shkatërrua nga një fluturim rutinor. Gjatë vitit 1936, Aeroklubi i Shkupit, emri i të cilit në atë kohë ishte: Aeroklub Mbretëror Jugosllav "Frahët tanë" - Shkup, filloi të zhvillojë fluturimin immanent

maqedonas pa motor me glider (glider) dhe ndërtimin e modeleve të avionëve. Bartës dhe themelues i aktiviteteve të tilla ishte Ljubomir Tevçev nga Shkupi, si dhe Dushko Krstevski nga Manastiri, i cili ishte i fokusuar vetëm në aktivitetet e modelingut. Me angazhimin e tyre dhe me ndihmën e madhe të kapitenit rezervist të pilotit dhe profesor Wilkovskit, u animuan një numër i madh i anëtarëve të aeroklubeve. Tashmë në atë periudhë, disa nga anëtarët e klubit vendosën për angazhim të mëtejshëm profesional në Aviacionin Ushtarak Mbretëror. Kjo, nga ana e tij, forcoi dhe thelloi marrëdhëniet midis Aeroklubit dhe Forcave Ajrore, duke forcuar kështu pozicionin e tij në vend. Në korrelacionin që rezultoi, rritja e Aeroklubit ishte e pandalshme. Nga njëra anë filloi prodhimi masiv i modeleve të avionëve, nga ana tjetër u realizua prodhimi intensiv i glider - glider, dhe vazhdoi trajnimi i rastësishëm i pilotëve të rinj të avionëve. Prof. Vilkovski nga gjimnazi i parë i djemve në Shkup, krahas ligjëratave popullore të aviacionit, nxënësit e tij shpesh i merrte edhe në pjesën ushtarake të aeroportit të Shkupit. Ndërkohë janë bërë gliderët e parë, të cilët me vagona janë transportuar në shpatet e aeroportit të "Zajçev Ridit", ku me to janë bërë fluturimet e para ose më mirë "kërcimet" e para për disa sekonda. Bartës i ndërtimit të modeleve të avionëve, por edhe i ndërtimit të gliderëve - gliderëve, ishte Ljubomir Tevçev, i cili me të drejtë mbante epitetin e themeluesit të aviacionit civil immanent maqedonas. Prandaj, zhvillimi i aeroklubit në Shkup shënon aeropatin e tij të veçantë qiellor përgjatë të cilit shpaloset një histori e gjatë dhe e pandërprerë aviacioni-historike.

Muzeu ushtarak në Calgary

Muzeu i Luftës në Calgary u krijua si një institucion për të edukuar, hulumtuar dhe ruajtur trashëgiminë, traditat dhe historinë e njësive dhe degëve të Forcave të Armatosura Kanadeze. Muzeu u themelua si një bashkim i ish-muzeumeve të regjimentit, Muzeut Detar të Albertës dhe Muzeut të Aviacionit. Hapja e muzeut u realizua më 3 qershor 2006. Muzeu ndodhet në ish-bazën ushtarake të Forcave të Armatosura Kanadeze në pjesën jugperëndimore të qytetit të Calgary në provincën e Albertës. Mesatarisht, muzeu pranon 60,000 vizitorë në vit, dhe muzeu gjithashtu pret qindra ngjarje kulturore. Muzeu i ka vendosur ekspozitat e tij në një sipërfaqe prej 9500 m². Para hyrjes në vetë muzeun, në pjesën e jashtme, dmth. në oborrin e muzeut është rregulluar ambienti i jashtëm, i cili përbëhet nga disa mjete të blinduara dhe një aeroplan. Avioni i shfaqur në mjedisin e jashtëm është F-5 „Freedom fighter“. Automjetet e blinduara vijnë nga një shumëllojshmëri origjinash, por janë disi të lidhura me historinë e Forcave të Armatosura Kanadeze. Automjetet e ekspozuara në pjesën e jashtme janë: tanket „Centurion“, „M4-Sherman“, „Churchill Crocodile“ të pajisur me flakëhedhës, automjete të blinduara ruse

Kur flasim për muzetë ushtarakë në Kanada, duhet të dimë se ka më shumë prej tyre, rreth njëzet. Shumica e tyre janë tematike, gjinore ose të lidhura me një ngjarje, por Muzeu i Luftës në Calgary është një koleksion i disa koleksioneve më të vogla muzeale nën një çati dhe në një vend. Ky muze përfshin tetë segmente, përkatësisht: një seksion kushtuar aviacionit, një seksion kushtuar marinës, një seksion për forcat tokësore, një seksion kushtuar Luftës së Ftohtë, si dhe katër seksione të veçanta për zhvillimin historik të katër njësive-regjimentet. Kompleksi i muzeut është muzeu i dytë më i madh ushtarak në Kanada

„T-34/76“ dhe „T-72“, „M113“ në disa variante të ndryshme, automjeti i zbulimit „Lynx“ si dhe automjetet „Feret“, „AVGP Cougar“. Si pjesë e mjedisit të jashtëm,

ka edhe disa monumente kushtuar themeluesve të Forcave të Armatosura Kanadeze dhe ngjarje kyçe në historinë ushtarake të vendit, por ka edhe një seksion kushtuar ngjarjeve të 11 shtatorit në Shtetet e Bashkuara.

Hyrja në godinën kryesore të muzeut të çon në një urë, nën të cilën ndodhet ambienti i parë në të cilin katër dioramat tregojnë periudhën nga vjeshta e vitit 1944, pra një pjesë e Luftës së Dytë Botërore nga operacionet në Itali dhe në Francë ku ushtarët kanadezë morën pjesë. Dioramat tregojnë një tank M4 në mbështetje të ndërsjellë me njësitë e këmbësorisë, një ekip zbulues, një ekip mjekësh dhe një ekip inxhinierësh. Më pas është galeria kushtuar „Royal Canadeians“ dmth. e vetmja njësi e blinduar që ka marrë pjesë në të gjitha konfliktet në të cilat ka marrë pjesë Kanadaja. Galeria është e mbushur me disa diorama. E para i kushtohet vetë themeluesit të njësive, Sir Donald Alexander Smith. Diorama e dytë tregon një segment të rekrutimit të parë për këtë njësi që përbëhej kryesisht nga kauboj dhe eksplorues. Të tjera dirhemë në këtë galeri i kushtohen veprave heroike të kryera nga pjesëtarët e kësaj njësie në Luftën e Parë Botërore, për të cilat u vlerësuan me dekoratat më të larta, pjesëmarrja e kësaj njësie në misionet

paqeruajtëse në Afganistan dhe misionet e udhëhequra nga Kombet e Bashkuara. Në pjesën qendrore të muzeut - sallën, ka një atrium kushtuar Mbretëreshës Elizabeth II, dhe vetë teatri ndodhet në këtë pjesë. Hapësira tjetër e ekspozitës i kushtohet një njësie tjetër, Regjimentit Mbretëror të Calgary. Seksioni i tretë i cili i kushtohet njërive dhe historisë së tyre është Njësia e Këmbësorisë së Lehtë e Princeshës Patricia. Në këtë pjesë të muzeut janë ekspozuar një numër i madh dekorimesh, medaljesh dhe distinktivesh, si dhe lloje të ndryshme uniformash. Zona e fundit e këtij seksioni është galeria kushtuar njësisë „Malësorët” dhe rolet e tyre në operacionet në Luftën e Parë dhe të Dytë Botërore, si dhe misionet e mëvonshme paqeruajtëse. Në ekspozitën e muzeut kushtuar forcave tokësore, një theks i veçantë u kushtohet pjesëtarëve të seksit më të bukur që janë pjesë e forcave të armatosura të Kanadasë.

Ndoshta oferta më e pasur e ekspozitave në të gjithë muzeun mund të gjendet në galerinë kushtuar Marinës Alberta. Koleksioni i armatimeve detare të ekspozuara është një nga më të kompletuarit, duke filluar nga lloje të ndryshme silurësh, armë anijesh të kalibrave të ndryshëm etj. Një aeroplan shfaqet gjithashtu në këtë seksion „McDonnell F2H Banshee” nga gjithsej tre avionë të tillë në të gjithë botën. Është karakteristike e kësaj ekspozite të ekspozuar se është përdorur në aeroplanmbajtësen e përdorur nga Forcat Detare Kanadeze. Ekspozohet një koleksion shumë i mirë dhe i plotë i pajisjeve të zhytjes, si dhe dy diorama më të vogla, jeta e marinarëve në një anije dhe ura komanduese e një varke patrullimi. Segmenti i fundit i muzeut i kushtohet Luftës së Ftohtë dhe Forcave Ajrore Kanadeze. Tre ekspozita janë

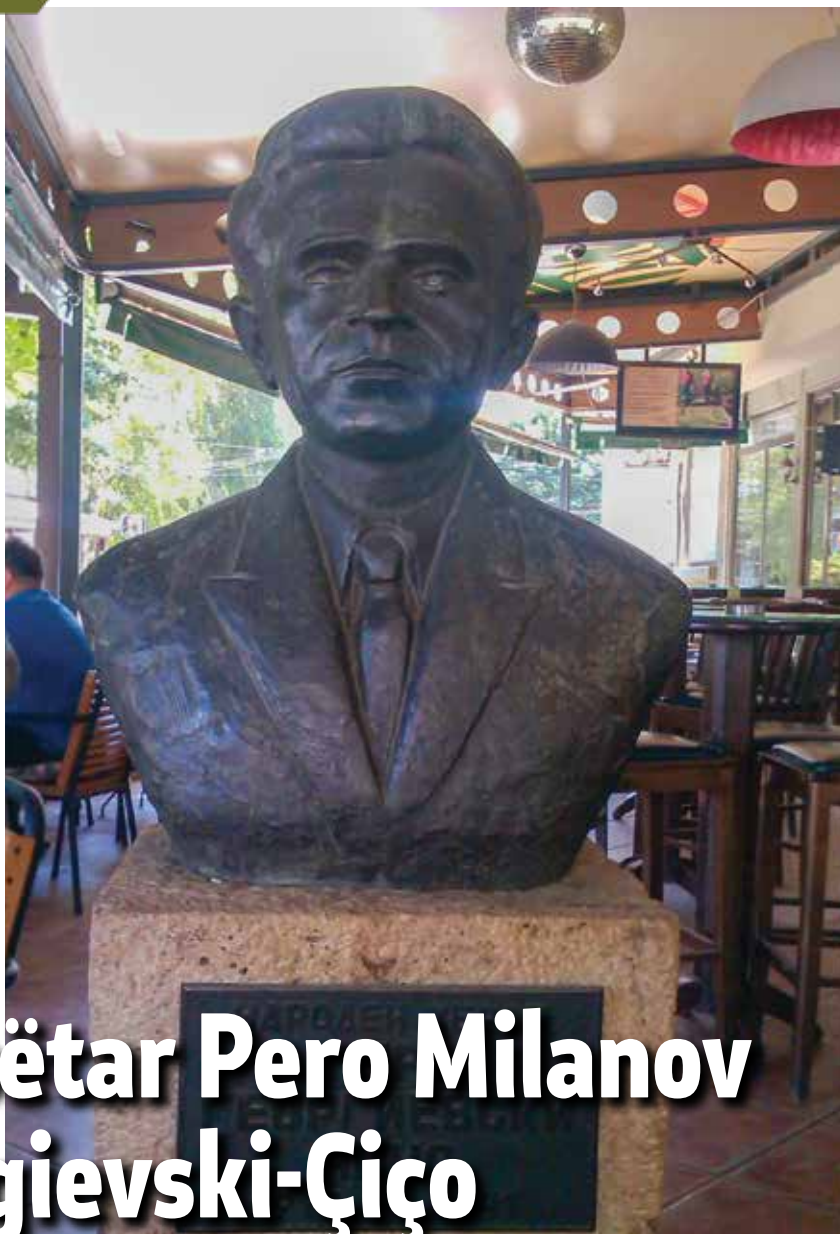
vendosur në dy hangarë të veçantë: „F-86 Sabre”, „CF 104 Starfighter” dhe „F-18 Hornet”. Përveç fluturakeve, vizitorët mund të shohin edhe vendndodhjen e aviobombës „F-18”, „Mark 82 Snake eye”, ndërsa njëherit mund të hyjnë edhe në simularin e fluturimit „F-18”. Në ofertën e tij, muzeu ka edhe një aktivitet edukativ të quajtur „Kampi veror” ku fëmijët eksplorojnë se si të ndërtojnë, komunikojnë dhe përmirësojnë veten gjatë një jave përmes ndërveprimit dhe socializimit. Në kuadër të muzeut ka një amfiteatër, një sallë kongresesh dhe një qendër arsimore që mund të merren me qira nga subjekte të jashtme për organizimin dhe realizimin e llojeve të ndryshme të aktiviteteve. Biblioteka, e cila ndodhet brenda muzeut dhe ofron mbi 70 mijë libra, është një ofertë e jashtëzakonshme që mund të përdoret nga vizitorët gjatë vizitës së tyre. Brenda muzeut, ose më saktë menjëherë pas hyrjes në muze, ndodhet edhe një dyqan suvenirësh.

Orari i punës në muze është çdo ditë nga ora 09:00 deri në orën 17:00, ndërsa seksioni me hangarët kushtuar Luftës së Ftohtë hapet dhe mbyllet një orë më parë. Muzeu është i mbyllur gjatë festave kombëtare. Çmimi i biletave varion në varësi të grupmohës së vizitorëve. Për fëmijët deri në 17 vjeç dhe studentët, hyrja është 5 dollarë, ndërsa për vizitorët nga 18 deri në 65 vjeç, hyrja është 15\$. Për veteranët ushtarakë, personelin ushtarak aktiv dhe fëmijët nën 7 vjeç, pranimi është falas. Përveç biletave të vetme, vizitorët mund të blejnë edhe bileta vjetore të cilat janë dy herë më të shtrenjta, por mund të përdoren disa herë gjatë gjithë vitit. Meqenëse muzeu ndodhet në vetë qytetin e Calgary, ai shërbehet nga disa autobusë të qytetit dhe është shumë lehtë i arritshëm për vizitorët. E gjithë vizita në muze mund të marrë tre orë nga koha juaj, por në këmbim do të merrni një përvojë të paharrueshme.

Zllatko Billazheski

Pero Milanov Georgievski-Çiço është komunist maqedonas, pjesëmarrës në LNÇ nga Kumanova, i cili u vra në fshatin Bellanocë të Kumanovës më 14 tetor 1941. Si hero kombëtar i Jugosllavisë është shpallur më 11 tetor 1951

Heroi kombëtar Pero Milanov Georgievski-Çiço

Pero Milanov Georgievski-Çiço u lind në Kumanovë në vitin 1918 në një familje zejtarësh. Shkollën për zejtar e përfundoi në vitin 1932 dhe është përcaktuar për profesionin e rrobaqepësit. Në vitin 1933 anëtarsohet në LRKJ ndërsa në PKJ kah fundi i vitit 1934. Pero Milanov Georgievski-Çiço ka qenë anëtar i Komitetit Vendor të PKJ-së së Kumanovës nga viti 1934 deri në vitin 1936, anëtar i Komitetit Krahinor të LRKJ për Maqedoni nga viti 1935 dhe sekretar i Shoqatës Punëtoare Kulturore-Artistike "Abrasheviq" në Kumanovë nga viti 1935.

Pero Milanov Georgievski-Çiço ka qenë njëri ndër organizatorët e grevave të shpeshta të punëtorëve në Kumanovë, ndërsa në një moment ia ka dalë që të mbajë fjalim në foltore, ku menjëherë pas përfundimit të fjalimit ka qenë i arrestuar. Në paraburtim ai ka

qenë i maltretuar dhe i rrahur. Në vitin 1936 ka qenë udhëheqës i Këshillit për Grumbullimin e Ndhimave për pjesëmarrje në Luftën Qytetare të Spanjës, ndërsa për shkak të arrestimit në vitin 1937, nuk ka mundur të niset për luftë në Spanjë. Arrestimi dhe paraburgimi i tij i dytë ka qenë më i gjatë.

Pas shërbimit ushtarak, Pero Milanov Georgievski-Çiço është emëruar për sekretar i KK të PKJ së Kumanovës, këtë funksion e ka ushtruar deri më 12 tetor 1941, njëherit duke qenë edhe anëtar i KK të PKJ për Maqedoni. Në janar të vitit 1941, pas kthimit nga një mbledhje të partisë, është ndjekur nga policia dhe njëkohësisht është arrestuar. Për shkak të mos ekzistimit të dëshmive të mjaftueshme, nga burgu do të lirohet pas 2 muajsh.

Në mars të vitit 1941 ka ardhur deri te një konflikt me Metodija Shatorovin

për shkak të qëndrimit të tij oportunist për organizimin e demonstratave më 27 mars. Për këtë shkak, ai vet do t'i drejtojë demonstratat e 27 marsit të vitit 1941.

Më 12 tetor 1941 është emëruar në vendin e komisarit politik në kuadër të aradhës partizane të Kavadarit. Është vrarë 2 ditë më vonë, më 14 tetor, në luftimet në mes të aradhës së tij partizane dhe ushtrisë dhe policisë bullgare.

Pero Milanov Georgievski-Çiço është shpallur për hero kombëtar të Jugosllavisë më 11 tetor 1951. Emri i heroit kombëtar Pero Milanov Georgievski-Çiço është shkruar me shkronja të arta në historinë maqedonase si një udhërrëfyes i ndritur për gjenerata e tashme dhe të ardhme të vendit.

Antoanella Dimitrievska

Pesë këshillat për PR profesional

Marrëdhëniet me publikun po zhvillohen vazhdimisht. Ata janë duke ecur lart, para së gjithash për shkak të rritjes së përfaqësimit në çdo segment të shoqërisë. Prandaj, siç thotë Kevin Gardner, profesionistët e PR duhet të përmirësohen vazhdimisht, të aplikojnë praktika të reja, në mënyrë që të qëndrojnë brenda kuadrit të tendencave të komunikimit publik. Në këtë artikull të shkurtër, ne do të listojmë pesë këshillat më të rëndësishme që profesionistët e PR duhet të zbatojnë për të qenë më të suksesshëm.

1. Angazhimi i plotë ndaj publikut, plani dhe strategjia për bashkëpunim

Është shumë e rëndësishme t'i kushtoni më shumë vëmendje publikut, se si ai merr disa nga pikëpamjet tuaja dhe çfarë të synoni. Ju duhet të keni një plan, një strategji, si do të tregtoni pikëpamjet tuaja, si do të promovoni aktivitetet tuaja. Është e nevojshme që kur bëhet fjalë për produktet, të informohen konsumatorët me produktin, me një histori autentike, lehtësisht të dukshme dhe cilësore. Në të njëjtën kohë, departamentet e marketingut dhe shitjeve duhet të funksionojnë si një segment për performancë më të madhe. Puna së bashku sjell rezultate. Para së gjithash, sepse kur ka një histori, ka një lidhje midis kompanisë dhe konsumatorit.

2. Të ketë reklamim të bazhkëdyzuar dhe prezantim të ndërlidhur

Është e rëndësishme, veçanërisht për kompanitë e reja që kanë buxhet të vogël ose aspak, të punojnë së bashku për t'u bërë më të dukshme dhe më të suksesshme në prezantimin e tyre para publikut dhe ndërgjegjësimin e publikut për një çështje të caktuar. Për shembull, një kafene mund të bashkëpunojë me një dyqan pasticerie. Edhe pse kanë produkte të ndryshme, ato janë ende plotësuese. Secila veçmas, ose së bashku, mund të ofrojë një zbritje ose, të themi, një kupon për të tërhequr më shumë vizitorë. Së bashku ata mund të kenë një reklamë të përshtatshme ose tekst PR në një revistë lokale, ose të dy bizneset mund të lidhen në faqet e tyre të internetit ose në një profil FB. Partneriteti është i rëndësishëm për forcimin e reputacionit, por gjithashtu lejon rritjen e fitimit.

3. Përkushtimi ndaj brendimit

Për të qenë të dukshëm, autentikë ose për të arritur sukses më të madh, brendoni produktet tuaja. Profesionistët e PR në marrëdhëniet me publikun duhet t'i kushtojnë vëmendje brendit për të arritur qëllimet në strategjinë e PR ose institucionet t'i kushtojnë vëmendje konsistencës në mesazhet që dërgojnë. Në këtë mënyrë, brendi do të forcohet

dhe do të jeni më transparentë dhe më të dukshëm në publik.

4. Digjitalizohuni

Është shumë e rëndësishme të jesh i pranishëm në mënyrë dixhitale, jo vetëm në mediat tradicionale. Dixhitalizoni veten sa më shumë që të mundeni. Ndërtoni një strategji dixhitale në planet tuaja. Mund të përfitonit vetëm nga dixhitalizimi, të fitoni përvoja të reja dhe t'i tregtoni ato si risi. Krijoni fushata të mediave sociale, bëni transmetime të drejtpërdrejta, ngarkoni përmbajtje të sponsorizuara, përdorni influencues, përgatitni leksione, konferenca, mësim të drejtpërdrejtë, nga distanca.

5. Bëhuni pjesë e aktiviteteve bamirëse

Pjesëmarrja dhe mbështetja e një aktiviteti bamirësie është shumë e dobishme për çdo kompani dhe institucion. Është një mundësi për profesionistët e PR që të ndihmojnë në përmirësimin e situatës në komunitet dhe institucionet dhe kompanitë të avancojnë sa i përket shitjeve. Kjo është një shenjë se jeni përgjegjës social. Nëse jeni në gjendje, krijoni ngjarje në grup, bëni vullnetarë, forconi pozicionin tuaj në komunitet, duke bërë që ju dhe ekipi i PR të jenë të pranishëm në terren.

Karolina Micevska

Kënga „Bella Ciao“, simboli univerzal i lirisë dhe rezistencës

Edhe pse kryesisht e njohur për këndimin e saj gjatë Luftës së Dytë Botërore, kënga “Bella Ciao” ka origjinë shumë më të vjetër. Historia e saj daton në fund të shekullit të nëntëmbëdhjetë, kur u këndua nga gra të padrejta të punës në Italinë Veriore. Ato gra quheshin Mondini (nga mondare = tëharrje) dhe punonin në arat e orizit, veçanërisht në luginën e Posë. Ata kishin për detyrë të mbillnin orizin dhe të hiqnin barërat e këqija që po dëmtonin orizin në fushat e orizit. Këto gra, të cilat vinin nga shtresat më të varfra shoqërore, e kalonin gjithë ditën e punës të përkulura për të nxjerrë barërat e këqija nga orizi, duke qëndruar me këmbët e zbathura deri në gjunjë në ujë. Ishte vërtet punë e vështirë dhe këto gra, duke mos pasur zgjidhje tjetër, vazhduan të punojnë në këto kushte çnjerëzore. Gjatë gjithë këngës, Mondines ankoheshin për kushtet e tmerrshme që po jetonin, punën e dobët dhe pagat e ulëta. Kushtet e tilla të punës çuan në lëvizje dhe protesta rebele dhe “Bella Ciao” u këndua nga këto gra luftarake si shprehje e protestës së tyre. Ata e përdorën këngën si himn për luftën e tyre. “Bella Ciao” u bë një këngë popullore italiane pasi gratë punëtorë protestuan për kushtet e vështira të punës dhe u kthye në një këngë proteste kundër regjimeve, sistemeve dhe pushtetit të ndryshëm. Kënga në fjalë ka marr rëndësi edhe më

Me siguri se nuk ekziston ndonjë njeri që nuk e di ose të paktën një herë nuk e ka dëgjuar këngën legjendare “Bella Ciao”, pra të përkthyer në gjuhën shqipe “Lamtumirë bukuroshe”. «Bella Ciao» është një këngë partizane italiane. Përdoret në mbarë botën si himn i lirisë dhe i rezistencës. Është kënduar nga anëtarët e lëvizjes së rezistencës antifashiste në Itali midis viteve 1943 dhe 1945 dhe autori i tekstit është i panjohur për publikun. Kjo këngë u përdor nga pjesëtarët e rezistencës italiane dhe ishte simbol i luftës së tyre kundër fashizmit gjatë Luftës së Dytë Botërore

të madhe gjatë Luftës së Dytë Botërore kur është shëndrruar në një lloj himni për antifashistët. Cili është sekret i këngës “Lamtumirë bukuroshe”, e cila prej dekadash ka qenë himni i lëvizjeve të majta? Versioni i prodhuar gjatë Luftës së Dytë Botërore ka ndryshime në tekst në krahasim me versionin origjinal. Ndryshimet u bënë midis viteve 1943 dhe 1945, gjatë Luftës së Dytë Botërore, një kohë kur Benito Mussolini sundonte Italinë me një regjim agresiv fashist, për të treguar historinë e një të riu që i tha lamtumirë dashurisë së tij (“Lamtumirë e bukur”) për t’u bashkuar me italianët. partizane dhe lutet te dashurin e tij nese vdes ne lufte ta varrosin ne mal, ku do te rriten lule per t'i kujtuar partizanet dhe luften e tyre heroike. Kënga u miratua shumë shpejt si himni i partizanëve

italianë. Kjo këngë e mbijetoi lëvizjen partizane, pasi flet për luftën universale kundër pushtuesit dhe padrejtësisë. Nga fushat e orizit, kënga mori rrugën e saj në fushat e betejës gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe shërbeu, si të gjitha këngët e tjera partizane, për të rritur moralin luftarak të pjesëtarëve të njësisë. Për shkak të motivit melodik tërheqës që përsëritet dhe ritmit të thjeshtë që është konstant dhe i lehtë për t’u ndjekur, kënga është e lehtë për t’u mbajtur mend. Melodia është shumë e këndshme, energjike dhe e shpejtë, nga vargu në refren dhe ka konture të qarta. Refreni „Bella Ciao” përsëritet gjatë gjithë këngës disa herë, duke i bërë fjalët e këngës të lehta për t’u mbajtur mend. Ka shumë simbolikë në poezi, veçanërisht duke marrë parasysh se ku ka të ngjarë të

jetë shkruar. Shumë besojnë se partizanët e shkruan atë në fushat e betejës, duke luftuar nazistët gjermanë dhe fashistët italianë në malet e ftohta që shtrihen midis Italisë Veriore dhe Qendrore. Kënga në thelb është shkruar për “mirëseardhjen e vdekjes”. Tema kryesore është se partizani që e këndon këtë këngë është gati të japë jetën dhe pranon se vdekja e tij do të ngrejë lulen e bukur të lirisë nga shtypja dhe nga fashizmi. Kënga është një premtim se ata janë gati të japin gjithçka për të përmbysur shtypësit e tyre të fuqishëm dhe për të krijuar një të ardhme të bukur, të ndritshme, të lirë për veten dhe brezat e ardhshëm. Kjo këngë frymëzoi mijëra luftëtarë italianë të kohës së luftës dhe padyshim luajti një rol të madh në fitoren e aleatëve mbi fashizmin në Luftën e Dytë Botërore.

„Bella ciao” është regjistruar për herë të parë në formë audio nga këngëtarja italiane Giovanna Daffini në vitin 1962. Që atëherë, ajo është regjistruar në dhjetëra gjuhë të tjera nga artistë në mbarë botën. Edhe pse filloi në një mjedis historik krejtësisht të ndryshëm, ky himn antifashist fitoi famë botërore në vitet gjashtëdhjetë të shekullit të kaluar, gjatë protestave studentore të vitit 1968. Kjo këngë e famshme e protestës italiane është absolutisht aktuale sot. Se sa domethënëse ishte kjo këngë, flet vetë fakti që është edhe sot një simbol i fuqishëm i thirrjes për rezistencë. Nëse njerëzit po e këndojnë këtë këngë të mrekullueshme, tërheqëse dhe të fuqishme, ata ka shumë të ngjarë të protestojnë për ndonjë forcë shtypëse. Kjo këngë përdoret ende në protestat në mbarë botën si një thirrje tubimi dhe për shkak të melodisë tërheqëse dhe mesazhit të fuqishëm të këngës, ajo është kënduar nga miliona protestues që luftojnë kundër tiranive të ndryshme të pushtetit. Prej dekadash janë kënduar dhe dëgjuar me kënaqësi versione të

ndryshme të këngës “Bella Ciao”. Është e dashur nga adoleshentët dhe prindërit e tyre, por edhe nga gjyshërit. Reagimet për këngën “Bella Ciao” janë të njëjta në të gjithë botën, pavarësisht faktit që është në italisht. Luhet në festime dhe në diskoteka, si këngë partizane dhe rock. Sot për disa kjo është vetëm një këngë e bukur, për të tjerë simbol i lirisë dhe luftës kundër shtypjes. Me kalimin e viteve, kjo kompozim mjeshtëror është bërë më shumë se një këngë rezistence. Shumë tani e konsiderojnë atë një himn ndërkombëtar për lirinë dhe të drejtat e njeriut. Përveçse konsiderohet si himni i partizanëve, “Bella Ciao” njihet në mbarë botën si një simbol i luftës kundër padrejtësisë ose, siç e kanë cilësuar shumë, si “një këngë e lirisë së shpirtit, e dëshira për liri universale”.

Çdo vit më 25 prill, “Bella Ciao” këndohet në të gjithë Italinë për të shënuar “Festa della Liberazione”, ose Ditën e Çlirimit, duke shënuar çlirimin e vendit nga pushtimi gjerman dhe sundimi fashist në fund të Luftës së Dytë Botërore. Në pranverën e vitit 2020, ndërsa pjesa më e madhe e botës ishte në karantinë për shkak të pandemisë COVID-19, “Bella Ciao” u bë një këngë solidariteti. Për shkak të rrënjëve të tij italiane, shumë e kënduan atë në mbështetje të popullit italian që ishte në epiqendrën e pandemisë.

„Bella Ciao” është një këngë me një histori të pasur dhe të fuqishme kulturore. Me origjinë nga gratë punëtore në fushat e orizit të Luginës së Po në Itali, aktivistët antifashistë e miratuan këngën gjatë Luftës së Dytë Botërore si një simbol të rezistencës kundër regjimit fashist. Tekstet e tij tregojnë historinë e një luftëtari partizan të gatshëm të sakrifikojë jetën për kauzën e lirisë dhe mesazhi i tij i rezistencës dhe solidaritetit vazhdon të rezonojë me njerëzit në mbarë botën. Sot, “Bella Ciao” është një simbol i fuqishëm i rezistencës dhe anti-establishment, duke frymëzuar njerëzit të luftojnë për të drejtat e tyre dhe një të ardhme më të mirë. Rëndësia e saj kulturore shtrihet përtej Italisë, duke e bërë atë një nga këngët më të famshme dhe më të qëndrueshme të protestës në histori. Qoftë e kënduar në mitingje politike, koncerte apo ambiente private, “Bella Ciao” vazhdon të frymëzojë dhe të magjepsë, duke na kujtuar betejat e së kaluarës dhe luftën e vazhdueshme për drejtësi dhe barazi.

Aleksandar Stojčevski

Teksti i këngës:	
На италијански:	Shqip:
<p>Una mattina mi son svegliato, o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! Una mattina mi son svegliato e ho trovato l'invasor. O partigiano, portami via, o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! O partigiano, portami via, ché mi sento di morir. E se io muoio da partigiano, o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! E se io muoio da partigiano, tu mi devi seppellir. Mi seppellirai lassù in montagna, o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! Mi seppellirai lassù in montagna sotto l'ombra di un bel fior. E le genti che passeranno o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! E le genti che passeranno Ti diranno «Che bel fior!» «È questo il fiore del partigiano», o bella, ciao! bella, ciao! bella, ciao, ciao, ciao! «È questo il fiore del partigiano morto per la libertà!»</p>	<p>Një mëngjes u zgjova, O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! Një mëngjes u zgjova dhe armiku ishte këtu. O partizanë, më drejtoni, O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! O partizanë, më drejtoni, Më duket sikur do të vdes Dhe nëse vdes partizan, O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! Dhe nëse vdes partizan, ju duhet të më varrosni. Më varrosni në male, O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! Më varros lartë në male, nën hijen e lules së bukur. Dhe njerëzit që do të kalojnë O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! Dhe njerëzit që do të kalojnë ata do t'ju thonë “Sa lule e bukur!” “Dhe kjo është lulja e një partizani” O bukuroshe lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë! Bukuroshe, lamtumirë, lamtumirë, lamtumirë! “Dhe kjo është lulja e një partizani që vdiq për liri”</p>
Изеоп: mk.wikipedia.org	

Gjorge Andrejevic-Kun Piktor dhe luftëtar spanjoll

Gjorge Andrejevic-Kun lindi më 31 mars 1904 në qytetin e Wroclaw në Poloni, atëherë Perandoria Gjermane, nga Veljko Andrejevic Kuhn dhe gruaja e tij Gertruda. Babai i Gjorge Andrejevic-Kun, Veljko Andrejevic-Kun, ishte gdhendës në një nga kompanitë më të mira grafike në Gjermani dhe kështu arriti të ndërthurë zanatin e tij me pasionin e madh për artin. Të dyja afeksionet rezultoi se ia ka përcjellë djalit Gjorges.

Fillimi artistik tek Gjorgja i vogël u zbulua për herë të parë nga mësuesi i tij nga Berlioni, zoti Streich. Gjorge dhe familja e tij erdhën në Beograd në vitin 1914, ku ai përfundoi zanatin e tij të botimtarisë në vitin 1920.

Më pas, pasi mësoi zanatin, studioi për pikturë në Shkollën Artistike në Beograd në periudhën 1920-1925. Falë bamirësit nga Beogradi, tregtarit Ilija Rankiç, Gjorge Andrejević-Kun merr një

bursë për të studiuar pikturë në Itali. Në Itali, ai fillimisht qëndroi në Venecia, ku studioi, pikturoi, vizitoi muzetë dhe galeritë - dhe më pas vazhdoi të njëjtën gjë në Firence, Milano dhe në Romë. Pas qëndrimit në Itali, Gjorge vazhdoi studimet në Paris, ku studioi artistë bashkëkohorë si Cézanne, Modigliani dhe piktori bullgar Paskin, por gjeti edhe veten, që do të thotë se ai tashmë ka krijuar stilin e tij. Ai i shiti pikturat e tij të para në Paris dhe ato mbahen ende në koleksione private.

Pjesa më e madhe e shkollimit të tij u zhvillua në Berlin dhe Beograd. Ai u diplomua në "Akademinë e Arteve të Beogradit". Më tej studioi në Itali (1926-1928) dhe Paris, Francë (1928-1929). Në vitin 1931, dizajni i tij fitoi çmimin e parë për stemën e qytetit të Beogradit, e cila është edhe sot stema zyrtare e qytetit të Beogradit .

Në vitin 1931 dhe 1932 ai pati ekspozita personale në Beograd, Zagreb dhe

Novi Sad. Në vitin 1934, ai mori pjesë në formimin e grupit "Jeta". Seria e tij e

punimeve në dru "Blood Gold" (Blood Gold) u botua në 1937. Gjatë periudhës kur studionte për grafikë, ai u miqësua me punëtorët dhe u bë anëtar shtesë i Shoqatës së Grafikëve të cilët ishin të majtë dhe së bashku me ta bënë posterat. Kështu ai krijoi posterin e famshëm të 1 Majit me një punëtor që mbante një flamur të kuq, i cili më pas ishte ngjitur në një tramvaj që kalonte nëpër Beograd, kështu që pa të gjithë qytetin, përpara se policia të

reagonte dhe të konfiskonte materialin propagandues. Gjatë luftës civile në Spanjë, ai u bashkua me brigadat ndërkombëtare dhe mori pjesë aktive në Luftën Civile Spanjolle. Nga ajo periudhë është grupi i punimeve të tij në dru me titull "Për lirinë" i cili u botua në vitin 1938. Në vitin 1940 ai botoi koleksionin e tij Skica, Vizatime dhe Studime në Spanjë. Kur u kthye nga Spanja në Beograd, ishte nën vëzhgimin e policisë. Ai u

arrestua në vitin 1940 dhe fillimisht u dërgua në Glavnjaç, e më pas në kampin e Bilečkës, ku u takua me Ivan Milutinoviçin, Ivo Lola Ribarin dhe Mosha Pijaden, të cilët e bënë anëtar të Partisë Komuniste. Nga ajo periudhë u krijuan një sërë vizatimesh të tij me skena nga jeta e burgut. Gjorge Andrejeviç-Kun ishte pjesëmarrës në LNÇ nga viti 1941 deri në vitin 1945. Pas çlirimit, në vitin 1945, Gjorge Andrejeviç-Kun u punësua në Fakultetin e Arteve të Bukura në Beograd, profesor ordinar dhe nga viti 1959 deri në vitin 1963 ishte dekan i Departamentit të Arteve të Bukura në Universitetin e Beogradit. Akademia u themelua në kuadër të Universitetit të Beogradit. Në vitin 1950 u zgjodh anëtar korrespondent i Akademisë së Shkencave dhe Arteve, dhe më 1958 anëtar i rregullt. Nga viti 1957 deri në vitin 1960 ishte kryetar i Federatës së Artistëve Jugosllavë. Është gjithashtu interesante të theksohet se Kun është edhe krijuesi i stemës së Republikës Socialiste të Maqedonisë, e cila është ende stema zyrtare e Maqedonisë me ndryshime të vogla. Gjorge Andrijeviç-Kun ndërroi jetë Beograd më 17 janar të vitit 1967.

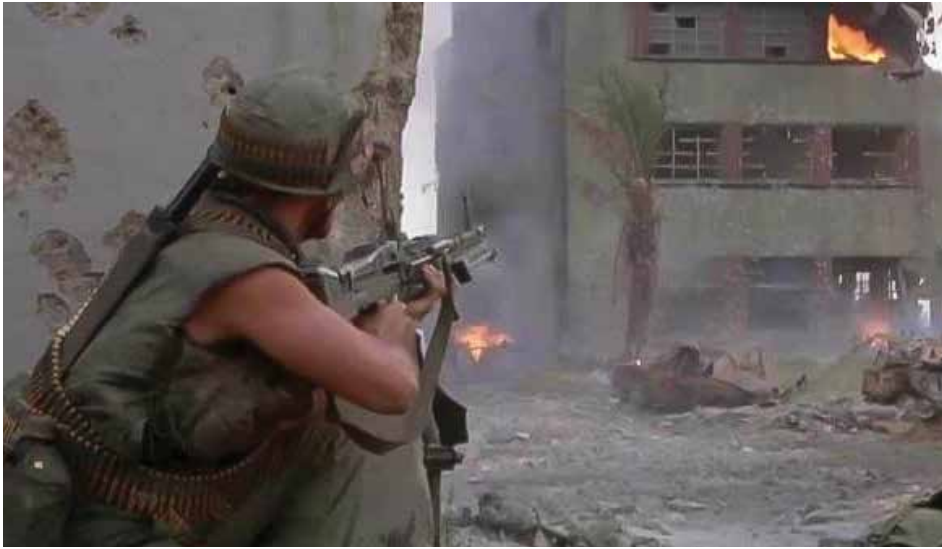
„Plumbi prej bakri“

Filmi «Plumbi i luftës» i regjisorit kulmor Stanley Kubrick është një dramë ushtarake që trajton temat e periudhës së Luftës së Vietnamit dhe është filmuar në vitin 1987. Skenari është bazuar në romanin me të njëjtin titull të Gustav Hasford „The Short-Timers“. Titulli origjinal i filmit është «Full Metal Jacket» dhe i referohet një lloj municioni të përdorur nga këmbësoria, domethënë është një plumb me një kokërr plumbi të mbuluar me një mbështjellës bakri. Filmi është i ndarë në dy njësi tematike me veprime që zhvillohen në një kamp stërvitor të Marinëve të SHBA dhe në Vietnam. Pjesa e parë e filmit fokusohet në stërvitjen e ashpër të marinsave amerikanë dhe më pas aksioni zhvendoset në Vietnam, ku ndjek fatet e protagonistëve kryesorë të filmit gjatë betejës urbane për Hue gjatë Luftës së Vietnamit. Gjatë gjithë filmit ndihet një konfuzion i thellë ekzistencial dhe një krizë identiteti mes protagonistëve kryesorë, të shkakuar nga absurditeti i

luftës dhe i politikës së asaj kohe. Protagonisti kryesor në film është J. T. Davis, me nofkën Joker, një anëtar i Togës «3092», i cili fillon stërvitjen ushtarake për marinsat në kampin e stërvitjeve në Parris Island, Karolina e Jugut. Rekrutët e rinj në kamp përballen me trajnimin brutal dhe indoktrinimin e lartë nga rreshteri Hartman si kryeinstruktur. Synimi i tij kryesor është të krijojë vrasës gjakftohtë, të cilët do të zbatojnë urdhrat pa kundërshtime gjatë luftës në Vietnam, e cila në atë kohë është në ecje të plotë. Aksioni në pjesën e parë të filmit është i mbushur me skena brutale të abuzimit fizik dhe indoktrinimit psikologjik të të rinjve të rekrutuar. Më i ndjeshëm ndaj abuzimit fizik dhe psikologjik nga instruktori është rekruti Leonard Lawrence, të cilin instruktori e quan Gomer Pyle. Instruktori Rreshter Hartman beson se Pyle është i papërshtatshëm për misionin dhe profesionin e marinës sepse është mbipeshë dhe ka probleme me kërkesat fizike të stërvitjes dhe shpesh nuk ndjek

urdhrat dhe procedurat. Mangësitë e tij duket se e ofendojnë personalisht Hartmanin, ndaj ai e ndëshkon vazhdimisht për të qenë shembull për të tjerët. Në fund të stërvitjes, Hartman angazhon Jokerin për të mentoruar Pyle, duke shpresuar se ai do të jetë në gjendje ta mposht atë. Gjatë një inspektimi, Hartman zbulon ushqim të paligjshëm në arkivolin e Pyle dhe vendos të ndëshkojë të gjithë togën për të. Por ndëshkimi kolektiv, të cilin ai e praktikon vazhdimisht, krijon një lidhje dhe kohezion të fortë mes rekrutëve. Edhe Joker i bashkohet kolektivit pasi u prek nga ankimet e Pyle pas një rrahjeje nga Hartman. Xhoker zbulon se Pyle po largohet gjithnjë e më shumë nga miqtë e tij, por edhe nga realiteti. Pyle bëhet një gjuajtës i shkëlqyer, por Joker është i mërzitur që Pyle vazhdon të flasë me pushkën e tij duke e quajtur «Charlene». Fundi i stërvitjes është afër dhe e gjithë toga bashkohet me këmbësorinë. Gjatë natës së fundit, Xhokeri është në krye të rojes, duke

gjetur Pyle në banjë duke vendosur plumba të vërtetë në pushkë. Xhoker përpiqet të largojë Pyle, por të bërëturat zgjojnë Hartmanin, i cili urdhëron Pyle të ulë pushkën. Pyle keqinterpretion urdhrin dhe vret Hartmanin, më pas vret veten para Xhokerit. Kështu përfundon pjesa e parë e filmit me një rezolucion të përgjakshëm.

Pjesa e dytë e filmit zhvillohet në Vietnam në vitin 1968. Joker është një rreshter dhe një korrespondent gazete përgjegjës për marrëdhëniet me publikun për Trupat Detare, dhe partneri i tij është një fotograf ushtarak i quajtur Rafterman. Pas sulmit nga vietnamezët në bazë, Xhokeri, për shkak të shakave të tij ironike, dërgohet në front në vijat e para. Rafterman shkon së bashku me të, duke shpresuar për foto të mira. Në pjesën e përparme, Joker takon shokun e tij të

kampit të këpucëve të quajtur «Cowboy», i cili është zëvendës komandant i një toge të njohur si Njësia Lustog. «Kauboiji» i bashkohet atyre në patrullimin e qytetit Hue. Së shpejti fillon një luftë e ashpër në të cilën vritet komandanti i njësisë «Lustog» dhe në vend të tij vendoset një marinar me nofkën «Mad Earl». Njësia patrullon qytetin, duke kërkuar për vietnamezët e fshehur. Earl i çmendur pengohet në një minierë, e cila e aktivizon dhe e vret atë. Tani «kauboiji» është bërë komandant i njësisë. Njësia humbet në labirintet e qytetit të rrënuar. Dy ushtarë, doktori J dhe tetë janë plagosur nga një snajper i fshehur. Marinsat duhet të gjejnë snajperin për të parandaluar më shumë viktima. Snajperi vret edhe «kauboijn», i cili vdes në krahët e Xhokerit. Të fshehur nga tymi, marinsat gjejnë dhe rrethojnë snajperistin. Joker

hyn në ndërtesën e shkatërruar ku fshihet snajperi dhe i zë pritë. Më vonë ai zbulon se snajperi është në fakt një grua e re vietnameze. Në momentin që ai dëshiron ta kapë, pushka i bllokohet dhe e reja vietnameze hap zjarr, duke e bërë të pamundur tërheqjen e Jokerit. Në atë moment vjen Rafterman, i cili godet snajperin dhe shpëton Jokerin. Gruaja vietnameze e plagosur fillon të lutet e rrethuar nga marinsat dhe më pas u kërkon ta vrasin. Marinsat nuk pajtohen nëse duhet ta vrasin apo jo. Megjithatë, në fund ata vendosin se është një vrasje për mëshirë dhe duhet ta kryejë Xhokeri, i cili pas shumë diskutimesh e bën këtë. Filmi përfundon me marinsat që marshojnë në natë, duke kënduar këngën „Mickey Mouse March“.

Një nga sekuencat më domethënëse të filmit është kur e gjithë toga intervistohet individualisht nga një ekip televiziv për të dhënë pikëpamjet e tyre mbi luftën. Nga përgjigjet e tyre shihet gjithë tmerri dhe absurditeti i kësaj lufte. Filmi «Plumbi prej bakri» nuk është i vetmi film luftarak për Vietnamin, veçanërisht jo gjatë asaj periudhe, por padyshim që ia vlen ta shikoni. Filmi doli në kinematë amerikane më 26 qershor 1987 dhe mori vlerësime pozitive nga kritikët e filmit. Filmi ka fituar mbi 46 milionë dollarë që nga publikimi i tij vetëm në SHBA. Ai u nominua për çmimin Oscar për skenarin më të mirë të adaptuar. Në vitin 2001, Instituti Amerikan i Filmit e renditi filmin e Stanley Kubrick në vendin e 95-të në listën e tij të thrillerëve më të mirë.

Ivana Llazareviq

Regjia: Stanley Kubrick

Rolet: Matthew Modine, Adam Bodwin, Vincent D'Onofrio, R. Lee Ermey, Dorian Harewood, Arlis Howard, Kevin Major Howard

Skenari: Stanley Kubrick, Michael Herr dhe Gustav Hasvord

Zhanri: Dramë luftarake

Producenti: Stanley Kubrick

Kameramani: Douglas Milsom

Montazhi: Martin Hunter

Produksioni: Natant, Harrier Films

Studio: Warner Bros (SHBA) dhe Columbia-Cannon-Warner Distributors (OK)

Muzika: Abighal Midd

Viti: 1987

Gjuha: Angleze

Vendet: SHBA, Britania e Madhe

Kohëzgjatja: 116 minuta

Buxheti: 16,5 milion dollarë

Bukuritë e Demir Hisa

Komuna e Demir Hisarit është një zonë kodrinore dhe malore, afër pellgut të Pellagonit, rreth pellgut të sipërm të lumit të Zi, me rreth 40 vendbanime dhe qytetin e Demir Hisarit. Kufiri lindor i rajonit të Demir Hisarit është mali i Bushavës, dhe përgjatë kufirit perëndimor janë kreshtat e maleve Biglla, Pllakenska dhe Ilinska. Në anën juglindore ndodhet mali i Drvenikut. Kjo është një zonë e bukur dhe piktoreske e lidhur nga njëra anë me Manastirin, nga ana tjetër me Krushevën dhe nga ana e tretë me Prilepin. Ka një rrugë të asfaltuar për në çdo vendbanim, si dhe për në të gjitha qendrat kulturore dhe historike. Pothuajse të gjitha vendbanimet janë të bukura, me natyrën që ka ruajtur bukurinë e saj unike të paprekur. Ata janë të vegjël, por kanë shumë për të ofruar, veçanërisht fshatrat Slepçe dhe Babino. Ilinska Pllanina ka një pyll të pasur malor me kafshë të egra të larmishme,

kullota, bimë të ndryshme dhe burime të ujit të ftohtë malor. Është kënaqësi të vizitoni, të ecni dhe të shijoni natyrën. Nga fshati Zhelezneci buron nga lumi i Zi, i cili me 207 km është lumi më i gjatë në rajon dhe është dega më e gjatë e djathtë e lumit Vardar. Nëse qëndroni më gjatë, mund të shihni edhe liqenin e Strugovës dhe liqenin e Suvodollit. Duke dashur të zbulojmë bukuritë e anës së Demir Hisarit, vizituam fshatin. Slepçe dhe fshatin Babino, ku gjetëm paqen dhe qetësinë në natyrë. Slepçe është dy kilometra në perëndim të Demir Hisarit, ndodhet në 680 m mbi nivelin e detit, në shpatet lindore të Ilincës dhe ka rreth 500 banorë. Bëni një shëtitje nëpër zonë, pushoni në një nga restorantet aty pranë dhe më pas sigurohuni që të shkoni në Manastirin e Slepçenit ("Shën Jovan Preteça" dhe "Prodrom"), rreth tre km larg fshatit. Do të shijoni oborrin e dekoruar bukur të manastirit, i cili është një nga

komplekset më të mëdha dhe të ruajtura të manastirit, që daton nga shekulli i V-të. Sapo të hyni në portën kryesore, do të ndjeni shpirtin e manastirit, dhe këtu do të mësoni nga mikpritësit historinë e tij si dhe historinë e objekteve me vlerë që zotëron manastiri, ndër të cilat është një shkrim sllav "Apostull" që daton nga gjysma e dytë e shekullit X e që është e shkruar nga Qirili dhe Metodi. Fshati Babino ndodhet 19 km në veriperëndim të Demir Hisarit dhe njihet për bibliotekën më të madhe private në Maqedoni, "Al-Bi", e cila ka mbi 20 mijë libra. Babino është fshat kodrinor-malor, në mes të dy anëve të Babinska Rekës. Pothuajse në çdo njëqind metra të Bazernička Rekës ka një burim. Burimet mbushin lumin dhe shfrytëzohen edhe nga pellgu i peshkut i cili ndodhet përballë hyrjes së fshatit. Bëni një shëtitje, shijoni natyrën dhe shijoni troftën e pellgut.

Zoran Vasileski

rit – Slepçe dhe Babino

